

Analiza financijskog znanja, vještina i stavova financijski obrazovanih studenata u Republici Hrvatskoj

Tomčić, Dario

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:477199>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#) / [Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-16**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Sveučilišni diplomski studij Poslovna ekonomija – smjer Analiza i poslovno
planiranje**

**ANALIZA FINANCIJSKOG ZNANJA, VJEŠTINA I
STAVOVA FINANCIJSKI OBRAZOVANIH STUDENATA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Dario Tomčić

Zagreb, lipanj 2020.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Sveučilišni diplomski studij Poslovna ekonomija – smjer Analiza i poslovno
planiranje**

**ANALIZA FINANCIJSKOG ZNANJA, VJEŠTINA I
STAVOVA FINANCIJSKI OBRAZOVANIH STUDENATA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

**ANALYSIS OF FINANCIAL KNOWLEDGE, SKILLS AND
ATTITUDES OF FINANCIALLY EDUCATED STUDENTS IN
THE REPUBLIC OF CROATIA**

Diplomski rad

Student: Dario Tomčić

JMBAG studenta: 0067516184

Mentor: doc. dr. sc. Dajana Barbić

Zagreb, lipanj 2020.

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Financijska pismenost i dalje je relativno neistražena tema koja u posljednje vrijeme dobiva na sve većoj važnosti. Najveći interes za ovu temu započeo je pojavom financijske krize 2007. godine koja je naglasila i upozorila na nedovoljno financijsko znanje te nepripremljenost za donošenje adekvatnih financijskih odluka u takvoj situaciji. Najveći dio odgovornosti za pojavu krize bio je na financijskim institucijama. Međutim, ne može se zanemariti i odgovornost samih potrošača. Potrošači su svojim neznanjem te površnim poznavanjem financijskih proizvoda i usluga doprinijeli nastanku, a posljedično tome i širenju krize. Nadalje, potreba za financijskom pismenošću, kao i financijskim obrazovanjem postaje neophodna, a javila se kao posljedica globalizacije, složenih financijskih sustava, inovacija, kao i mnogobrojnih financijskih, demografskih, tehnoloških i političkih promjena u okolini. Sukladno tome, financijska pismenost postala je nužna vještina svih pojedinaca koji teže financijskoj sigurnosti te uspješnom upravljanju osobnim financijama. Cilj ovog diplomskog rada je analiza značaja financijske pismenosti u odgovornom planiranju i upravljanju osobnim financijama s posebnim naglaskom na važnost edukacije mladih. Istraživanje je provedeno nad studentima Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Glavna je misija ovoga rada ispitati direktan utjecaj i doprinos financijskog obrazovanja na razinu financijske pismenosti.

KLJUČNE RIJEČI: financijska pismenost, financijsko znanje, financijsko obrazovanje, studenti, analiza financijske pismenosti, Republika Hrvatska

SUMMARY AND KEY WORDS

Financial literacy remains a relatively unexplored topic that has been gaining in importance lately. The greatest interest in this topic began with the emergence of the financial crisis which occurred in 2008. Financial crisis highlighted and warned of insufficient financial knowledge and unwillingness to make adequate financial decisions in such a situation. Most of the responsibility for the crisis was on financial institutions. However, the responsibility of consumers themselves can not be ignored. Consumers are with their ignorance and superficial knowledge of financial products and services contributed to the emergence and consequently to the spread of the crisis. Furthermore, the need for financial literacy as well as financial education is becoming necessary, and has arisen as a result of globalization, complex financial systems, innovation, as well as numerous demographic, financial, political and technological changes in the environment. Accordingly, financial literacy has become a necessary skill for all individuals striving for financial security and successful personal finance management. The aim of this thesis is to analyze the importance of financial literacy in responsible planning and managing personal finances with special emphasis on the importance of educating young people. The research was conducted on students of the Faculty of Economics and business at the University of Zagreb and the Faculty of Economics and business at the University of Split. Main mission of this thesis is to examine the direct impact and contribution of financial education on the level of financial literacy.

KEY WORDS: financial literacy, financial knowledge, financial education, students, Analysis of financial literacy, Republic of Croatia

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad / seminarski rad / prijava teme diplomskog rada isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada / prijave teme nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada / prijave teme ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada / prijave teme nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(vlastoručni potpis studenta)

(mjesto i datum)

Sadržaj

1.	UVOD.....	1
1.1.	Predmet i cilj rada	1
1.2.	Izvori podataka i metode istraživanja.....	2
1.3.	Struktura rada	3
2.	FINANCIJSKA PISMENOST	4
2.1.	Pojmovno određenje financijske pismenosti	4
2.2.	Značaj financijske pismenosti	12
2.3.	Važnost stjecanja kompetencija financijske pismenosti u 21. stoljeću	19
3.	FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ	25
3.1.	Strategija razvoja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj	25
3.2.	Inicijative i edukativni programi	28
3.3.	Financijska pismenost mladih	38
4.	ANALIZA FINANCIJSKE PISMENOSTI STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U SPLITU I ZAGREBU	46
4.1.	Opis ispitanika.....	46
4.2.	Metodologija istraživanja	49
4.3.	Rezultati istraživanja	52
4.4.	Rasprava i analiza rezultata istraživanja	72
5.	ZAKLJUČAK.....	75
	POPIS LITERATURE.....	78
	POPIS ILUSTRACIJA.....	85
	PRILOG 1 ANKETNI UPITNIK.....	89

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Pojavu financijskih poteškoća najčešće karakteriziraju manjak financijskog znanja, problemi u financijskom ponašanju i stavovima pojedinaca, ali i zanemaren odnos prema financijskim pitanjima. Sukladno tome, predmet istraživanja ovog rada usmjeren je na sva spomenuta područja budući da financijska znanja, vještine, stavovi i ponašanje objedinjuju poimanje financijske pismenosti. Nadalje, financijska pismenost i dalje je relativno neistražena tema kojoj se mora posvetiti više pažnje te je to jedan od ključnih razloga pisanja ovog rada. Donošenje odgovarajuće financijske odluke zahtijeva specifična financijska znanja, stavove i vještine pojedinaca, a naročito u današnje vrijeme u kojem se svjedoči značajnom procesu globalizacije, promjenama trendova na tržištu te sve složenijeg i dinamičnijeg financijskog sustava. Osim globalne financijske krize koja je sve upozorila na nedovoljno financijsko znanje, tema financijske pismenosti aktualna je i zbog znanja budući da ono predstavlja ključni kapital u današnjem, dinamičnom i suvremenom svijetu.

Cilj ovog diplomskog rada je analiza značaja financijske pismenosti u odgovornom planiranju i upravljanju osobnim financijama s posebnim naglaskom na važnost edukacije mladih. U središtu analize i istraživanja su studenti fakulteta ekonomskog usmjerenja. U svrhu prikazivanja direktnog utjecaja i doprinosa financijskog obrazovanja na razinu financijske pismenosti analiziran je stupanj financijske pismenosti studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Rezultati istraživanja uspoređeni su s prosjekom rezultata financijske pismenosti mladih u Republici Hrvatskoj. Na temelju navedene usporedbe, iznijet je jasan zaključak o doprinosu financijske edukacije na razinu financijske pismenosti. Također, ispitana je međuovisnost i utjecaj stavova pojedinaca na donošenje financijskih odluka.

S obzirom na predmet i cilj rada, postavljene su i definirane hipoteze grupirane po specifičnim obilježjima (ekonomsko, demografsko). Hipotezama su ispitane statistički značajne razlike i međuodnosi opisani u teorijskom okviru rada. U sklopu ekonomskih obilježja, ispitane su hipoteze o međuovisnosti financijske pismenosti s ostvarenim prosjekom ocjena, navikom čitanja poslovnih vijesti, razinom financijskog obrazovanja te radnim iskustvom. Ispitujući hipoteze grupirane po demografskim obilježjima studenata u okviru financijske pismenosti, testirana je financijska pismenost u međuodnosu s godinom studija studenata, spolu

ispitanika. Također, ispitana je i razlika u razini financijske pismenosti između studenata Ekonomskog fakulteta u Zagrebu i Splitu. Nastavno na prethodno niže su navedene hipoteze ispitane kroz rad u sklopu empirijskog istraživanja:

H1... Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima i uvjerenjima te financijskom ponašanju u kontekstu financijske pismenosti obzirom na spol ispitanika.

H2... Postoji statistički značajna razlika u stavovima i uvjerenjima te financijskom ponašanju u kontekstu financijske pismenosti obzirom na radno iskustvo ispitanika.

H3... Postoji statistički značajan utjecaj stavova i uvjerenja na ponašanja u kontekstu financijske pismenosti.

H4... Stupanj financijske pismenosti ekvivalentan je i povezan s razinom financijskog obrazovanja tj. činjenica da se studira fakultet ekonomskog usmjerenja rezultira dobrom financijskom pismenošću.

H5... Razina financijske pismenosti značajno se razlikuje među studentima EFZG-a i EFST-a te je u međuovisnosti s navikom čitanja poslovnih vijesti.

H6... Financijska pismenost ovisi o prosjeku ocjena studenata.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

U diplomskom radu korišteni su primarni izvori podataka. Primarni izvori podataka korišteni u radu prikupljeni su anketiranjem studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Anketiranje je provedeno putem anonimnog *online* upitnika, a zahtijeva prikupljanje i statističku obradu informacija. Provedenom anketom ispitala se razina financijskog znanja, vještina, stavova i uvjerenja studenata ekonomskog usmjerenja te njihova kompetentnost donošenja pravodobnih i informiranih financijskih odluka. Obradom prikupljenih primarnih podataka testirane su postavljene hipoteze istraživanja te je provedena deskriptivna statistička analiza. Osim primarnih podataka, korišteni su i sekundarni izvori podataka, a tu se prvenstveno misli na znanstvene i stručne knjige, članke, relevantne internetske stranice i baze podataka. Također, uspoređeni su rezultati vlastitog istraživanja s već postojećim istraživanjima koja su provedena na temu ispitivanja razine financijske pismenosti.

Metode istraživanja koje su korištene u radu su: metoda deskripcije, metoda sinteze i analize, induktivna i deduktivna metoda, metoda uzoraka te metoda klasifikacije.

1.3. Struktura rada

Diplomski rad raščlanjen je na pet osnovnih dijelova uključujući uvodni dio i zaključak.

U uvodnom dijelu definiran je predmet i cilj rada te su navedene metode istraživanja korištene prilikom izrade rada, kao i izvori podataka korišteni prilikom izrade rada.

U drugom dijelu rada pojmovno se određuje definicija financijske pismenosti. Osim financijske pismenosti, objašnjeno je što podrazumijeva financijsko znanje te uspješno i odgovorno financijsko ponašanje. Također, ispitan je značaj financijske pismenosti kao i blagodati koje pruža pojedincima, a u konačnici i cijeloj zajednici. Nadalje, poseban naglasak stavljen je na važnost stjecanja kompetencija financijske pismenosti u današnje vrijeme kada se prisustvuje impozantnom procesu razvoja globalizacije te promjenama na financijskim tržištima koji iziskuju donošenje pravodobnih financijskih odluka.

U trećem dijelu rada fokus je primarno stavljen na razvoj financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj. Identificiraju se strategije razvoja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj, a poseban naglasak i fokus stavljen je na doneseni „Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine“. Također, u radu su spomenuti edukativni programi, inicijative državnih institucija i vladinih organizacija koje se provode u Republici Hrvatskoj s ciljem povećanja razine financijskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj te unaprjeđenja financijske pismenosti.

U četvrtom dijelu rada provedeno je empirijsko istraživanje u kojem se analizira razina financijske pismenosti studenata fakulteta ekonomskog usmjerenja Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Splitu. Dobiveni rezultati provedenog istraživanja, uspoređeni su s nalazima o razini financijske pismenosti mladih u Republici Hrvatskoj. U tom kontekstu komentira se učinkovitost financijskog obrazovanja u kreiranju financijske pismenosti pojedinaca.

U posljednjem, petom dijelu rada, iznijeti su glavni nalazi provedenog istraživanja uz preporuke koje bi trebale rezultirati povećanjem razine financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj.

2. FINANCIJSKA PISMENOST

2.1. Pojmovno određenje financijske pismenosti

Financijska pismenost imperativni je čimbenik donošenja ispravnih financijskih odluka koje će rezultirati financijskim blagostanjem pojedinca. Fokus ovog diplomskog rada je aktualno područje financijske pismenosti koje je unatoč visokoj važnosti u literaturi i dalje relativno neistražena tema. U posljednje vrijeme financijska pismenost postaje aktualna tema te dobiva na sve većoj važnosti. Najveći interes za ovu temu započeo je pojavom financijske krize koja se javila 2008. godine. Navedena financijska kriza naglasila je i upozorila na nedovoljno financijsko znanje pojedinaca te nepripremljenost za adekvatno donošenje financijskih odluka u takvoj situaciji. Pojavom krize, zabilježeni su značajni financijski gubitci kućanstava kao i povećanje blokiranih i zaduženih građana diljem svijeta.

Kako navodi Barbić (2018), većina financijskih problema započela je 2008. godine krizom hipotekarnih kredita u SAD-u te se proširila u zemlje diljem svijeta, dovodeći mnoge u financijske probleme. „Svjetska istraživanja gospodarskih kretanja, ukazala su da je nedostatak financijske pismenosti građana bio jedan od okidača financijske krize (osobito u SAD-u)“ (Chlouba i dr., 2011). Najveći dio odgovornosti za pojavu krize bio je na financijskim institucijama. Međutim, bitno je naglasiti i odgovornost samih potrošača. Potrošači su svojim neznanjem, nedovoljnom zainteresiranošću te površnim poznavanjem financijskih proizvoda i usluga doprinijeli nastanku, a posljedično tome i širenju krize.

Dakle, važnost financijskog obrazovanja i financijske pismenosti nikada nije bila veća nego danas. Posjedovanjem adekvatnog financijskog znanja koje se stječe financijskim obrazovanjem minimizira se rizik nastupa financijski nepovoljne situacije za samog pojedinca, a i cijelu zajednicu. U svrhu minimiziranja rizika pojave ponovne krize te izbjegavanja negativnih posljedica koje su narušile svjetsku ekonomiju potrebna je zadovoljavajuća razina financijske pismenosti pojedinaca.

U dostupnoj literaturi ne postoji jednoznačna i opće prihvaćena definicija financijske pismenosti. Naime, brojni autori različito tumače definiciju financijske pismenosti. Među prvima svoju su definiciju ponudili Mason i Wilson (2000) navodeći da je financijska pismenost sposobnost pojedinca da usvaja, razumije i vrednuje relevantne informacije kako bi donio svjesne odluke o vjerojatnosti financijskih posljedica. Barbić i Lučić (2018) navode da

je financijsku pismenost moguće definirati kao „kombinaciju stečenog financijskog znanja i usvojenih financijskih vještina koje su potrebne za učinkovito upravljanje financijskim resursima da bi se postigla dugoročna financijska sigurnost“ (prema Cvrilje, 2014). Financijska pismenost podrazumijeva se kao vještina pojedinca da shvati i koristi financijske pojmove (Servon i Kaestner, 2008).

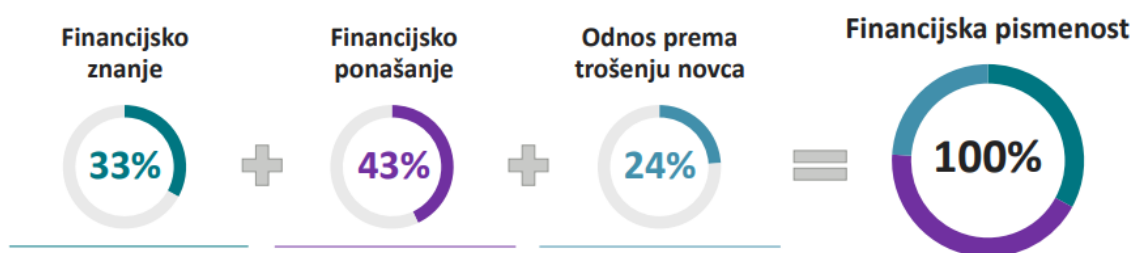
Međutim, u ovom radu polazi se od definicije financijske pismenosti koju je ponudila OECD International Network of Financial Education (2011), definirajući financijsku pismenost kao „kombinaciju svijesti, znanja, vještina, stavova i ponašanja potrebnih za donošenje razumnih financijskih odluka u svrhu postizanja individualnog financijskog blagostanja.“ Slično se navodi i u drugoj publikaciji OECD-a (2015), gdje je financijska pismenost definirana kao „kombinacija informiranosti, znanja, vještina, stavova i ponašanja potrebnih za donošenje ispravnih financijskih odluka za ostvarenje individualne dobrobiti.“

Provedenim istraživanjem općepoznatog problema teoretskog određivanja definicije financijske pismenosti, Remund (2010) je ustanovio pet temeljnih sastavnica pomoću kojih se može definirati financijska pismenost. Naime, kako navodi, temeljne sastavnice financijske pismenosti su:

1. Znanje o financijskim konceptima,
2. Sposobnost komuniciranja o financijskim konceptima,
3. Vještina upravljanja osobnim financijama,
4. Vještina donošenja adekvatnih financijskih odluka,
5. Samouvjerenost planiranja budućih financijskih odluka.

Mandell (2007) ističe prosudbu i odlučivanje kao osnovni aspekt uz pomoć kojega se treba promatrati cjelokupnu financijsku pismenost.

Slika 1. Sastavnice financijske pismenosti

Izvor: HANFA (2015)

Kao što je vidljivo na slici 1, financijska pismenost kombinacija je financijskog znanja, financijskog ponašanja te u konačnici odnosa prema trošenju novca. Naime, zajedno objedinjene te tri komponente formiraju financijski pismenog pojedinca. Ponašanje potrošača predstavlja esencijalni element financijske pismenosti, nedvojbeno i najvažniji element (Atkinson i Messy, 2012). Financijska pismenost relevantna je odrednica koja utječe na donošenje financijskih odluka. To podrazumijeva svakodnevno upravljanje osobnim financijama pa sve do donošenja dugoročnijih odluka vezanih za štednju, ulaganja. Bitno je naglasiti razliku između financijskog znanja te financijske pismenosti budući da se često poistovjećuju ta dva pojma (Barbić, Lučić, 2018). Naime, financijsku pismenost moguće je okarakterizirati kao kombinaciju financijskog znanja i financijske primjene. Financijsko znanje može se poistovjetiti s razumijevanjem, a financijska primjena s korištenjem usluga. Financijsko znanje podrazumijeva znanje kojeg pojedinci stječu obrazovanjem ili iskustvom, posebice povezano s osnovnim financijskim konceptima. Financijska primjena karakterizira se kao sposobnost pojedinca da na učinkovit način primjeni stečeno znanje.

Navedeni problem ističe i Huston (2010) navodeći da se pojmovi financijska pismenost, financijsko znanje i financijska edukacija često u literaturi i medijima upotrebljavaju kao istoznačnice. Kako navodi Barbić (2018), financijsko obrazovanje podrazumijeva proces čija je svrha stjecanje i poboljšanje financijskih znanja i financijskih vještina te kao takvo predstavlja potencijal za poboljšanje financijske pismenosti, a potom i financijskog ponašanja pojedinaca (prema Hilgert, Hogarth i dr., 2003). Stoga, važno je osvijestiti pojedince o kompleksnosti financijske pismenosti. Ukoliko određeni pojedinac zarađuje pristojan novac, to ne znači da je i financijski pismen. Kao što je već navedeno, potrebno je imati set različitih

vještina koji pojedinci stječu od najranije dobi. Kako navodi Sakar (2011), budući da su količine novca ograničene i da je većini teško dostupan, uputno se prema njemu odnositi racionalno i s poštovanjem, nevezano je li novac uistinu vlastito zarađen ili dobiven na poklon. Financijska pismenost ne poistovjećuje se nužno s financijskom zaradom odnosno sa sposobnošću stjecanja novca. Ukoliko nije usvojeno potrebno znanje i vještine upravljanja osobnim financijama i nije prisutna samokontrola, nerijetko se može dogoditi da se zapadne u značajne financijske probleme onog trenutka kada se pojedinac domogne prvog novca (Vrbošić, Grgat, 2014).

Drugim riječima, ističe se da financijsko znanje koje pojedinac posjeduje ne znači nužno da je ista ta osoba financijski pismena. Osim potrebnog znanja koje je naravno, neophodno, važne su i karakteristike pojedinaca da pretoče znanje koje posjeduju u adekvatno financijsko ponašanje, a to će dovesti do financijske dobrobiti i blagostanja.

Prema Barbić i Lučić (2018), primjeri iz prakse ukazuju kako mnogi financijski obrazovani i pismeni pojedinci čine značajne financijske pogreške i često donose suboptimalne potrošačke odluke. Takvo ponašanje upućuje na činjenicu kako na proces donošenja financijskih odluka, osim financijske pismenosti, utječu i drugi čimbenici koji često mogu nadjačati znanje, vještine, logiku i racionalnost. Mnogobrojna istraživanja pokazala su da postoji povezanost između znanja i ponašanja, iako je smjer kauzalnosti i dalje nejasan. Provedena istraživanja nisu dokazala utječe li povećanje znanja na poboljšanje financijskog ponašanja, ili pak osobe koje više prakticiraju određeno ponašanje, naposljetku i usvajaju više znanja (Barbić, 2018; prema Hilgert, Hogarth i dr., 2003). Kako navode Atkinson i Messy (2012), ukoliko pojedinac ne posjeduje ispravne stavove i uvjerenja prema štednji za budućnost, teško je očekivati da će taj pojedinac donositi ispravne financijske odluke i štedjeti novac s ciljem osiguranja financijske sigurnosti bez obzira na objektivnu razinu njegovog/njenog financijskog znanja. Naime, odlika takvih pojedinaca je zadovoljavanje kratkoročnih, trenutnih potreba (Erceg, Vehovec, 2018). Sukladno tome, potrebna je određena razina financijske pismenosti koja zahtijeva ne samo znanja, već uključuje i stavove, ponašanje kao neophodne faktore koji determiniraju uspjeh pojedinca u financijskom svijetu i koji mu omogućavaju donošenje financijskih odluka s pozitivnim ishodima.

Kako ističe Pastuović (2008), „obrazovanje se obično dijeli na formalno, neformalno i informalno obrazovanje.“ Sukladno tome, financijsko obrazovanje je također moguće razgraničiti na: formalno, neformalno i informalno financijsko obrazovanje odnosno

samoobrazovanje. „Formalno financijsko obrazovanje podrazumijeva stjecanje znanja i vještina putem sustava općeg, strukovnog i visokoškolskog financijskog obrazovanja, do razine poslijediplomskih studija iz područja ekonomije i financija“ (Barbić, 2018). „Formalno financijsko obrazovanje isporučuje se u obliku organizirane nastave, seminara i drugih formalnih institucionaliziranih odlika učenja i informiranja o financijskim pitanjima“ (Barbić, 2018). Neformalno financijsko obrazovanje ne mora nužno biti povezano s formalnim obrazovanjem. Ono predstavlja organiziranu društvenu djelatnost koja zadovoljava određene dodatne metode i alternativne potrebe učenja (Barbić, 2018). Informalno financijsko obrazovanje ili samoobrazovanje podrazumijeva stjecanje znanja i vještina na način da pojedinac vlastitim angažmanom izvaninstitucionalno organizira prigodni tip stjecanja potrebnog znanja. Neke od metoda su čitanje stručnih, ekonomskih i financijskih knjiga, putem medija i slično (Cvrlje, 2014). Neupitno je da financijsko obrazovanje, kao i financijska pismenost pridonose financijskom blagostanju svih pojedinaca te nose sa sobom brojne prednosti. U nastavku su definirane određene prednosti financijske pismenosti.

Slika 2. Korelacija između financijske, matematičke i čitalačke pismenosti

		Matematička pismenost	Čitalačka pismenost
FINANCIJSKA PISMENOST	OECD	0,83	0,79
	RH	0,85	0,81
Matematička pismenost	OECD		0,77
	RH		0,73

Izvor: Braš Roth, M. i dr. (2014)

Na slici 2, prikazana je vrijednost korelacija između navedene tri domene Programme for International Student Assessment (PISA) procjene odvojeno za hrvatske učenike i prosječno za zemlje članice OECD-a. Iz slike je uočljiv sličan korelacijski trend između matematičke i financijske pismenosti. Korelacije su pozitivne i znatno visoke što podrazumijeva da ukoliko pojedinac posjeduje adekvatno matematičko znanje, ono se ujedno manifestira kroz višu razinu financijske pismenosti. Veća korelacija dobivena je s postignućem u matematičkoj

pismenosti. Međutim, u svrhu donošenja ispravnih samostalnih financijskih odluka, bitno je, osim matematičkih i čitalačkih, razvijati i ostale vještine (Braš Roth i dr.; prema OECD, 2014).

Huston (2010) ističe da je primarni cilj svakog gospodarstva povećanje razine financijske pismenosti svih pojedinaca. To rezultira ostvarenjem dobrobiti za cjelokupnu zajednicu te doprinosi osiguranju stabilnosti cjelokupnog sustava. Navedeno se može postići donošenjem ispravnih financijskih odluka.

Tablica 1. Prednosti financijske pismenosti za pojedince

Prednosti koje financijska pismenost donosi pojedincu
<ul style="list-style-type: none"> • Bolje planiranje i ostvarenje definiranih financijskih ciljeva
<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje svijesti o razini potrošnje i donošenje informiranih odluka o potrošnji
<ul style="list-style-type: none"> • Odgovorno korištenje financijskim proizvodima i uslugama te snalaženje u izazovnim financijskim situacijama
<ul style="list-style-type: none"> • Bolje planiranje budućnosti
<ul style="list-style-type: none"> • Izbjegavanje prezaduženosti, siromaštva te financijske i socijalne isključenosti

Izvor: samostalna izrada autora (prema Barbić i Lučić, 2018)

Stavka bolje planiranje budućnosti koja je navedena u tablici 1, kao jedna od prednosti financijske pismenosti prvenstveno se odnosi na planiranje mirovine. Kako navode Barbić i Lučić (2018), „posljednjih godina posebno je naglašena važnost razvijanja svijesti o potrebi planiranja mirovine.“ Životni standard budućih umirovljenika ponajviše ovisi o odlukama o štednji i ulaganjima koje se donose danas. Nerijetko se ispituje održivost hrvatskog mirovinskog sustava s obzirom na njegove karakteristike, trendove koji se događaju u modernom dobu, problemima s kojim se društvo suočava u današnje vrijeme. Jedan od najistaknutijih problema koji se javlja je pitanje pravednosti. Naime, ne može se sa sigurnošću jamčiti da će mirovinski sustav koji je na raspolaganju određenoj generaciji danas biti dostupan i sljedećim generacijama. Zbog loše demografske strukture, premalog broja zaposlenika u odnosu na broj umirovljenika, emigraciju stanovnika (posebice mladih) i

produljenje očekivanog životnog vijeka, održivost sadašnjih mirovinskih sustava u dugom roku postala je neizvjesna (Barbić i Lučić, 2018).

Također sve je manja odgovornost na institucijama i državi, a sve veća na samim pojedincima koji postaju izravno odgovorni za mirovinu koju će dobivati kada se umirove (Barbić i Lučić, 2018). Navedene činjenice samo naglašavaju i potvrđuju važnost financijskog obrazovanja, svijest o financijski odgovornom ponašanju i planiranju budućnosti jer će mlade osobe i generacije koje tek ulaze u svijet rada biti primorani sami osigurati sredstva za mirovinu i financijski bezbrižnu budućnost. Odgovorno korištenje financijskim proizvodima i uslugama te snalaženje u izazovnim financijskim situacijama također je jedna od prednosti financijske pismenosti za pojedince navedena u tablici 1. Financijske usluge u današnje vrijeme značajno su modernizirane te sofisticirane u odnosu na prije. Samim time, zahtijevaju od potrošača određenu količinu financijskog znanja, kao što je odabir između različitih uvjeta kreditiranja, kamatnih stopa, rokova otplate (Barbić, Lučić, 2018).

Posljednja, ali ne i najmanje važna spomenuta prednost financijske pismenosti za pojedince je izbjegavanje prezaduženosti, siromaštva te financijske i socijalne isključenosti. Socijalna isključenost trend je prisutan u sve većoj mjeri u posljednje vrijeme te je potrebna adekvatna državna intervencija u svrhu suzbijanja socijalne isključenosti. Usvajanjem navedenih prednosti, pojedinci su u većoj mjeri sposobniji donositi racionalne financijske odluke te uspješno upravljati osobnim financijama.

U svrhu donošenja optimalnih financijskih odluka, od presudne je važnosti kreirati adekvatan financijski plan te voditi na mjesečnoj razini osobni proračun. Prema Barbić i Lučić (2018) tri najvažnija čimbenika koja će odrediti nečiji financijski plan su: osobne vrijednosti, životna situacija i ekonomski čimbenici. Nakon što se definira konkretan financijski plan, poželjno je postaviti i identificirati financijske ciljeve koji se žele ostvariti. To je od iznimne važnosti za proces financijskog planiranja. Ciljeve je važno postaviti realno te u skladu s njihovom važnosti. Naime, metoda koja se često koristi pri postavljanju ciljeva je S.M.A.R.T. metoda. Ona naglašava da ciljevi trebaju biti specifični, mjerljivi, ostvarivi, relevantni i u konačnici vremenski određeni. Najvažnija karakteristika prilikom postavljanja ciljeva je njihova ostvarivost. Naime, najvjerojatniji ishod u slučaju postavljanja nedostižnih i nerealnih ciljeva koji nisu u skladu s objektivnim i realnim mogućnostima ostvarenja je neuspjeh. Mnoštvo je čimbenika koji utječu na ostvarenje željenog financijskog plana te determiniraju njegov uspjeh.

Ne postoji univerzalan recept ili način kako kreirati uspješni financijski plan. Donošenje financijskih odluka pojedinaca je kompleksan proces. Brojne su determinante koje utječu na proces donošenja odluka. Mnogobrojnim istraživanja zaključeno je da način donošenja financijskih odluka značajno varira od pojedinca do pojedinca te je pod utjecajem velikog broja nejednakih faktora. Uz osobno znanje i vještine, to također uključuje i: dob pojedinca i prethodna iskustva, osobne emocije, stavove i uvjerenja, kognitivne sklonosti, psihološke, socijalne i kulturološke faktore, procesiranje informacija te ostale vanjske faktore (Narodne novine, 2015).

Tablica 2. Elementi koji utječu na donošenje financijskih odluka

Osobni kontekst	Vanjski utjecaji
Životno iskustvo	Socio-kulturološki faktori
Znanje i vještine	Dostupnost proizvoda i usluga
Motivacija i vrijeme	Uvjeti prodaje
Stavovi i emocije	Ekonomsko okruženje i regulatorni okvir

Izvor: samostalna izrada autora (prema Narodne novine, 2015)

Kao što je vidljivo u Tablici 2, očigledno je kako donošenje ispravne financijske odluke zahtijeva mnoštvo različitih faktora, od osobnih stavova, preferencija, znanja pa sve do raznih vanjskih utjecaja koji su u velikoj mjeri varijabilni. Bitno je naglasiti da bez obzira na odluku koju će pojedinac donijeti (o nastavku jednake potrošnje na zabavu ili smanjenju), važno je da postoji svijest o iznosu novca koji odlazi na pojedinu kategoriju te svijest o alternativnim načinima na koje je isti novac moguće iskoristiti i svijest o oportunitetnom trošku svog izbora (Barbić i Lučić, 2018).

Proračun je osnovni alat uspješnog upravljanja novcem i pomoću njega moguće je uvidjeti koji su troškovi nužni, a koji nisu (Barbić, Lučić, 2018). Osobni proračun sastoji se od ukupnih prihoda i rashoda, odnosno troškova pojedinca. Financijska budućnost upitna je ukoliko pojedinac troši raspoloživ novac u prevelikoj mjeri. Neadekvatno financijsko ponašanje rezultira zaduživanjem zbog manjka novca koji je prethodno potrošen. S druge

strane, kada troši manje novca nego što ima, osoba taj višak može štedjeti ili dalje reinvestirati. Promišljenim planiranjem proračuna, osoba upravlja svojim novcem, a ne on osobom (Štedopis, 2020). Kako navodi Sakar (2011), „osnovni je cilj upravljanja novcem osiguranje financijske stabilnosti društva i solventnosti odnosno izbjegavanje pomanjkanja novca te optimalno investiranje viška novca.“

Slika 3. Proces upravljanja osobnim proračunom

<i>Kreiranje osobnog proračuna</i>	<i>Praćenje potrošnje</i>	<i>Rezanje prekomjerne potrošnje</i>	<i>Stvaranje novčanog viška</i>	<i>Ostvarenje financijskih ciljeva</i>	<i>Povećanje sigurnosti i bogatstva kućanstva</i>
------------------------------------	---------------------------	--------------------------------------	---------------------------------	--	---

Izvor: izrada autora (prema Barbić i Lučić, 2018)

Prvi korak procesa upravljanja osobnim proračunom je sastavljanje popisa najčešćih troškova odnosno izdataka. Na taj način stječe se jasan uvid u kategorije svih vrsta troškova. To omogućuje pojedincu smanjenje one vrste troškova na koju odlazi najviše novca. Sukladno tome, postiže se glavna svrha vođenja osobnog proračuna, a isto tako bi se pritom i uštedjelo (Barbić, Lučić, 2018). U svrhu generiranja štednje te uravnoteženja troškova, potrebno je smanjiti potrošnju na područjima gdje je ona najveća. Prikazana shema procesa upravljanja osobnim proračunom u konačnici za cilj ima povećanje sigurnosti i bogatstva kućanstva. Nakon što pojedinac procjeni koji troškovi su egzistencijalni, a koji nisu nužni, stvara se višak novca, a taj višak može se iskoristiti za štednju, ulaganja ili ostvarenje nekih osobnih ciljeva.

2.2. Značaj financijske pismenosti

Kako navode Mason i Wilson (2000) „tema pismenosti stanovništva zanimljiva je znanstvenicima, lingvistima, psiholozima, socio-antropolozima, kao i pojedincima u medijima te takvo zanimanje samo naglašava važnost koju pismenost ima u svijetu.“ Financijska pismenost u posljednje vrijeme dobiva na sve većoj važnosti. Posjedovanje odgovarajuće

razine financijskog znanja, vještina, stavova i odgovornog financijskog ponašanja postaje neophodno.

Mnoštvo je razloga zbog kojih je financijska pismenost neophodna. Neki od najvažnijih su: globalizacija, inovacije, kompleksnost financijskih proizvoda i usluga, promjena trendova na tržištu od ekonomskih, socijalnih, demografskih, ostvarenje financijskog blagostanja. Osim toga, značaj financijske pismenosti također se ogleda u kontekstu uspješnosti upravljanja osobnim financijama. Naime, ulaganje u financijsko obrazovanje rezultira povećanjem razine financijske pismenosti, a shodno tome pospješuje donošenje ispravnih financijskih odluka. Navedeno su ispitali i Volpe, Chen i dr. (1996) koji navode da formalno obrazovanje studenata ekonomskih fakulteta, a naročito onih koji pohađaju smjerove računovodstvo i financije znatno doprinosi njihovom financijskom znanju te ujedno omogućava kvalitetnije upravljanje osobnim financijama. Tehnološki napredak, kao i novi kanali isporuke rezultirali su širenjem palete financijskih proizvoda i usluga koji su u sve većoj mjeri nedostupni krajnjim potrošačima. Financijska dobrobit koja proizlazi kako za samog pojedinca, tako i za cjelokupnu zajednicu najvažnija je u kontekstu značaja financijske pismenosti.

Financijski sustavi sve su kompleksniji i dinamičniji, a usporedno s time naglašava se potreba za financijskim obrazovanjem kako bi se zadovoljile rastuće financijske potrebe potrošača.

Tablica 3. Glavni pokretači potreba za financijskom pismenošću

Kompleksnost potreba pojedinaca	Kompleksnost financijskih proizvoda
Rastuća nestabilnost u karijeri i radnom životu pojedinaca	Novi distribucijski kanali
Smanjenje socijalne sigurnosti	Deregulacija financijskih tržišta
Povećanje osobne odgovornosti	Širi spektar ponude financijskih proizvoda i rastuća dinamika razvoja novih proizvoda
Povećanje prosperiteta	Povećanje količine informacija
Povećanje zaduženosti	
Povećanje očekivanog životnog vijeka	

Povećanje broja privatno upravljanih poduzeća	
--	--

Izvor: Barbić i Lučić (2018); prema Habschick i dr. (2007)

U Republici Hrvatskoj u novije je vrijeme prepoznata važnost financijskog obrazovanja učenika osnovnih i srednjih škola te je u sklopu nove kurikularne reforme kao međupredmetna tema uvedeno Poduzetništvo za osnovne i srednje škole. „Kompetencija za poduzetništvo jedna je pak od ključnih kompetencija Europskog referentnog okvira za cjeloživotno učenje koja je potrebna svakom građaninu da bi bio sposoban (samo)zaposliti se te se osobno razvijati u društvu znanja“ (Narodne novine, 2019). „Ova međupredmetna tema zastupa otvorenu komunikaciju između odgojno-obrazovnih radnika i učenika, suradničko učenje i druge oblike rada, uz uzajamno poštovanje i ohrabivanje. Učenici uče o aktivnome i odgovornome sudjelovanju u društvu, a učenje za poduzetništvo otvara vrata raznim životnim mogućnostima i perspektivama“ (Narodne novine, 2019).

Da uvođenje financijskog obrazovanja u škole kroz formalni nastavni plan iziskuje najviše truda potvrđuje i odlomak dostupan u Narodnim novinama (2019) u kojem se navodi da je „za proces učenja i poučavanja međupredmetne teme Poduzetništvo važno da se škola otvara prema svome okružju i povezuje s lokalnom zajednicom, da upoznaje učenike s ljudima različitih zanimanja, poduzetnicima, gospodarskim i financijskim stručnjacima te s poslovnom zajednicom.“ Naime, jasno je kako je potrebna suradnja i koordinacija raznih tijela iz različitih područja u svrhu uspješnog uvođenja i provođenja takve vrste reforme.

Tri su glavna razloga važnosti financijske pismenosti i zaštite potrošača: (Svjetska banka, 2010).

1. U svrhu osiguranja dugoročne stabilnosti financijskog sustava,
2. U svrhu osiguranja adekvatnog financijskog tržišta koja služe širokom broju populacije,
3. Omogućavanje pristupa financijskim uslugama stanovništvu s niskim primanjima i prihodima.

Financijskim obrazovanjem potrošači doprinose procesu razumijevanja financijskih dobara i usluga koji im se nude. Povećanje razine financijske pismenosti izazovan je proces za sve

nositelje interesa koji su uključeni u proces financijskog obrazovanja. U najvećoj mjeri radi se o skladnom odnosu između rada javnih tijela, potrošača, obrazovnih institucija, privatnog sektora (HUO, 2020). Svi nabrojani imaju važnu ulogu u procesu obrazovanja potrošača te o upoznavanju potrošača sa širokim portfeljom raspoloživih financijskih proizvoda i usluga. Stoga, osim pojedinaca koji trebaju prepoznati značaj financijske pismenosti te benefite koji proizlaze iz toga, važna je i uloga države u prepoznavanju važnosti financijske pismenosti. Cvrle (2014) u svojoj doktorskoj disertaciji navodi da se osim obrazovnih institucija koje su ključne u provođenju obrazovne politike i edukacije pojedinaca u taj proces trebaju uključiti i ostali sudionici, a to se ponajviše odnosi na banke, državne institucije i njihove udruge.

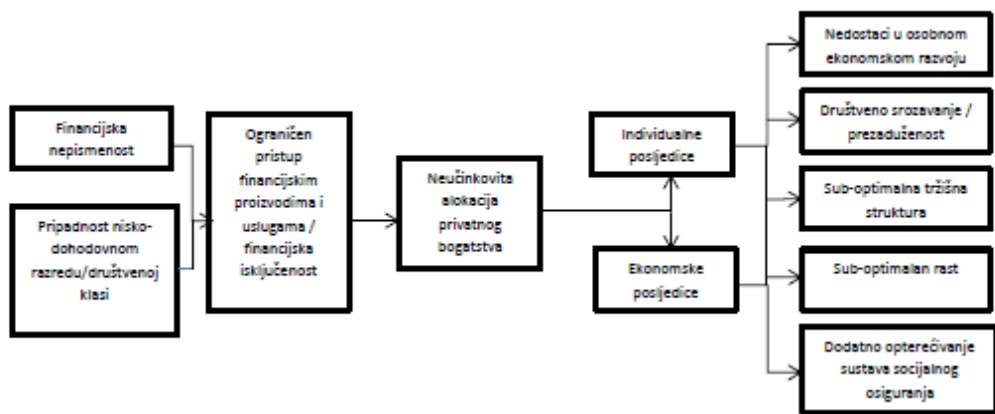
Veoma je važno da financijske institucije prepoznaju potrebu obrazovanja djelatnika zaposlenih u financijskom sektoru. Naročito se to odnosi na one zaposlenike koji su u direktnoj vezi s krajnjim potrošačima. Time se osiguravaju znanja, kompetencije i vještine zaposlenika nužni za pružanje financijskih usluga klijentima na razumljiv način. OECD (2005) financijsko obrazovanje definira kao „proces tijekom kojeg potrošači/investitori unapređuju svoje razumijevanje financijskih proizvoda i koncepata te s pomoću informacija, naputaka ili objektivnih savjeta stječu sposobnost i samopouzdanje da postanu svjesni financijskih rizika i mogućnosti, da donose informirane odluke, da znaju gdje se obratiti za pomoć te da poduzimaju učinkovite aktivnosti za poboljšanje osobnog financijskog blagostanja.“ „Financijsko obrazovanje pojedinaca postaje s vremenom sve važnije zbog sve složenijih financijskih proizvoda i usluga u rastućim i sve dinamičnijim financijskim tržištima“ (Narodne novine, 2015).

Razina financijske pismenosti utječe na sposobnost pojedinca za donošenje ispravnih i kvalitetnih financijskih odluka (Hrvatska gospodarska komora, 2020). Altmann (2012) navodi da se financijsko odlučivanje može poboljšati pružanjem donositeljima odluka kvalitetnih informacija koje se najčešće prezentiraju na složen način.

Temeljem definiranih nacionalnih strategija mnoge su zemlje u svoje kurikulume za osnovne i srednje škole uključile kolegija iz područja financijskog obrazovanja. U nekim državama financijsko obrazovanje postalo je obveznim dijelom nastavnog plana i programa, odnosno škole su postale zakonski obvezne osigurati financijsku izobrazbu svojih zaposlenika (Barbić, 2018.) Nadalje, važnost financijske pismenosti ogleda se u sinergiji financijskog i realnog sektora kojoj pridonose financijski educirani potrošači. Navedeno rezultira benefitima u ekonomiji te ekonomskim rastom i razvojem.

Također, financijsku pismenost i njezin značaj može se povezati sa siromaštvom. Naime, posjedovanje financijskog znanja pridonosi smanjenju siromaštva i prevelike zaduženosti potrošača. Financijski obrazovani potrošači u većoj mjeri donose adekvatne financijske odluke koje u konačnici pridonose ostvarenju financijskog blagostanja. Prema odlomku iz Narodnih novina (2015) „u Republici Hrvatskoj velik je broj građana koji su u teškom položaju zbog sklopljenih ugovora o kreditu u švicarskim francima (CHF) i s valutnom klauzulom u CHF, a što je jedan od razloga za podizanje razine financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj.“ Iz svega navedenog proizlaze brojni rizici financijske nepismenosti za pojedince.

Slika 4. Rizik financijske nepismenosti

Izvor: Barbić i Lučić (2018) prema Habschick i dr. (2007)

Kao što je vidljivo na slici 4, financijska nepismenost te pripadnost niskom dohodovnom razredu dovodi do financijske isključenosti, a također pruža ograničen pristup financijskim proizvodima i uslugama. To rezultira neučinkovitom alokacijom privatnog bogatstva pojedinca, a negativne posljedice manifestiraju se kroz individualne, ali i ekonomske posljedice. Neke od negativnih posljedica financijske nepismenosti su nedostaci u osobnom ekonomskom razvoju, prezaduženost, sub-optimalan rast i sub-optimalna tržišna struktura te opterećivanje sustava socijalnog osiguranja. Također, jedan od istaknutijih problema predstavlja i neuravnoteženost između dostupnih informacija između pružatelja financijskih proizvoda i usluga te korisnika istih (Narodne novine, 2015).

Osim već navedenih prednosti, financijska pismenost iznimno je značajna u kontekstu mirovinskog osiguranja građana. Taj trend prisutan je u posljednje vrijeme budući da mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj u sve većoj mjeri poprima karakteristike neodrživosti i nestabilnosti. Naime, potrebna je sve veća angažiranost samih pojedinaca za osiguranje prikladne mirovine koju će primati nakon završetka radnog odnosa te odlaska u mirovinu, a nekada je tu glavnu ulogu imala država i mirovina je karakterizirala sigurne buduće prihode. Orijehtacija prema tržišnoj ekonomiji, promjene na tržištima, kao i promjene društvenog uređenja koje su prisutne posljednjih godina nose sa sobom znatan broj promjena u poziciji odgovornosti pojedinca za financijsko blagostanje te za svoju financijsku budućnost čime se dodatno naglašava potreba za reformiranjem postojećeg mirovinskog sustava.

U današnje vrijeme životni vijek pojedinaca sve je dulji te demografske promjene značajno mijenjaju stare paradigme diljem Europe. Iz toga razloga, potrebno je na vrijeme planirati kvalitetan život nakon umirovljenja. Kako navode Jolić, Miškić i dr. (2016), odlazak u mirovinu predstavljao je u prošlim vremenima ulazak u period života koji su karakterizirali smanjeni, ali dostatni i sigurni prihodi. Međutim, današnje vrijeme uz čitav niz nepogodnih demografskih trendova, visoku stopu nezaposlenosti, usporen gospodarski rast, stavlja pred sektor stanovništva nove uloge odgovornosti u pogledu financijske budućnosti svakog pojedinca. To ipak ne znači da državu treba potpuno isključiti od uloge jamca socijalne sigurnosti građana. Ključ je, dakle, u pronalasku odgovarajuće kombinacije državne intervencije i individualne odgovornosti za socijalnu sigurnost (Jolić, Miškić i dr., 2016).

Osim već iznijetih razloga koji naglašavaju važnost financijske pismenost, bitno je spomenuti i važnost financijske pismenosti u kontekstu zaštite potrošača. Kako navodi Barbić (2018), u slučaju da korisnici ne posjeduju adekvatno obrazovanje i ne poznaju svoja prava i obveze, a ipak se odluče koristiti određenim proizvodom ili uslugom, može doći do ozbiljnih financijskih problema što može imati dugoročan učinak na blagostanje pojedinca. Sukladno tome, za očekivati je da će financijski obrazovane osobe u manjem postotku biti žrtve lažnih financijskih oglasa, sumnjivih kredita po povoljnim stopama. Financijski obrazovane osobe upoznate su s uslugama koje se nude, proizvodima koji se koriste te s rizicima koje određeni proizvodi i usluge donose sa sobom.

Kako navodi Hrvatska udruga banka (2020) „u posljednje vrijeme ponovno je učestala ponuda raznih kredita putem oglasa na društvenim mrežama, a primijećeno je i djelovanje raznih lažnih brokera i pokušaja prevara oglasima na raznim aplikacijama za brzu komunikaciju putem mobitela.“ Najčešće se radi o lihvarskim kreditima te raznoraznim

tvrtkama koje se lažno oglašavaju i nude brokerske i kreditne usluge građanima uvjeravajući ih da rade sve po zakonu i propisima za financijske kompanije, a u najvećoj mjeri pokušavaju zavarati stariju populaciju. Neki od glavnih razloga zbog kojih su osobe starije životne dobi žrtve takvih prijevara je stav da posjeduju slabiju razinu financijskog znanja, vještina, kao i informatičke i medijske pismenosti te da će lakše povjerovati u takve oglase (Hrvatska udruga banaka, 2020).

Neki od korisnih savjeta zahvaljujući kojima pojedinci neće nasjesti na lažne i zlonamjerne prijekare i usluge koje im se nude su : provjeriti je li tvrtka registrirana na sudskom registru te nalazi li se na popisu kreditnih posrednika Ministarstva financija. Nadalje, potrebno je zatražiti dokumente na uvid, licencu osobe odnosno kreditnog savjetnika koja nudi uslugu kreditiranja, kao i licencu društva za kojeg navedena osoba radi. U konačnici, poželjno je prije ulaska u takve vrste poslova posavjetovati se sa financijskim savjetnikom.

Međutim, žrtve takvih prijevara nisu samo ljudi kojima je prijeko potrebna financijska pomoć jer nemaju dovoljno vlastitih sredstava za podmirivanje svojih obveza, već je sve više i prijevara koje ciljaju na građane s viškom novčanih sredstava. Isto navode i Hilgert i Hogarth (2003) koji ističu da „potrošači koji su dobro upoznati s događajima na tržištu, koji poznaju kamatne stope te razumiju moguće posljedice kreditnog rizika, koji su svjesni kako se njihova osobna financijska situacija uklapa u situaciju na financijskom tržištu teško da će se zadužiti po nepovoljnim uvjetima ili postati žrtvom financijskih prijevara.“

Vještine koje su potrebne kako bi se postalo financijski pismena osoba traže razumijevanje i sposobnost donošenja odluka o sljedećem (The New Literacy Set Project, 2015-2017):

- 1) Osobni financijski podaci (izrada budžeta na temelju prihoda i troškova, analiza neto vrijednosti),
- 2) Protok novca (npr. izračuni potrebni za razumijevanje inflacije i protoka novca, smanjivanje zaduženosti),
- 3) Porezi (npr. prihodi od poreza, razine osobnih odbitaka),
- 4) Umirovljenje (tipovi mirovinskih računa i njihov utjecaj na porez, prihod potreban za mirovinu, ulaganja u dobrovoljne mirovinske fondove),
- 5) Kupnja nekretnine (npr. izračun potrebnog iznosa za polog, plaćanje hipoteke, izvještaji o kreditima).

Kako se navodi u publikaciji Financijska pismenost za nastavak obrazovanja (2016), „financijska pismenost također je važna i bitno ju je spomenuti u kontekstu uspješnog studiranja na fakultetu. Iako većina studenata u Hrvatskoj prvu godinu studija upisuje bez

plaćanja školarina, dio studenata upisuje privatne studije koji se plaćaju ili upisuju studij kao izvanredni studenti koji također plaćaju studij. Ujedno, dio studenata će nakon prve godine ipak morati plaćati barem dio školarine.“ Međutim, trošak školarine samo je jedan od troškova studija. Osim toga, potrebno je platiti i smještaj ukoliko se studira izvan mjesta stanovanja, hranu, kao i ostale sekundarne troškove koje svaki pojedinac ima. Više od 82% ukupnih troškova koje studenti imaju čine osnovni životni troškovi. Stoga je izrazito važno da budući studenti kvalitetno upravljaju raspoloživim budžetom i anticipiraju troškove koji ih očekuju. Te informacije od posebne su važnosti onim studentima kojima osobna financijska situacija predstavlja prepreku za odlazak na željeni studij (Financijska pismenost za nastavak obrazovanja, 2016).

Anđelinović, Pauković i dr. (2016) navode „zaključno najvažniji razlog zbog kojeg je važno brinuti o financijskoj pismenosti građana jesu preveliki troškovi financijske nepismenosti. Važno je osvijestiti da odluke jednog pojedinca mogu imati velik utjecaj na ostale subjekte u gospodarstvu i na taj način je nužno spriječiti da financijska nepismenost uzrokuje probleme većih razmjera.“

2.3. Važnost stjecanja kompetencija financijske pismenosti u 21. stoljeću

Financijsko tržište sve je kompleksnije i razvija se velikom brzinom. Iz tog razloga, potrošači nisu u mogućnosti pratiti korak s tim promjenama te dolazi do korištenja financijskih usluga i instrumenata za koje ne postoji adekvatno znanje potrošača o načinu funkcioniranja istih. Današnje društvo ubrzano se mijenja i razvija. Potreba za financijskim obrazovanjem sve je istaknutija te postaje neophodna za kvalitetno donošenje financijskih odluka kojima će pojedinci ostvariti financijsku dobrobit, kako za sebe, tako i za cjelokupno okruženje. Prema Narodnim novinama (2015) „tehnološki napredak, novi kanali distribucije financijskih proizvoda i usluga, globalna povezanost tržišta financijskih proizvoda i usluga te sve veća ponuda financijskih proizvoda i usluga utječu na povećanje opsega i dostupnost financijskih proizvoda i usluga pojedincima.“ Kako se navodi u Narodnim novinama (2015) „da bi pojedinci mogli dobiti pravilan uvid u dostupne financijske proizvode i usluge te donijeti utemeljene odluke za njihovo korištenje, njihova financijska pismenost mora biti na primjerenom razini, a što zahtjeva i odgovarajuće financijsko obrazovanje.“

Isto tako, mnogi proizvodi danas su ponuđeni na nove i inovativne načine pa njihova uporaba zahtijeva specifične financijske i informatičke vještine i znanja (Barbić i Lučić, 2018). Isti autori navode da je situacija dodatno složena zbog povećane kompleksnosti financijskih proizvoda i usluga do koje je došlo uvođenjem novih distribucijskih kanala, deregulacije i globalizacije financijskih tržišta. Tijekom proteklog desetljeća, tehnološki napredak transformirao je gotovo sve aspekte marketinga, isporuke i obrade financijskih proizvoda i usluga. Proširenje interneta kao sredstva komunikacije i pružanja usluga omogućilo je pružateljima financijskih usluga da trguju financijskim proizvodima i efikasnije služe klijente (Braunstein i Welch 2002).

U današnje vrijeme, financije su se modernizirale, dostupni su novi načini kreditiranja i zaduživanja, potrošačima se nude nove vrste financijskih usluga. Da bi potrošači imali potrebno znanje za donošenje kvalitetnih usluga, potrebna im je kvalitetna razina financijske pismenosti (Leko, 2012). Nadalje, osim štednje koja je već nekoliko puta naglašena kao neizostavan faktor financijskog ponašanja, potrebno je upoznati i educirati potrošače o ulaganjima, kao i prinosima, rizicima te likvidnosti koja takva ulaganja povlače za sobom. U današnjem, modernom dobu, financijska pismenost je prijeko potrebna svakom članu društva u svrhu donošenja pravodobnih financijskih odluka te posljedično tome uspješnijeg upravljanja osobnim financijama. Financijska pismenost zahtijeva od pojedinaca znanje o štednji, inflaciji, vrstama zaduživanja, kamatnim stopama na različite vrste zaduživanja, a najvažnije o upravljanju osobnim financijama.

Leko (2012) navodi da se „svijet danas financijalizirao, a financije mondijalizirale. Financijalizacija zapravo označava rast značaja i veličine financijskog sektora u gospodarstvu, a nastupila je u osamdesetim godinama prošlog stoljeća, nakon razdoblja skromnog međudržavnog financiranja s brojnim ograničenjima. Svjetsko tržište postalo je složena struktura međusobno povezanih nacionalnih i posebnih međunarodnih financijskih tržišta poput tržišta deviznog duga i deviznog tržišta.“

Također, stjecanje kompetencija financijske pismenosti sve je naglašenije zbog brojnih dostupnih načina financiranja u današnje dinamično doba te sve veće kompleksnosti financijskih sustava. U Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2005. do 2008. godine veliki broj građana ugovorio je stambene kredite s bankama vezane uz valutnu klauzulu švicarski franak (CHF). Godine 2008. nastupa svjetska financijska kriza na hipotekarnom tržištu u Sjedinjenim Američkim Državama. Navedena kriza narušila je poslovanje financijskih tržišta te izazvala

brojne poremećaje. Opcija koja je preostala je prijenos kapitala u sigurne valute, a švicarski franak je jedna od sigurnijih valuta. Iz tog razloga, porasla je vrijednost švicarskog franka za čak 70%. Navedeno je rezultiralo porastom mjesečnih rata za kreditne obveznike što je dovelo do nemogućnosti otplate kredita te prezaduženosti građana. U svrhu izbjegavanja slične situacije potrebno je ulagati u financijsko obrazovanje, kontinuirano biti upoznat s dostupnim informacijama te biti svjestan rizika kojem se izlaže prije ulaska u kreditiranja ili slične obveze.

Kako ističe Svjetska banka (2010) „zbog procesa deregulacije, tehnoloških inovacija i globalizacije financijskih tržišta, javlja se sve jača potreba za zaštitom i obrazovanjem potrošača uslijed pojave novih i kompleksnih financijskih proizvoda.“ Prema Svjetska banka (2010), „potreba za zaštitom potrošača proizlazi iz neravnoteže snaga, informacija i resursa između potrošača i njihovih pružatelja financijskih usluga, kojom su potrošači stavljeni u neravnopravan položaj“ (prema Mišević, Pavković i dr., 2016).

Anić (2003) definira kompetencije kao „priznatu stručnost ili sposobnost kojom tko raspolaže.“ Kako navodi Vrkić Dimić (2014), „iako kompetencije podrazumijevaju razvijene sposobnosti određene vrste i razine, postizanje stručnosti u određenom području ljudske djelatnosti podrazumijeva razvijanje kompleksne mreže međusobno povezanih sposobnosti.“ Prema Vrkić Dimić (2014), „osim potrebnih znanja i sposobnosti povezanih s obavljanjem određenog posla, razvijene kompetencije podrazumijevaju i adekvatno modelirano te moralno ponašanje pojedinca u užem i širem socijalnom kontekstu obogaćenom suvremenom informacijsko-komunikacijskom tehnologijom.“

OECD (2007) „kompetencije definira kao složeni konstrukt različitih sposobnosti iz 4 temeljna područja: (prema Vrkić Dimić, 2014)

1. kognitivna kompetencija: uporaba teorija i koncepata te informalnog znanja razvijenog kroz praksu,
2. funkcionalna kompetencija: sposobnost obavljanja posla unutar nekog specifičnog područja,
3. osobna kompetencija: sposobnost odabira i modeliranja adekvatnog ponašanja ovisno o situaciji u kojoj se čovjek nalazi,

4. etička kompetencija: sposobnost adekvatnog moralnog postupanja temeljem razvijenih osobnih i stručnih vještina.“

Naime, bitno je naglasiti da se tržište u današnje vrijeme iznimno brzo razvija i napreduje. Od pojedinaca se očekuje usvajanje različitih znanja i novih vještina, a vještine koje su nekada bile sasvim dovoljne, danas ne zadovoljavaju dinamično tržište koje je sklono brojnim promjenama, inovacijama i napretku. Svaki pojedinac od djetinjstva ima urođenu sposobnost prilagodbe i razvoja sukladno potrebama. Iz tog razloga, potrebno je fokusirati se na izgradnju kompetencija koje će se značajno razlikovati od onih koje su nekada bile dovoljne (Vrkić Dimić, 2014). Nove okolnosti konteksta koje se mogu dogoditi u bilo koje vrijeme mogu zahtijevati novu razinu određene sposobnosti, pa tako i promijenjeni opis potrebnih kompetencija (Levy, Murnane, 2007; Catts, Lau, 2008; prema Vrkić Dimić, 2014). U nastavku, u tablici 4, prikazana su osnovna znanja i vještine koje su potrebne pojedincima u 21. stoljeću.

Tablica 4. Znanja i vještine potrebne u 21. stoljeću

<p>Pismenost digitalnog doba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osnovna, znanstvena, ekonomska i tehnološka pismenost • Vizualna i informacijska pismenost • Multikulturalna pismenost i globalna savjesnost 	<p>Učinkovita komunikacija</p> <ul style="list-style-type: none"> • Timski rad, suradnja i interpersonalne vještine • Osobna, socijalna i građanska odgovornost • Interaktivna komunikacija
<p>Inventivno razmišljanje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prilagodljivost, upravljanje složenošću i samo-usmjeravanje • Znatiželja, kreativnost i preuzimanje rizika • Mišljenje višeg reda i pravilno zaključivanje 	<p>Visoka produktivnost</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odlučivanje o prioritetima, planiranje i upravljanje prema rezultatima • Učinkovita uporaba alata iz stvarnog svijeta • Sposobnost da se proizvedu važni

	proizvodi visoke kvalitete
--	----------------------------

Izvor: izrada autora prema Topolovec, Marinović i dr. (2006)

Financijski sustavi u današnje su vrijeme sve dinamičniji, kompleksniji te izazovniji krajnjim potrošačima, a posljedično tome otežano je donošenje pravodobnih financijskih odluka. Prema navodima Hrvatskog ureda za osiguranje (2011) „financijsko obrazovanje stanovništva postaje sve važnije zbog dinamičkih, globalno povezanih i složenih financijskih sustava.“ Stoga je važno teorijski definirati značenje financijskog sustava te koji su njegovi glavni zadaci. Hrvatska gospodarska komora (2020) definira financijski sustav kao „ukupnost nositelja ponude i potražnje novčanih sredstava ili financijskih oblika koji integrirani pravnim normama i regulacijom, omogućavaju trgovanje novcem i novčanim viškovima, određujući pri tome cijene financijskim proizvodima u prvome redu kamatne stope i očekivanja u budućnosti.“

Leko (2012) navodi kako je „primarni zadatak financijskog sustava mobilizirati sva novčana sredstva koja mogu poslužiti kao zajam i prenijeti ih- transferirati od štediša onima koji ih trebaju za potrošnju ili za ulaganja.“ Na taj način doprinosi se napretku gospodarstva zemlje. Kako navodi Leko (2014), funkcija financijskog sustava često se pojednostavljeno svodi na transfer novčane štednje od štediša onim osobama kojima je tuđa štednja potrebna za razvoj ili za potrošnju. Time se ističe posebno značenje novčane štednje u ponudi i potražnji na financijskom tržištu, posebno na njegovom dugoročnom segmentu- tržištu kapitala. Kako bi financijski sustav skladno funkcionirao te se održao ekonomski i gospodarski rast potrebno je omogućiti financijsku stabilnost sustava.

Ključni preduvjet ostvarenja gospodarskog rasta koji je održiv je financijska stabilnost. Kako navodi Hrvatska narodna banka (2020), „financijska stabilnost temelji se na povjerenju sudionika na financijskim tržištima i znatno ovisi o cikličkim kolebanjima u njihovim očekivanjima i ponašanju.“ Prema Hrvatskoj narodnoj banci (2020), „ako u jednom ili više segmenata financijskog sustava nastupe sistemski poremećaji koji mogu ugroziti ukupnu financijsku stabilnost, npr. nelikvidnost ili insolventnost financijskih subjekata, znatan poremećaj u sustavu plaćanja i sustavu namire platnih transakcija, poremećaji koji se prenose s vanjskih financijskih tržišta ili drugi poremećaji koji mogu dovesti do poteškoća u funkcioniranju financijskog sustava, riječ je o kriznoj epizodi.“

Erceg i Vehovec (2018) navode kako brojni autori (Huston, 2010; Hung, Parker i dr., 2009; Remund, 2010) tvrde da se radi o „složenom konstrukt koji predstavlja kombinaciju financijskog znanja i sposobnosti adekvatnog korištenja tog znanja angažiranjem u primjerenim i pozitivnim financijskim ponašanjima.“ Procesom financijskog opismenjavanja, potrošači postaju svjesniji usluga koje im se nude. Posljedično tome, porastom razine potrošačkih znanja, rastu i potrošačeve sklonosti i preferencije prema korištenju sve kompleksnijih financijskih proizvoda i usluga. Tako se očekuje povećanje korištenja platnih kartica koje s vremenom postaju najčešće korišteni instrument za bezgotovinska plaćanja. Također, može se očekivati u sve većoj mjeri i okretanje pojedinaca ka korištenju usluga internetskog bankarstva.

3. FINANCIJSKA PISMENOST U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Strategija razvoja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj

Na svjetskoj razini, Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) među prvima se počela baviti pitanjima financijske pismenosti te je potaknula brojne inicijative u svrhu promicanja financijske pismenosti. OECD je najistaknutiji promicatelj financijske pismenosti te je inicirao širenje i unapređenje razine financijske pismenosti, kao i financijskog obrazovanja. U skladu s rastućim interesom i potrebama društva, 2003. godine pokreće se projekt financijskog obrazovanja koji za cilj ima povećanje razine financijske pismenosti svih pojedinaca. Nadalje, u sklopu djelokruga rada OECD-a osnovana je i međunarodna mreža za financijsko obrazovanje (engl. International Network on Financial Education- INFE) (Narodne novine, 2015). U Republici Hrvatskoj do 2015. godine nije postojala adekvatna nacionalna strategija razvoja financijske pismenosti.

Navedeno je potaknulo Svjetsku banku za upućivanje opravdanih kritika. U izvješću Svjetske banke ponajviše se kritizira slaba angažiranost nevladinih udruga u području financijskog obrazovanja. Također, osim navedenog, kritizira se zbog razloga što ne postoji kampanja koja se bavi sustavnim promicanjem financijske pismenosti. Kako navodi Svjetska banka (2010) prema Balen (2015), „navedena kampanja omogućila bi pojedincima pristup informacijama potrebnima za razumijevanje financijskih pojmova i usluga.“

Svjetska banka (2010) kao glavni problem ističe nedostatak sustavnog programa s ciljem provođenja financijskog obrazovanja. Kako navodi, problem je i u javnosti odnosno medijima budući da su informacije i javna priopćenja vezana uz financijsku pismenost više senzacionalističkog nego informativnog i analitičkog karaktera (Svjetska banka, 2010: 61; prema Balenu). Barbić (2018) navodi da je sve više izražena potreba za unapređenjem razine financijske pismenosti, a isto tako i informatičke pismenosti. Financijska i informatička pismenost postale su nužne vještine svih koji žele biti financijski sigurni i uspješni u upravljanju osobnim financijama.

Navedene kritike uspješno su prepoznate od strane javnih tijela u Republici Hrvatskoj te su ih potaknule na veću angažiranost, kao i na pronalazak strategije razvoja financijske pismenosti. Konačno, inicijativom Hrvatskog ureda za osiguranje, upućen je prijedlog Ministarstvu financija Republike Hrvatske, odnosno Vladi Republike Hrvatske da se pokrene projekt koji

će dovesti do unapređenja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj. Nastavno na inicijativu Hrvatskog ureda za osiguranje, u 2014. godini stupa na snagu Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine (u daljnjem tekstu Nacionalni strateški okvir). Konačno, nakon održane sjednice 2015. godine u siječnju, Vlada Republike Hrvatske izglasala je prihvaćanje Nacionalnog strateškog okvira. Donošenje Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti ogroman je korak ka promicanju razvoja financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj. Balen (2017) navodi da se pozitivan pomak dogodio upravo 2015. godine kada je prihvaćen i izglasan Nacionalni strateški okvir.

Kako navodi HANFA (2019), iste te godine HNB i HANFA su u sklopu suradnje s Ministarstvom financija provele nacionalno istraživanje reprezentativnog uzorka na temelju ankete Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj s ciljem utvrđivanja početne razine financijske pismenosti društva te identificiranja ciljanih skupina. Prema Vehovec, Rajh i dr. (2015), „za kreiranje i vođenje politika financijskog opismenjavanja stanovništva važno je izvršiti nacionalno mjerenje financijske pismenosti te na osnovi rezultata razraditi nacionalnu strategiju financijskog obrazovanja i promicanja financijske pismenosti.“

Prema Barbić (2018), „Nacionalni strateški okvir donesen je u svrhu provođenja financijskog obrazovanja građana u Republici Hrvatskoj. Cilj donošenja strateškog okvira prvenstveno je ostvarenje koristi od financijskog obrazovanja.“ Barbić (2018) navodi da je „Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti obuhvatio građane svih dobnih skupina putem formalnog i neformalnog oblika obrazovanja.“ Načini provođenja financijskog obrazovanja definirani su provedbenim aktivnostima Akcijskog plana za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača za svaku iduću godinu (Barbić, 2018). Donošenjem strateškog okvira financijske pismenosti, sustavno se pristupa rješavanju problema financijske pismenosti, a to podrazumijeva identifikaciju problema. Nakon toga, predlažu se strateška rješenja kako bi potrošači bili sposobniji prepoznati i prihvatiti relevantne informacije o financijskim proizvodima i uslugama. Također, kako navodi Ministarstvo financija prema Balen (2017), cilj je integracija financijskog obrazovanja u sustave te stimuliranje svih javnih tijela, kao i državnih organizacija i raznih udruga na ravnopravno i aktivno sudjelovanje u financijskom obrazovanju. Dakle, donošenjem navedenog nacionalnog strateškog okvira postavljen je i temelj za suradnju svih sudionika financijskog obrazovanja koji imaju isti cilj, a to je podizanje razine financijske pismenosti pojedinaca (Balen, 2017). Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača utemeljen je na viziji i misiji koji su zacrtani i žele se

ostvariti u doglednom razdoblju nakon njegova donošenja. Sukladno navodima u Narodnim novinama (2015), „vizija Nacionalnog strateškog okvira je osobna financijska dobrobit za sve građane Republike Hrvatske, a misija je financijski obrazovani pojedinci koji su sposobni donositi kvalitetne i pravovremene financijske odluke.“

Aktivnosti provedene u sklopu Nacionalnog strateškog okvira definirane su kroz Akcijski plan s ciljem minimiziranja neželjenih posljedica s kojima se pojedinci mogu suočiti prilikom upravljanja osobnim financijama. Akcijskim planom definirane su mjere i aktivnosti koje za cilj imaju financijsko opismenjavanje cjelokupne zajednice (Narodne novine, 2015).

Također, Ministarstvo financija osnovalo je operativnu radnu grupu za praćenje provedbe mjera i aktivnosti definiranih Akcijskim planom i to u roku mjesec dana od donošenja Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača (Narodne novine, 2015). Brojne su beneficije uvođenja operativne radne grupe, a naročito Ministarstvu financija budući da osnivanjem iste omogućeno je praćenje napretka u razini financijske pismenosti svih građana. Nadalje, Ministarstvo financija zaduženo je za izradu izvještaja o implementaciji Akcijskog plana za prethodnu godinu te projekcijama zacrtanih aktivnosti i o tome obavijestiti Vladu Republike Hrvatske (Narodne novine, 2015).

U rad Operativne grupe mogu se uključiti i zastupnici ostalih institucija relevantnih za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača. Svi sudionici u provedbi Akcijskog plana obvezuju se na adekvatnu međusobnu suradnju s ciljem unaprjeđenja razine financijske pismenosti (Nacrt prijedloga akcijskog plana za unaprjeđenje financijske pismenosti potrošača za 2020. godinu, 2020).

Donesen je i Akcijski plan za unaprjeđenje financijske pismenosti koji se odnosi na 2020. godinu, a cilj je provođenje aktivnosti i mjera usmjerenih povećanju razine financijskog znanja i obrazovanja potrošača. Akcijski plan za 2020. godinu identificira mjere i aktivnosti s ciljem povećanja razine financijske pismenosti. Osim mjera, nabrojane su i ciljane aktivnosti svih sudionika, rokovi provedbe, izvori financiranja te pokazatelji uspješnosti. Sredstva za provedbu aktivnosti Akcijskog plana za 2020. godina osigurana su u Državnom proračunu Republike Hrvatske. Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Agencija za odgoj i obrazovanje koje sudjeluju u provedbi aktivnosti Akcijskog plana za 2020. godinu imaju osigurana sredstva u okviru svojih redovnih aktivnosti. Ostala tijela osiguravaju vlastita sredstva za

provedbu mjere i aktivnosti u svrhu financijskog opismenjavanja potrošača (Nacrt prijedloga akcijskog plana za unapređenje financijske pismenosti potrošača za 2020. godinu, 2020).

Donošenje akcijskih planova na godišnjoj razini izvrsna je strategija provedbe i razvoja financijske pismenosti iz koje proizlaze brojne prednosti. Naime, analizom akcijskog plana omogućava se organizacijama u Republici Hrvatskoj, a naročito Ministarstvu financija identifikaciju rezultata provedbe Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti. Naime, uočiti će se brojne prednosti odnosno razlučiti će se uspješne od neuspješnih aktivnosti provođenja financijske pismenosti. Također, identificirat će se one ciljne skupine pojedinaca koje imaju najviše koristi od provođenja programa financijske pismenosti. Osim toga, ono što je najvažnije, uočiti će se dosadašnji propusti i nedostaci te pronaći učinkovite metode njihovog otklanjanja.

3.2. Inicijative i edukativni programi

U Republici Hrvatskoj prepoznata je važnost stjecanja kompetencija financijske pismenosti te su inicirani i pokrenuti brojni edukativni programi u svrhu povećanja razine financijske pismenosti, a sukladno tome i uspješnošću u upravljanju osobnim financijama. Prema Lusardi, Mitchell i dr. (2009), osim uvođenja edukativnih programa s ciljem povećanja sposobnosti mladih u procesu donošenja ispravne financijske odluke, važno je osigurati zakone koji će zaštititi mlade potrošače. Značajnu ulogu u tom kontekstu imao je ulazak Republike Hrvatske u članstvo Europske unije 1. srpnja 2013. godine. Naime, Republika Hrvatska tog dana postala je 28. članica Europske unije. Ulazak u Europsku uniju predstavlja brojne pogodnosti za zemlju članicu. Međutim, osim pogodnosti, nosi sa sobom i brojne odgovornosti i novitete u pravnom i zakonskom smislu koje mora poštivati zemlja članica. Preuzimanjem obveze iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Republika Hrvatska je prilagodila zakone prema direktivama Europske Unije. Prema Ministarstvu uprave (2020), „Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju posebna je vrsta sporazuma o pridruživanju koje je Europska unija ponudila državama obuhvaćenim procesom stabilizacije i pridruživanja.“ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Ministarstvo uprave (2020), „državi potpisnici daje status pridruženog člana i potencijalnog kandidata za članstvo u Europskoj uniji. Cilj je uspostava političkog dijaloga, usklađivanje zakonodavstva, promicanje gospodarskih odnosa, razvoj zone slobodne trgovine, osiguravanje regionalne suradnje te poticanje suradnje u nizu

drugih područja.“ Navedenim sporazumom zemlje koje pristupaju članstvu Europske unije preuzimaju pravnu stečevinu iste koja se sastoji od 35 poglavlja, a istu je preuzela i Republika Hrvatska. Među navedenim poglavljima, postoji određeno poglavlje koje se odnosi na zaštitu potrošača, kao i na financijski sektor zemlje. Osim navedenog, samim ulaskom i punopravnim članstvom u Europskoj uniji, Republika Hrvatska uključuje se u aktivnosti i rad europskih institucija i agencija. Nadalje, sukladno svemu navedenom, potiče se uključenost javnih tijela na aktivnosti i uključenost u razne programe i inicijative koje će doprinijeti razvoju financijske pismenosti.

U kontekstu financijskog obrazovanja, odnosi se na edukaciju pojedinaca o financijskim proizvodima i uslugama koji su aktualni te koji im se nude. Ukratko, cilj financijskog obrazovanja je edukacija potrošača te poticanje svijesti potrošača o financijskim proizvodima te mogućnostima i uslugama koji su im raspoloživi.

Nositelj financijske edukacije u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo financija. Kao što je ranije spomenuto, Ministarstvo financija izradilo je Nacionalni strateški okvir financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine. Brojne su pogodnosti koje su proizašle donesenim strateškim okvirom, a jedna od neupitnih prednosti je i poticanje brojnih ostalih organizacija i sudionika financijskog tržišta na proaktivnost u tom području te iniciranje financijsko edukacijskih programa u svrhu podizanja razine financijske pismenosti (Ministarstvo financija, 2020). Sukladno navedenom, brojne institucije i organizacije sudjeluju u procesu financijske edukacije i obrazovanja na području Republike Hrvatske, a među najistaknutijima su: Ministarstvo financija, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, Hrvatski ured za osiguranje, Hrvatski institut za financijsku edukaciju, Hrvatska udruga banaka, Institut za razvoj obrazovanja, Ekonomski fakultet u Zagrebu i brojni drugi.

Osim navedenih organizacija i institucija, postoje također i brojne neprofitne organizacije koje se zalažu za provođenje financijskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Kako navodi Barbić (2018), neke od neprofitnih organizacija koje se bave aktivnostima provođenja financijskog obrazovanja u Hrvatskoj su: Udruga društava za upravljanje mirovinskim fondovima i mirovinskih osiguravajućih društva (UMFO), Štedopis- institut za financijsko obrazovanje, Ekonomska klinika, Financijski impuls, Hrvatski institut za financijsku edukaciju (HIFE), Institut za financijsku pismenost i odgovornu potrošnju (IFPOP), Udruga

za financijsko savjetovanje građana (FINSA), Pravno ekonomska klinika, Financijski klub, eSTUDENT.

Tablica 5. Pristupi provođenju projekata financijske pismenosti

Obrazovne i edukacijske inicijative	Podizanje svijesti i informiranosti
U osnovnim i srednjim školama	Javna događanja i organiziranja događanja
Na visokoškolskim institucijama	Izdavanje publikacija i brošura
Edukacija na radnom mjestu i okviru zanimanja/zaposlenja	Istraživanje, ankete i analize, internet, portali i oglašavanje
Sustavna edukacija potrošača otvorenog pristupa	Internet, portali i oglašavanje
	Savjetovanje potrošača
	Medijske aktivnosti i kampanje

Izvor: Hrvatski ured za osiguranje (2011)

U tablici 5, prikazani su pristupi provođenja projekata financijske pismenosti, a provode se obrazovnim i edukacijskim inicijativama. Osim toga, pristupi provođenja projekata financijske pismenosti su i povećanje razine svijesti i informiranosti potrošača o financijskim proizvodima i uslugama koje koriste. U nastavku su iznijete glavne smjernice pojedinih najistaknutijih organizacija i institucija koje se zalažu za povećanje razine financijske pismenosti. Osim toga, na konkretnim primjerima iz prakse, kao što su radionice, tematska predavanja, izdavanje edukativnih materijala predstavljeni su pozitivni doprinosi, kao i poduzete akcije navedenih tijela s namjerom povećanja svijesti cjelokupne zajednice o važnosti financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj.

- **Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga**

HANFA (2020) navodi da je „kroz svoj svakodnevni posao utvrdila kako postoji značajan prostor za napredak kada je u pitanju poboljšanje financijske pismenosti te je u posljednje vrijeme pojačala aktivnosti na tom području.“

Glavne aktivnosti koje su u djelokrugu rada HANFA-e usko su vezane uz zaštitu potrošača neovisno o tome radi li se o provođenju svojih temeljnih aktivnosti nadzora i licenciranja ili temeljem zakonskih ovlasti (HANFA, 2020). U nastavku su predstavljene najvažnije aktivnosti koje provodi HANFA u svrhu unaprjeđenja financijske pismenosti. Neke od aktivnosti koje je HANFA inicirala medijski su poznatije samoj javnosti, a određen broj aktivnosti bio je namijenjen užem broju korisnika. Međutim, zajedničko svim donesenim aktivnostima je pružanje informacija o financijskim uslugama te poticanje angažmana pojedinaca na financijskom polju što u konačnici i predstavlja primarni cilj. Najistaknutija aktivnost provedena od strane HANFA-e je provođenje istraživanja o razini financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj.

Naime, HANFA je u suradnji s HNB-om i uz pomoć Ministarstva financija sudjelovala u sufinanciranju provođenja nacionalnog istraživanja koje je ispitivalo razinu financijske pismenosti građana u Republici Hrvatskoj. Istraživanje je provedeno krajem 2015. godine, a temeljeno je na istraživanju i metodologiji Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (HANFA, 2020). Provedenim istraživanjem spoznala se razina financijske pismenosti pojedinaca koja nije na zadovoljavajućoj razini. No, pozitivno je što se time osvijestilo pojedince o stvarnom stanju te se naglasila potreba ulaganja većih napora sa svrhom povećanja razine financijske pismenosti. Također, znajući rezultate financijske pismenosti moguće je fokusirati se na ona polja koja su polučila lošije rezultate. Budući da su slabiji rezultati prisutni upravo među mladom populacijom, HANFA je poseban naglasak stavila upravo na njih.

Sukladno tome, u posljednje vrijeme surađuju u velikoj mjeri s brojnim učenicima, studentima, udrugama i školama. Suradnja se odvija organizacijom raznih radionica, održavanjem različitih predavanja na temu financijske pismenosti te gostovanjima predstavnika iz agencije kao predavača u obrazovnim ustanovama.

„Osim održavanja predavanja HANFA je razvila i interaktivni model suradnje s ustanovama visokog obrazovanja. Taj model suradnje podrazumijeva izbor određene teme iz djelokruga HANFA-e, zajedničko proučavanje teme od strane predstavnika HANFA-e („mentora”) i studenata po dijeljenih u dvije grupe, te argumentirano sučeljavanje dvije grupe studenata o temi na javnim debatama u prostorijama obrazovne ustanove“ (HANFA, 2020).

Model se pokazao iznimno uspješnim i zanimljivim za studente. Osim što iziskuje zajednički angažman studenata i djelatnika Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga, veoma je dinamičan te omogućuje studentima da na zanimljiviji način usvajaju potrebna znanja i vještine. Pokrivene su teme iz brojnih financijskih područja.

Također, u ljeto 2016. HANFA je provela svojevrsno istraživanje koje do tog trena nije nikada bilo istraživano. Naime, tema istraživanja bila je upoznatost građana Republike Hrvatske s mogućnostima prekograničnih pružanja te korištenja financijskih usluga (HANFA, 2020). Temeljem provedenog istraživanja, zaključeno je da je unatoč pet godina članstva Republike Hrvatske u Europskoj Uniji, građanima Republike Hrvatske koncept prekograničnog pružanja financijskih usluga i dalje nedovoljno poznat (HANFA, 2020).

Uz sve navedeno, pojedincima su na službenoj internetskoj stranici dostupni razni edukativni financijski sadržaji i materijali. Stoga je internetska stranica HANFA-e idealan izvor informiranja o aktualnoj financijskoj situaciji na tržištu Republike Hrvatske. Nadalje, dostupne su korisne informacije koje su nužne za donošenje adekvatnih financijskih odluka u vidu statističkih i mjesečnih izvješća, publikacija s kvantitativnim podacima koje je lako pregledavati. Također, relevantno je spomenuti kako je HANFA 2015. godine objavila pet edukativnih brošura. Uvidom u brošure, HANFA je na razumljiv način objasnila korisnicima pojmove vezane uz tržište kapitala, tržište osiguranja, investicijske i mirovinske fondove, leasing i slično.

- **Hrvatski institut za financijsku edukaciju**

Hrvatski institut za financijsku edukaciju udruga je osnovana 2011. godine. Cilj poslovanja udruge je promicanje financijske pismenosti, razvoj i unapređenje znanja iz ekonomskih područja i upravljanja osobnim financijama. Osim toga, cilj udruge je i zalaganje za etično poslovanje, programa cjeloživotnog obrazovanja (HIFE, 2020).

HIFE (2020) navodi da je „dugogodišnji rad rezultirao brojnim uspješno realiziranim projektima i inicijativama te izdvajaju one najznačajnije: Zaštita potrošača, financijska pismenost, utjecaj medija na odluke o potrošnji, edukacije o poduzetništvu.“

HIFE je izdao brojne brošure dostupne na službenoj internetskoj stranici kroz koje se građani mogu informirati o mnogobrojnim ekonomskim temama koje su vezane za osnovna potrošačka prava, upravljanja osobnim financijama i slično (HIFE, 2020).

Neke od najznačajnijih brošura, kao i radionica koje su organizirane od strane Hrvatskog instituta za financijsku edukaciju su: Abeceda odgovornosti potrošača, Abeceda financija za mlade, Novac u književnosti, Poduzetništvo za početnike, Uz manje troškove do veće kvalitete života, Reklame bez granica i brojne druge. Nadalje, izdane edukativne brošure prvenstveno su izdane u svrhu poticanja svijesti pojedinaca o važnosti financijske pismenosti te postizanja većeg interesa pojedinaca za to područje. Najistaknutija brošura koja je izdana svakako je Osobne financije: Kako biti i ostati u plusu (HIFE, 2020). Osim brošura i radionica, koje se u najvećoj mjeri provode u školama, sveučilištima i u Knjižnicama grada Zagreba, djelatnici Hrvatskog instituta za financijsku edukaciju uveli su novu dimenziju učenja. Riječ je o učenju vezano za prava potrošača, financijskoj pismenosti i utjecaju reklama, a riječ je o trodimenzionalnim virtualnim šetnjama kojima su građani u mogućnosti podučavati se o financijskim temama (HIFE, 2020).

Neke od aktivnosti za koje se HIFE zalaže su: iniciranje u javnosti programa koji imaju za cilj financijsko opismenjavanje građana, uvođenje sustavnog financijskog obrazovanja, promicanje razvoja i unaprjeđenja znanja na ekonomskom i financijskom polju te poticanje i promicanje etičnog poslovanja kao i izgraditi društvo znanja (HIFE, 2020).

- **Institut za razvoj obrazovanja**

Institut za razvoj obrazovanja pokrenuo je nekoliko projekata od kojih je najznačajniji projekt „Financijska pismenost za nastavak obrazovanja.“ Projekt je pokrenut s ciljem financijskog opismenjavanja učenika srednjih škola, strukovnika, a poseban naglasak je na učenike s nepovoljnim socioekonomskim statusom. Učenici, nastavnici i ostalo osoblje sudjelujući u edukativnim aktivnostima i radionicama stječu priliku upoznati se s najznačajnijim stavkama koje se tiču financijskog planiranja i troškova studija koji ih očekuju (IRO, 2018). Iz toga proizlazi i glavni cilj, odnosno svrha samog projekta, a to je osposobiti pojedince te im omogućiti jednostavniji pristup fakultetskom obrazovanju koji ih očekuje, a posljedično tome i financijski sigurniju budućnost.

Bitno je naglasiti kako je projekt bio uspješan te ostvario svoj primaran cilj, a to je financijska edukacija pojedinaca te osiguranje potencijalno stabilnije financijske budućnosti.

Prema IRO (2018), ostvareni rezultati projekta: „Educirano ukupno 531 učenika/ca trećih i četvrtih razreda partnerskih srednjih škola o osnovama financijskog planiranja za studij, izboru studijskih programa, izvorima financiranja te troškovima studija, izrađen osobni okvirni plan financiranja željenog za ukupno 90 učenika, educirano ukupno 88 nastavnika i stručnog osoblja partnerskih srednjih škola za savjetovanje učenika o financijskom planiranju studija, izrađen vodič za financijsku pismenost učenika.“

Neki od specifičnih ciljeva su: (IRO, 2018)

1. Edukacija učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola o važnosti izbora studijskog programa, izvoru financiranja troška studija,
2. Izrada osobnog okvirnog plana financiranja željenog studija namijenjen ciljanim skupinama učenika,
3. Edukacija nastavnika i stručnog osoblja kako bi na najbolji mogući način prenijeli potrebna znanja i vještine učenicima vezano za financijsko planiranje studija,
4. Osmisliti vodič dostupan svima koji sadrži korisne informacije pomoću kojeg će se znatno olakšati teret nastavka školovanja s financijske strane.

- **Hrvatski ured za osiguranje**

Hrvatski ured za osiguranje podupire brojne akcije europskih osiguratelja s ciljem povećanja razine financijske pismenosti potrošača.

HUO (2020), ističe da je „Upravni odbor Hrvatskog ureda za osiguranje usvojio inicijativu za pokretanje projekta „Financijska pismenost u Republici Hrvatskoj“, imajući u vidu iskustva europskih država, preporuke Svjetske banke, a poglavito potrebe hrvatskih građana.“ Hrvatski ured za osiguranje predložio je Ministarstvu financija, to jest Vladi Republike Hrvatske prijedlog vezano uz pokretanje projekta koji će se baviti pitanjima financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj. Također, zahtijevali su da se započne izrada prijedloga Nacionalnog programa financijskog obrazovanja (HUO, 2020).

Prema HUO (2020), „Europsko udruženje osiguratelja i reosiguratelja - Insurance Europe (ranije CEA) objavilo je brošuru pod nazivom „Financial education in a digital age“, a

cilj ove brošure upravo je prikazati neke od mnogih programa financijske svjesnosti koja udruženja osiguravatelja širom Europe trenutno provode.“ Brošura daje uvid u kvalitetu financijskog obrazovanja iz perspektive društava za osiguranje. Ističu se neke od najznačajnijih projekata i inicijacija pokrenuta od strane osiguravajućih društava, a vezana su uz promicanje financijske pismenosti.

- **Hrvatska udruga banaka**

U Zagrebu, 15. listopada 1999. godine trinaest najznačajnijih banaka u Republici Hrvatskoj osnovalo je Hrvatsku udrugu banaka (HUB) (HUB, 2020). Gospodarsko interesno udruženje Hrvatska udruga banaka (GIU HUB) je nezavisna i profesionalna ustanova kojoj je cilj braniti, štiti te promicati interese svojih članova (HUB, 2020).

Tijekom obilježavanja Europskog tjedna novca, u edukativnim aktivnostima HUB-a i banaka članica sudjelovalo je mnoštvo zainteresiranih građana, a većinu te populaciju činile su mlade osobe. HUB i njegove članice još od 2006. godine različitim projektima i edukativnim programima promiču relevantnost financijske pismenosti koja ima širu društvenu korist (HUB, 2020). HUB i njezine članice će i dalje ulagati u financijsko opismenjavanje potrošača, a naročito mladih osoba (HUB, 2020).

HUB je također usmjerila aktivnosti na educiranje građana o osnovama financija, a naročito mlađe populacije u dobi od četrnaeste do osamnaeste godine života. S ciljem podizanja financijskog obrazovanja i mladih iniciran je projekt u više od 20 europskih zemalja. Tijekom godina HUB je u suradnji s vanjskim partnerima osmislio niz aktivnosti i producirao sadržaje iz područja financijske edukacije kao što su e-natječaj i program „Online plaćanja“ i „Financijski vodič za mlade“, obrazovni materijal namijenjen i nastavnicima i roditeljima (HUB, 2020). Hrvatska udruga banaka (HUB) i njezine banke članice pripremile su ciklus besplatnih interaktivnih radionica za građane. Navedeni projekt je iniciran u suradnji s Programom Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP). Također, Hrvatska udruga banaka uz pomoć ostalih banaka članica omogućili su veću dostupnost besplatnog obrazovanja potrošača na financijskom polju. Tako se upotrebom elektronski dostupne aplikacije može u kućnom okruženju obnoviti znanja potrebna za mudro upravljanje osobnim budžetom.

- **Institut za financijsko obrazovanje - Štedopis**

Štedopis je jedna od vodećih udruga i platforma za financijsko obrazovanje građana u Hrvatskoj. To je udruga koja podučava mlađu populaciju kako raspolagati i upravljati vlastitim financijskim sredstvima te kako pokrenuti vlastiti posao. Udruga je osnovana 2015. godine od strane sveučilišnih profesora, znanstvenika, novinara i poduzetnika s ciljem kreiranja inovativnog programa financijskog obrazovanja s posebnim naglaskom na populaciju mlađe životne dobi. Svrha osnivanja je pružiti budućim generacijama financijsku sigurnost i uspješnost (Štedopis, 2020).

Štedopis (2020) ističe da im je misija „stjecanje znanja, vještina i povjerenja za donošenje ispravnih financijskih odluka za osobne, obiteljske ili poslovne potrebe, a vizija su im financijski pismeni i odgovorni građani i poduzetnici.“

Štedopis se ističe od ostalih iz razloga što se u velikoj mjeri zalažu i trude uvesti sustavno financijsko obrazovanje u školama, kao i programa koji potiču financijsku pismenost djece i mladih (Narodne novine, 2015).

U svrhu doprinosa razvoju financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj osmišljeni su brojni udžbenici, priručnici i edukativni sadržaji koji se bave pitanjima financijskog obrazovanja i edukacije, a ponajviše se ističe udžbenik financijske pismenosti namijenjen učenicima srednjih škola „Moj novac, moja budućnost“. Udžbenik je namijenjen i svima drugima koji su voljni usvojiti osnovna financijska znanja iz područja osobnih financija ili proširiti postojeća znanja. Naglašeno je da se izdavanjem udžbenika želi naučiti pojedince kako odgovorno upravljati novcem, štedjeti i ulagati u sigurniju financijsku budućnost (Štedopis, 2020). Osim navedenog udžbenika, ističu se i brojni priručnici objavljeni za potrebe nastavnika srednjih škola kao i brojni e-learning edukativni sadržaji na temu financijske pismenosti i osobnih financija.

Projekt koji je također imao snažan odjek u javnosti zove se „Financije za svakoga“. Projekt su proveli UMFO, Jutarnji list i Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Projekt predstavlja izvrstan primjer sinergijskog djelovanja obrazovne institucije, neprofitne udruge i medija. Na besplatnim radionicama organiziranim u sedam hrvatskih gradova sudjelovalo je više od 400 građana, a mnogi su projekt pratili i putem internetske platforme, temeljem čega je dokazano da je ukupan doseg projekta bio veći od 1,2 milijuna ljudi (Barbić, 2018). Nadalje, Mala akademija financija projekt je pokrenut od strane Večernjeg lista u suradnji s Udrugom

društva za upravljanje mirovinskim fondovima i mirovinskih osiguravajućih društava, zagrebačkim Ekonomskim fakultetom, Ministarstvom znanosti i obrazovanja i Agencijom za odgoj i obrazovanje (Agencija za odgoj i obrazovanje, 2020). Agencija za odgoj obrazovanje (2020) ističe da „i ove godine na Malu akademiju financija prijaviti se mogu učenici od petog do osmog razreda osnovnih škola. Cilj projekta je potaknuti djecu na štednju za budućnost i mirovinu, ali i naučiti ih kako odgovorno raspolagati svojim novcem.“

- **Ministarstvo znanosti i obrazovanja**

U posljednje vrijeme u javnosti se često spominjala reforma obrazovanja, a odlukom Vlade Republike Hrvatske dobila je odobrenje i stupila na snagu tijekom 2019. godine. U sklopu navedene reforme razmotrena su pitanja financijske pismenosti te se sve više razmatra problem financijske pismenosti i pristupi rješavanju problema financijske pismenosti.

Nova međupredmetna tema koja je uvedena u školsko obrazovanje, a dotiče se pitanja financijske pismenosti te povećanja razine financijske pismenosti je Poduzetništvo. Narodne novine (2019) navode kako se kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo ostvaruje kroz tri domene, a posljednja domena odnosi se na područje ekonomske i financijske pismenosti. Domena ekonomske i financijske pismenosti priprema učenike za svijet rada i financija, stjecanje i raspodjelu rezultata. Omogućuje im osnovna razumijevanja ekonomskih pojmova i poduzetničkog djelovanja kao procesa stvaranja nove vrijednosti te djelovanja tržišnih zakonitosti. Educira se o odgovornom odnosu prema zarađenom novcu, uloženom trudu i radu te se podučava kako dostići osobni i profesionalni razvoj (Narodne novine, 2019).

Narodne novine (2019), „svrha je učenja i poučavanja međupredmetne teme Poduzetništvo razvijanje poduzetničkoga načina promišljanja i djelovanja u svakodnevnom životu i radu, stjecanje radnih navika i razvoj osobina poduzetne osobe (odgovornost, samostalnost, marljivost, inicijativnost, kreativnost, inovativnost, sposobnost donošenja odluka, samopouzdanje, odlučnost u djelovanju, spremnost na razuman rizik i upravljanje rizikom, mobilnost, fleksibilnost i dr.) koja je tako osposobljena za prepoznavanje prilika i mogućnosti za samoaktualizaciju.“

Pozitivna strana iniciranja uvođenja međupredmetnih tema u kurikulum je uključivanje predstavnika signifikantnih financijskih institucija u proces financijskog obrazovanja. Potrebna je visoka razina integracije i suradnje kako bi se navedeni programi mogli kvalitetno

implementirati u obrazovni sustav te time unaprijediti i poboljšati razinu financijskog obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

3.3. Financijska pismenost mladih

„Trenutna situacija u Republici Hrvatskoj ukazuje na poprilično nizak standard hrvatskih građana, koji u velikoj mjeri proizlazi iz problema povezanih sa slabijom financijskom pismenošću i još slabijim shvaćanjem rizika kojima su pojedinci izloženi“ (Šubić (ur.), 2019). Dosadašnja istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj pokazuju nisku razinu financijske pismenosti hrvatskih građana u odnosu na prosjek ostalih zemalja. Podatak koji najviše zabrinjava je razina financijske pismenosti mladih osoba u Republici Hrvatskoj.

„Istraživanja su pokazala da financijska pismenost mladih nije na zadovoljavajućoj razini. U najvećoj mjeri slabiji rezultati financijske pismenosti mogu se pripisati manjku posvećene pažnje razvoju financijske pismenosti, kako samih građana, tako i javnih tijela u Republici Hrvatskoj“ (HANFA, 2016). Naime, javna tijela u Republici Hrvatskoj dužna su omogućiti pojedincima adekvatnu edukaciju na tom području kroz aktivnije održavanje radionica, seminara, uvođenjem financijskih programa u nastavne kurikulume u školama i slično. Neupitno je da prostor za napredak definitivno postoji. Međutim, potrebno je ulagati kontinuirane napore svih institucija i organizacija te pronaći učinkovite i zanimljive metode kojima će se povećati razina financijske pismenosti mladih osoba. Imajući u vidu financijsku pismenost mladih osoba, bitno je istaknuti stvarne podatke dobivene provedenim istraživanjem u Republici Hrvatskoj.

Naime, u suradnji sa agencijom IPSOS, Hrvatska narodna banka (HNB) i HANFA su 2015. godine proveli istraživanje i ispitivanje razine financijske pismenosti osoba u Republici Hrvatskoj u dobi od 18 do 79 godina. Istraživanje je koncipirano sukladno OECD metodologiji ispitivanja. Tako koncipirano ispitivanje nosi maksimalno moguće ostvarivih 21 bodova. Financijska pismenost u Republici Hrvatskoj je nedostatna, u prosjeku su Hrvati ostvarili 11,7 od ukupno 21 boda. Mlađa populacija pokazala se kao veoma osjetljiva ciljana skupina jer su polučili najlošije rezultate provedenog istraživanja koji ispituju financijsku pismenost (IPSOS puls, 2015).

Dobiveni rezultati istraživanja pokazuju da je najniža razina financijske pismenosti prisutna upravo kod mladih osoba (IPSOS puls, 2015). Najslabiji rezultati provedenog istraživanja

vidljivi su kod osoba mlađih od devetnaest godina te starijih od sedamdeset godina, što svojim navodima potvrđuju Erceg i Vehovec (2018), u svome zajedničkom istraživanju „Što određuje financijsku pismenost? U potrazi za relevantnim odrednicama.“ Erceg i Vehovec (2018) navode da je odnos između godina ispitanika i njihove razine pismenosti nelinearan. Naime, istraživanje je dokazalo kako je upravo kod mlađe populacije prisutnija znatno slabija razina financijske pismenosti.

Tablica 6. Rezultati financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj

Odrednice financijske pismenosti	Znanje (33%)	Ponašanje (43%)	Odnos prema trošenju novca i sredstava (24%)	Financijska pismenost (100%)
Ostvaren broj bodova u RH	4,2	4,6	3	11,7
Maksimalan broj bodova	7	9	5	21
% točnih odgovora	60%	51,11%	60%	55,71%

Izvor: samostalna izrada autora; prema HNB i HANFA (2015)

Krajem 2019. godine Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) provela je istraživanje na razinu financijske pismenosti. Sukladno dobivenim rezultatima, uočen je blagi trend porasta razine financijske pismenosti u odnosu na prethodno istraživanje koje je provedeno 2015. godine. Kako navodi HANFA (2020), „prosječna ocjena financijske pismenosti građana Hrvatske iznosi 12,3 od ukupno 21 boda (59%), u odnosu na 11,7 bodova (56%) iz 2015. godine.“

Također, brojni strani autori iznijeli su nalaze provedenih istraživanja razine financijske pismenosti u svijetu. Može se iščitati kako financijska pismenost nije problem samo u Republici Hrvatskoj. Prema Lusardi, Mitchell i dr. (2009), „istraživanja su pokazala da samo 27% mladih ljudi iz SAD-a poznaje pojam inflacije te da su sposobni izračunati jednostavne

kalkulacije s kamatnim stopama.“ Kako u svom radu navode Bongini, Trivellato i dr. (2012), Italija je provela provjeru razine financijskih znanja i vještina na reprezentativnom uzorku od tristo pedeset i jednog studenta koji pohađaju ekonomski studij u Milanu. Koristeći Rashovu analizu, zaključeno je kako su u prosjeku studenti navedenog fakulteta iskazali slabiju razinu financijske pismenosti. Na skali od 1 do 10 bodova, ostvaren je prosječan rezultat od 5.5 bodova. Kako navode Lusardi, Mitchell i dr. (2009), provedenim istraživanjima dokazano je da je mlađa populacija opterećena rastućim brojem raznoraznih zaduživanja putem kredita te time daju do znanja kako takva obveza u ranoj fazi života otežava njihovu možebitnu sposobnost akumuliranja bogatstva. Kako navodi Dwiastanti (2015), „istraživanja koja se bave financijskom pismenošću iznimno su važna i potrebno ih je provoditi.. To je ponajviše zbog činjenice da je razina financijske pismenosti u Indoneziji još uvijek vrlo niska.“

Danes i Hira (1987) ističu kako su „istraživanja pokazala da je među studentima prisutna niska sposobnost upravljanja financijama i jako ograničeno znanje o financijskim temama kao što su osiguranje, kreditne kartice, dionice, obveznice te programi umirovljenja.“

Slijedom svega navedenog, postupno se prepoznala važnost financijske edukacije pojedinaca od njihove najranije dobi. Kako navode Vrbošić i Princi Grgad (2014), osoba koja nauči vješto upravljati novcem i imovinom u ranoj fazi života, izgledno je da će kroz život proći bez većih financijskih poteškoća. Kako navodi Brečić (2016), „s obzirom na to da se s novcem koristi cijeli život, bolje je da se pogreške u vezi s njim učine dok je pojedinac mlađi/a i dok uči na njima nego kad isti odraste i kad bude imao/imala puno više novca.“

Vraćajući se u kontekst te razinu financijske pismenosti u Hrvatskoj, Hrvatska narodna banka inicirala je brojna edukativna predavanja na temu zaštite potrošača za velik broj učenika srednjih škola u Republici Hrvatskoj upravo u svrhu povećanja razine financijske pismenosti koji su vidljivi provedenim istraživanjem (Hrvatska narodna banka, 2016). Kako navodi HNB (2016), „cilj je predavanja učenicima istaknuti važnost donošenja informirane odluke o korištenju bankarskih usluga uz održivi pristup osobnim financijama (kada, u budućnosti, postanu financijski neovisni).“

Bitno je osvijestiti pojedince o dugotrajnosti procesa financijske edukacije. Sasvim sigurno je da efekti i rezultati financijske edukacije ne mogu biti prepoznati i uočljivi u ranoj fazi provođenja financijskog opismenjavanja. Naime, aktivnosti financijskog opismenjavanja potrebno je učestalo provoditi i održavati, s ciljem edukacije što većeg broja ljudi. Već u

mladosti pojedinci imaju doticaj s novcem, no o njemu nisu dovoljno informirani niti upoznati. Nažalost, u nedovoljnoj mjeri se mlade osobe educira o novcu. Takav trend prisutan je u svim razinama obrazovanja odnosno u osnovnom, srednjoškolskom, ali i sveučilišnom obrazovanju. Financijsko obrazovanje za mlađu populaciju iznimno je važno, a istog mišljenja je i Barbić (2018) koja navodi da „postoje brojni razlozi zašto je učinkovito financijsko obrazovanje prilikom cjeloživotnog obrazovanja važno za djecu i mlade.“

Neki od glavnih razloga su: (Barbić, 2018)

- Mlađi ljudi lakše usvajaju znanja i vještine od starijih osoba,
- Djeca u sve ranijoj dobi postaju potrošači te neki od njih mogu imati značajnu ulogu u kreiranju obiteljskih rashoda i prihoda,
- Djeca i mladi ljudi postali su važan dio ciljane skupine za oglašavanje i marketing,
- Mnogi stariji učenici trebaju razmotriti financijske implikacije nastavljanja obrazovanja,
- Mladi ljudi sve više poduzimaju financijske odluke koje bi mogle imati značajan utjecaj na njihovu dobrobit,
- Učenici i studenti predstavljaju glavne potrošače budućnosti, a financijsko obrazovanje može im pomoći u stjecanju znanja i vještina potrebnih za donošenje dobrih financijskih odluka tijekom života,
- Ako se odgovorni stavovi i dobre navike nauče i steknu u ranijoj životnoj dobi, manje je vjerojatno da će se takve osobe naći u financijskim poteškoćama u kasnijem životu te je veća vjerojatnost da će stečena znanja i vještine bolje koristiti za povećanje vlastite financijske dobrobiti u budućnost.

Prema HANFA-inom izvješću (2019), „Svjetski tjedan novca obilježava se u Hrvatskoj od 2014. godine, a Europski tjedan novca obilježava se u Europi i Hrvatskoj od 2015. godine.“ „Svjetski tjedan novca je godišnja inicijativa Child & Youth Finance Internationala (CYFI) koji u suradnji s Organizacijom za ekonomsku suradnju i razvoj (eng. OECD) te ove godine u suradnji s Afričkom unijom (eng. African Union), kontinuirano radi na podizanju financijske svijesti kod djece i mladih“ (HANFA, 2019). Cilj je u što većoj mjeri zainteresirati mlađu populaciju na promišljanje o financijskim pitanjima te financijskim sredstvima koja su potrebna za osiguranje bezbrižnog života. Do sada je održano 7 kampanja te je obuhvaćeno više od 32 milijuna djece i mlade populacije u više od 169 zemalja u svijetu (HANFA, 2019).

Vještine upravljanja osobnim financijama, budžetom, štednja, kao i ostali načini financijskog ponašanja stječu se od najranije dobi. Veoma je važno započeti s financijskim obrazovanjem i edukacijom još od najranije dobi. Time su pojedinci u mogućnosti stjecati potrebne vještine i financijsko znanje koje će pretočiti u racionalno i odgovorno financijsko ponašanje. Stjecanje financijskog znanja relevantno je tijekom obrazovanja, a i samog procesa odrastanja.

U prilog tome ide navod Reifnera (2006) koji navodi kako se „usprkos deficitu relevantnih istraživanja koja se bave izučavanjem financijskog obrazovanja kod djece i mladih, vjeruje [...] kako se vještine i znanja o upravljanju i raspolaganju financijskim sredstvima stječu u djetinjstvu i mladosti“.

Navedenu tvrdnju moguće je ispitati ponašanjem mlađih dobnih skupina. Primjerice, hoće li dijete sav raspoloživ džeparac koji je dobio od roditelja potrošiti za gablec ili će, naprotiv, određeni dio džeparca ostaviti sa strane te na taj način uštedjeti. Odgovorom na ovo pitanje saznaje se mnoštvo toga o samom pojedincu, kao i o njegovom financijskom ponašanju. Bitno je napomenuti da glavnu ulogu u procesu financijskog sazrijevanja i educiranja imaju roditelji samog djeteta. Naime, osim već spomenute važnosti uloge državnih tijela i institucija u procesu financijskog opismenjavanja, roditelji su također obvezni osvijestiti djecu o važnosti štednje te benefitima koji proizlaze iz toga. Sličnog mišljenja je i Lusardi (2009) navodeći da se „upoznavanje s financijskim pojmovima, donošenje prvih odluka vezanih za financijske proizvode te poticanje na odgovorno upravljanje novcem primarno potiče u obiteljima.“

Kako bi na dugoročne staze društvo postalo financijski obrazovano, potrebno je od najranije dobi upoznavati pojedince s financijskim terminima, ponašanjima i stavovima. Bitno je prilagoditi kompleksnost pojmova i edukacije kognitivnim sposobnostima djece te njihovom interesu koji posjeduju u mladoj dobi. Nepotrebno je djecu zamarati kompleksnim temama i pojmovima, ali ih je potrebno upoznati s osnovnim financijskim pojmovima, novcem, ulogom novca te njegovom vrijednosti, štednjom, ulaganjima i slično. Rezultat toga bit će lakše prihvaćanje financijskih pojmova i koncepata iste te populacije u starijoj životnoj dobi. Također, bitno je spomenuti kako se mlade osobe susreću s mnoštvom kompleksnih odluka koje su primorane donositi. U velikoj mjeri, potrebne odluke odnose se upravo na osobne financije. „Samim procesom odrastanja, pojedinci se osamostaljuju te u sve većoj mjeri donose vlastite financijske odluke i poteze“ (Vrbošić i Grgat, 2014). To se manifestira otvaranjem prvog vlastitog bankovnog računa, počinju se koristiti lepeze bankarskih usluga i slično. Također, osim korištenja gotovine, kao platno sredstvo počinju se koristiti kreditne

kartice, podižu se studentski krediti zbog potreba studiranja. Trend dizanja kredita naročito je prisutan kod studenata koji sami financiraju vlastiti studij. Nadalje, odrastanjem proizlazi obveza plaćanja prvih značajnijih troškova poput režija, najamnine. Također, osobe su dužne upravljati raspoloživim budžetom, kao i štednjom. Sve nabrojane aktivnosti iziskuju adekvatnu razinu financijskog obrazovanja mladih osoba. Ispravne financijske odluke donijet će se u slučaju zadovoljavajuće razine financijskog obrazovanja pojedinaca. Međutim, osim financijskog obrazovanja, potrebno je posjedovati usvojeno ispravno financijsko ponašanje i stavove prema novcu i trošenju, kao i prema štednji.

Tek kada pojedinac posjeduje financijsko znanje, a osim znanja i ispravne stavove prema novcu, štednji i trošenju može se reći da je kompetentan uspješno upravljati osobnim financijama. Nadalje, iznimno je važno osvijestiti pojedince, a naročito mlade osobe o važnosti štednje. Naime, osim potrošnje, dio novca trebalo bi se odvojiti na štednju, daljnja ulaganja i slično. Također, neki od izazova koji se postavljaju pred potrošače je naučiti razlučiti potrebu od želje (Ivanov, Barbić i dr., 2019). Takve stvari uče se od malih nogu te se vrijednosti koje se steknu u mladosti manifestiraju na buduće financijsko ponašanje tijekom života. Najjednostavnije rečeno, potreba je nešto što je nužno da se preživi, nešto od egzistencijalne važnosti. Pojedinci imaju potrebu jesti, ali želja je da jedu svoje omiljeno jelo te time ostvaruju neko unutarnje zadovoljstvo. Nekada želje treba staviti sa strane te promisliti prije nego li se donese odluka o kupnji određenog proizvoda ili usluge. Ključno je zapitati se je li navedeni proizvod ili usluga od egzistencijalne važnosti. Na taj način se postaje financijski osviješten pojedinac. Ukoliko pojedinac nauči rasporediti novac na pravi način te uspješno upravljati njime, postoji veoma visoka šansa da će takva osoba uživati prednosti financijskog blagostanja te je manja vjerojatnost nastupa financijskih problema.

„Financijska pismenost pokazala se povezanom s pozitivnijim stavovima prema mirovinskom planiranju i većom vjerojatnosti mirovinske štednje (Barbić, Palić i dr. 2016) kao i s uspješnošću upravljanja osobnim financijama (Cvrlje, 2014; prema Erceg, Vehovec, 2018).“ Osjećaj za poduzetništvo, razvoj novih ideja i inovacija, kao i potrebna znanja osobe stječu u ranoj fazi socijalizacije, od najranije dobi. Od vrtićke dobi, pojedinci su izloženi sustavnom procesu poduzetničkog usvajanja znanja i promišljanja (Narodne novine, 2019). Prema (Vrbošić, Grgat, 2014), „da bi se ostvarila financijska zrelost, mora se proći nekoliko faza.“ Od presudne je važnosti educirati djecu o važnosti novca te čemu isti služi, a taj proces učenja poželjno je započeti od samog djetinjstva. Naime, važno je podučiti djecu o vrijednosti novca

i objasniti im kako se on treba zaraditi uložnim vlastitim naporima, učenjem, zalaganjem i trudom. „Pogrešne financijske odluke katkad su povezane s klasičnim mitovima ili zabludama o novcu“ (Vrbošić, Grgat, 2014).

Prema OECD-u (2014), Programme for International Student Assessment (PISA) istraživanje procjenjuje u kojoj su mjeri petnaestogodišnji učenici stekli znanje i ključne vještine neophodne za sudjelovanje i život u modernom društvu. Istraživanje, koje je fokusirano na čitanje, matematičko znanje, znanosti i rješavanje problema provodi se u 65 zemalja i ekonomija te ne utvrđuje samo mogu li učenici reproducirati ono što su naučili. Ono također ispituje koliko dobro mogu ekstrapolirati ono što su naučili te primijeniti to znanje u nepoznatim sredinama, kako u školi, tako i izvan nje. Ovaj pristup odražava činjenicu da moderna društva nagrađuju pojedince ne zbog onoga što znaju, već zbog onoga što mogu učiniti s onim što znaju. Otprilike 510 000 studenata u dobi od 15 godina i 16 godina sudjelovala su u PISA istraživanju provedenom 2012. godine

Tablica 7. Rezultati financijske pismenosti PISA 2012.

Zemlja	Rezultat
Šangaj- Kina	603
Belgija	541
Estonija	529
Australija	526
Novi Zeland	520
Češka	513
Poljska	510
Latvija	501
OECD prosjek	500
SAD	492
Rusija	486

Francuska	486
Slovenija	485
Španjolska	484
Hrvatska	480
Izrael	476
Slovačka	470
Kolumbija	379

Izvor: samostalna izrada autora (prema PISA, 2012)

Sukladno rezultatima provedenog istraživanja iz tablice 7, vidljivo je kako se Republika Hrvatska nalazi ispod prosjeka OECD-a. Učenici iz Kine ostvarili su najbolji rezultat ostvarivši 603 bodova. Navedeni rezultati naglašavaju te ističu potrebu za poticanjem promišljenih i pravodobnih akcija i programa države te ostalih udruga u svrhu povećanja financijske pismenosti. U prethodnom poglavlju navedeno je mnoštvo inicijativa i edukativnih programa koje pokreću državne institucije, nevladine udruge te ostale organizacije u Republici Hrvatskoj s ciljem povećanja razine financijske pismenosti. Sukladno tome, opravdano je vjerovati u bolje rezultate te višu razinu financijske pismenosti mladih osoba u Republici Hrvatskoj u bliskoj budućnosti ukoliko se inicijative pravovremeno i smisleno implementiraju.

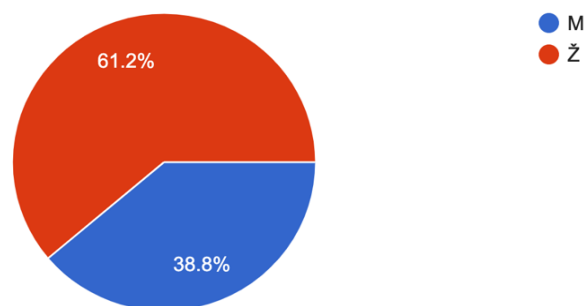
4. ANALIZA FINANCIJSKE PISMENOSTI STUDENATA EKONOMSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U SPLITU I ZAGREBU

4.1. Opis ispitanika

Za potrebe ispitivanja, provedeno je primarno istraživanje na 121 ispitaniku. Istraživanje je provedeno u svrhu određivanja financijske pismenosti studenata ekonomskog usmjerenja analizom financijskog znanja, vještina, stavova i ponašanja ispitanika. Ispitivanjem je obuhvaćeno 61,2% ženskih ispitanica i 38,8% muških ispitanika (grafikon 1).

Grafikon 1. Struktura ispitanika prema spolu

1. Spol:
121 responses

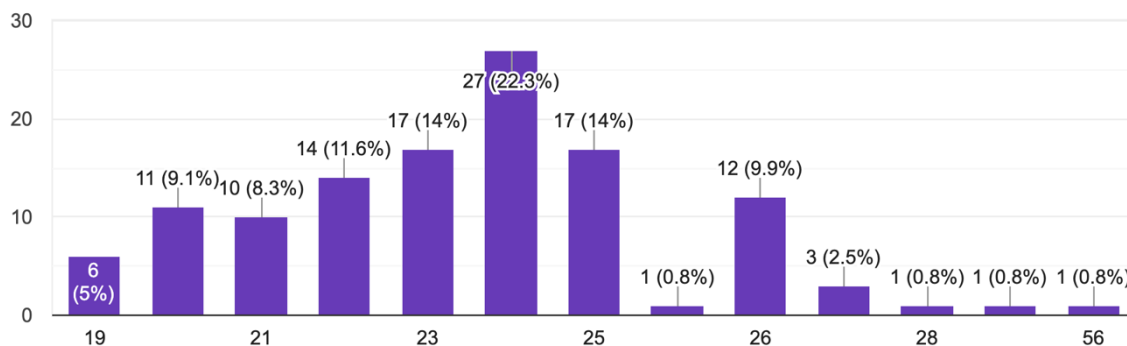
Izvor: izrada autora

Nastavno, ispitanici su putem anketnog upitnika upitani da se izjasne o dobi. Na temelju dobne strukture dobivena je približno normalna distribucija raspodjele podataka prikazana u nastavku (grafikon 2).

Grafikon 2. Raspodjela ispitanika prema dobi

2. Dob:

121 responses

Izvor: izrada autora

Temeljem rezultata o dobnoj strukturi zaključuje se da je najčešća dob ispitanika 24 godine. Niz sadržava izdvojenicu, a to je podatak o ispitaniku starom 56 godina. Raspon varijacije dobne strukture kreće se unutar 37 godina starosti uključujući izdvojenicu, a bez izdvojenice raspon varijacije kreće se unutar 10 godina starosti.

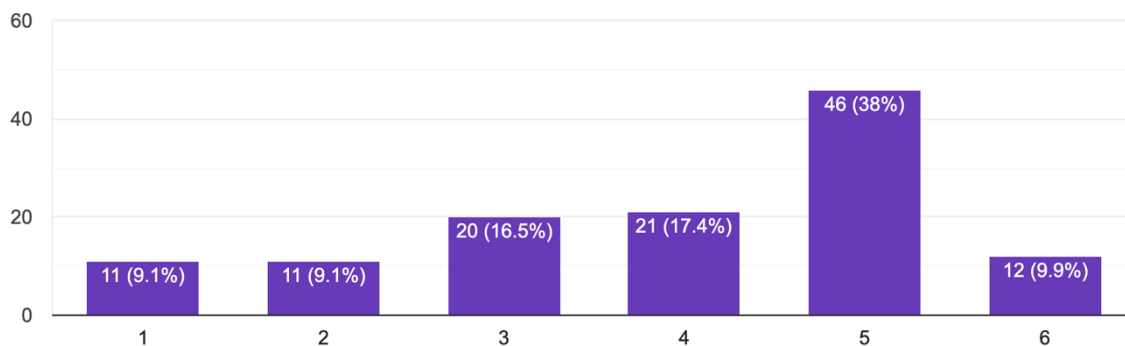
Budući da su anketirani ispitanici koji pohađaju EFZG i EFST, rezultati koji pokazuju vrstu studija gotovo su podjednaki. Gotovo polovina (48,8%) studira na EFZG-u, dok nešto više od 50% ispitanika studira na EFST-u (51,79%), čime se može zaključiti da uzorak ispitivanja nije u potpunosti slučajna, već je prigodan. Ukupni postotak ne iznosi 100 % budući da je jedan ispitanik pohađao Medicinski fakultet.

Najveći broj studenata dolazi s pete godine studija (38%), dok su studenti treće i četvrte godine gotovo podjednako zastupljeni (16,5% i 17,4%). Razdioba studenata po godinama je lijevo strano asimetrična, čime se zaključuje da je većina studenata s viših godina studija (grafikon 3).

Grafikon 3. Distribucija ispitanika po godinama na fakultetu

4. Godina studija:

121 responses

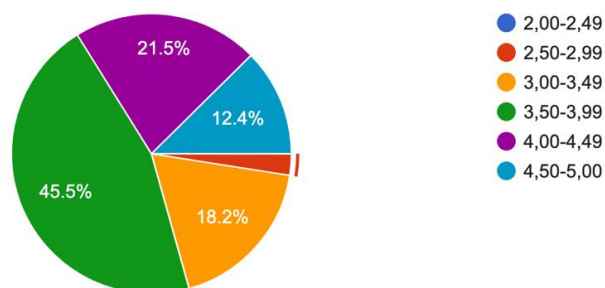
Izvor: izrada autora

Najveći udio studenata prema prosjeku ocjena na fakultetu nalazi se u domeni od 3,5 do 3,99 prosjeka ocjena, dok je najmanji postotak studenata s prosjekom ocjena između 2,5 i 2,99 (2,5%). Struktura ispitanika prema prosjeku ocjena nalazi se u nastavku na grafikonu 4.

Grafikon 4. Struktura ispitanika prema prosjeku ocjena

5. Ukupan prosjek ocjena završenih godina studija:

121 responses

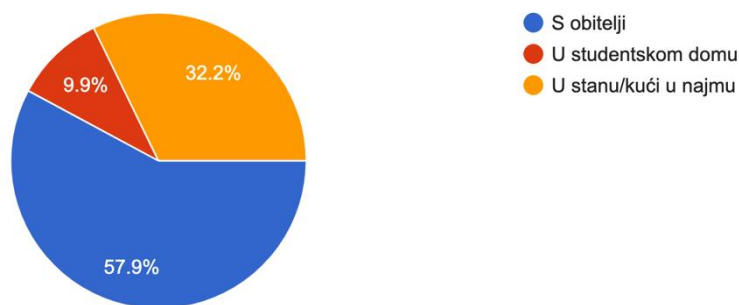
Izvor: izrada autora

Također, najveći dio ispitanika živi s obitelji tijekom studija (57,9%), dok oko trećine ispitanika (32,2%) živi u nekom obliku najma. Najmanji postotak studenata je u studentskom domu (9,9%) (grafikon 5).

Grafikon 5. Struktura vrste smještaja ispitanika

Vaš smještaj u mjestu studija:

121 responses

Izvor: izrada autora

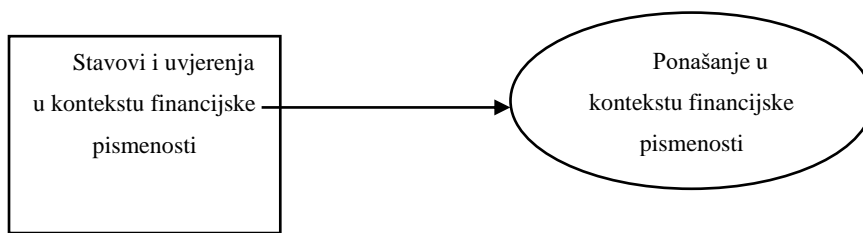
Čak 92,6% ispitanika je radilo ili radi neki oblik plaćenog posla, a po pitanju obrazovanja obiteljske pozadine 66,1% ispitanika ima u obitelji nekoga s višom ili visokom stručnom spremom. Malo više od polovice ispitanika (52,9%) jednom tjedno čita neki oblik poslovnih vijesti.

4.2. Metodologija istraživanja

Kako ističe Petz (2005), „stav se može definirati kao stečena, u određenoj mjeri trajna i stabilna organizacija pozitivnih odnosno negativnih emocija, vrednovanja kao i reagiranja prema nekome ili nečemu.“ Postoji snažna korelacija između stavova i ponašanja, a jačina te veze ovisi o međusobnoj korespondenciji u povezanoj korelaciji. Prema Aronson, Wilson i dr., (2005), „veza između stavova i ponašanja snažna je u stupnju u kojem su aspekti, funkcije i komponente stava povezani u vrijeme kada se stav i ponašanje mjere.“

U svrhu ispitivanja ponašanja u kontekstu financijske pismenosti korištena je metoda jednostavne linearne regresije. Nezavisna varijabla u tom modelu bila je varijabla stavova i uvjerenja unutar financijske pismenosti, dok je zavisna varijabla bila sama varijabla ponašanja po pitanju financijske pismenosti. Korištena je metoda najmanjih kvadrata prilikom procjene koeficijenata u modelu, a sam model iskazan je u nastavku na slici 5.

Slika 5. Model ponašanja u kontekstu financijske pismenosti

Izvor: izrada autora

Provedeno prikupljanje podataka obavljeno je jednokratno u vremenskom razdoblju od lipnja 2020. godine do početka srpnja 2020. godine, a u prosjeku je ispunjavanje istraživačkog upitnika trajalo do deset minuta.

Istraživanje je provedeno u individualnim uvjetima. Naime, svaki ispitanik individualno je ispunjavao anketni upitnik za sebe, odnosno anketiranje nije provedeno skupno u većim grupama ljudi.

Osim općih podataka o ispitanicima (dob, spol, radno iskustvo, godina na fakultetu, naziv fakulteta), prikupljeni su i podaci o financijskoj pismenosti ispitanika (pitanja s matematičkim i ekonomskim implikacijama, stavovi o financijskoj pismenosti i ponašanja u kontekstu financijske pismenosti). Temeljem odgovora na anketni upitnik stječe se uvid u financijsko znanje, vještine, stavove i uvjerenja ispitanika čime se može procijeniti razina financijske pismenosti ispitanika. Ispitanici su svojevrijedno sudjelovali u istraživanju, a svakom pojedincu osigurano je odustajanje prilikom popunjavanja anketnog upitnika odnosno provođenja istraživanja. Pojedinci su prije samog ispunjavanja obaviješteni o diskretnosti provedenog istraživanja. Drugim riječima, rezultati anketnog upitnika korišteni su isključivo u svrhu izrade diplomskog rada.

Pitanja iz anketnog upitnika postavljena su jasno i razumljivo s ciljem osiguranja razumljivosti prilikom popunjavanja te pouzdanosti dobivenih rezultata istraživanja. U sklopu anketnog upitnika, ispitanici su upoznati sa svrhom provedbe odnosno ciljem istraživačkog dijela rada.

Obrada podataka

Sukladno postavljenoj istraživačkoj problematici koja se obrađuje, korišteni su različiti statistički postupci i metode. Početne analize koje se odnose na deskriptivne karakteristike skala te opisa uzorka i korelaciji između varijabli izrađene su pomoću Microsoft Excel programskog alata. U svrhu ispitivanja jesu li ispitanici s razumijevanjem shvatili postavljena pitanja te ispunili istraživački upitnik, na samom početku provedena je psihometrijska analiza.

Prema Petz (1981), „psihometrijska analiza podrazumijeva provjerenu pouzdanost tipa unutarnje konzistencije i faktorsku strukturu kao jedan od pokazatelja konstruktne valjanosti. Konstruktna valjanost odnosi se na empirijski zaključak o tome mjeri li skala ciljani konstrukt, a kao jedan od načina provjere koristi se analiza standardizacije podataka prema pokazateljima z – standardizirana vrijednost numeričke varijable i pokazatelju asimetrije podataka (eng. Skewness).“

Prema Krković, Momirović i dr. (1966), „pouzdanost tipa unutarnje konzistencije ispituje interkorelacije čestica u upitniku, a dobiveni Cronbachov α koeficijent unutarnje konzistencije ukazuje na postotak varijance koji je objašnjen pravim rezultatom u odnosu na varijancu uzrokovanu slučajnim faktorima čiji je izvor konstrukcija upitnika.“

U sklopu istraživačkog dijela, za sve kvalitativne varijable proveden je niz t-testova s ciljem detaljnog ispitivanja kvalitete uzorka i dobivanje informacija o statistički značajnim razlikama u određenim kvalitativnim varijablama. Provedenom analizom varijance, ispituje se postoji li značajna razlika u promatranim karakteristikama u ovisnosti o kvalitativnim varijablama s više modaliteta. Međutim, model jednostavne regresije odnosno model višestruke regresije pruža odgovore o međusobnoj povezanosti i odnosu jedne varijable na drugu. Navedeni odnos može biti direktni ili indirektni. Prema Byrne (2010), „on predstavlja statističku metodologiju koja se bazira na testiranju pretpostavki određenih fenomena“ odnosno kako navodi Bentler (1988), „teorija modeliranja predstavlja neformalne procese koji promatraju više varijabli istovremeno.“ U svrhu omogućavanja razumijevanja promatranog modela, procesi su

slikovno predstavljeni nizom regresijskih jednadžbi. Također, provodi se testiranje cjelokupnog modela u svrhu određivanja jačine utjecaja pretpostavljenog modela. Prema Bontler i Bonette (1980), „strukturnim modeliranjem moguće je testirati prikladnost podataka pretpostavljenog modela s ciljem konkretnijeg pojašnjenja utjecaja, značajnosti utjecaja, kao i snagu tih utjecaja među varijablama.“

Da bi se ispitala reprezentativnost modela, koriste se različiti pokazatelji, a najznačajniji su: koeficijent determinacije (R square), korigirani koeficijent determinacije (Adjusted R square) i koeficijent varijacije regresije. Pomoću navedenih mjera, moguće je odrediti prikladnost podataka i promatranog modela. Kako ističe Hayduk (1987), u slučaju da je koeficijent determinacije veći ili jednak 0,9, podaci su prikladni promatranom modelu. Za izradu istraživačkog dijela rada te u svrhu provedbe potrebnih testiranja korišten je SPSS statistički program (v.24).

4.3. Rezultati istraživanja

Prvi segment koji je testirao razinu financijske pismenosti unutar istraživanja bila su obvezna pitanja na koje su ispitanici morali ponuditi odgovor. Na temelju odgovora ispitanika napravljen je presjek točnih odgovora ispitanika. Presjek točnih odgovora napravljen je na način da je izračunat prosjek postotno točnih odgovora.

Znanje je ispitano upotrebom seta od 12 tvrdnji gdje su ispitanici odabirali ispravan odgovor na tvrdnju. Ispravan odabir je nosio jedan bod, dok je neispravan odabir nosio 0 bodova. Bodovna mjerna skala je u drugom koraku transformirana u postotnu mjernu skalu s rasponom bodova od 0 do 100 gdje vrijednost 0 upućuje na sve neispravne odgovore, dok vrijednost 100 upućuje na u potpunosti ispravno odgovaranje na ponuđene tvrdnje.

Ispitna tvrdnja	Ispravan odabir
1. Zamislite da je neka osoba dobila poklon od 1.000 kn, ali treba čekati godinu dana prije nego može koristiti novac, pri čemu je stopa inflacije 5 posto. Za tih godinu dana bit će u mogućnosti kupiti:	Manje nego se može kupiti danas

2. Posudili ste prijatelju 100 kn jedne večeri i on vam idući dan vraća 100 kn. Koliku je kamatu vaš prijatelj platio za ovu pozajmicu?	0 kn
3. Pretpostavimo da 1.000 kuna stavite na štedni račun uz garanciju od 2 posto godišnje kamatne stope. Na račun ne stavljate više nikakav novac niti ga povlačite (banka ne računa nikakvu naknadu). Koliko će na računu biti novaca nakon jedne godine nakon što je uplaćena kamata?	1.020 kn
4. Koliko će na tom računu biti novaca na kraju pet godina?	Više od 1.100 kn
5. Ukoliko tečaj EUR/HRK padne, to znači:	Eurom će se moći kupiti više kuna
6. Ako cijena proizvoda iznosi 1.000 kuna, a u tu cijenu je uračunat PDV od 25%, iznos PDV-a jednak je:	200
7. Investicija s velikim povratom je najvjerojatnije visokorizična.	Točno
8. Visoka inflacija znači da se životni troškovi ubrzano povećavaju.	Točno
9. Manje je vjerojatno da ćete izgubiti sav novac ako štednju stavite na više od jednog mjesta.	Točno
10. Iznos od 5.000 kuna koji dobijete danas manje će vrijediti za 2 godine.	Točno
11. Ulaganje u samo jednu dionicu je sigurnije nego ulaganje u nekoliko različitih dionica.	Netočno
12. Obveznica s dospijećem za 15 godina u pravilu će jamčiti niži prinos od obveznice koja dospijeva za 5 godina.	Netočno

Tablica 8. Financijsko znanje studenata prema tvrdnjama

	Ispravan odabir		Neispravan odabir	
	N	%	N	%
Posudili ste prijatelju 100 kn jedne večeri i on vam idući dan vraća 100 kn. Koliku je kamatu vaš prijatelj platio za ovu pozajmicu?	118	97,52	3	2,48
Koliko će na tom računu biti novaca na kraju pet godina?	115	95,04	6	4,96
Pretpostavimo da 1.000 kuna stavite na štedni račun uz garanciju od 2 posto godišnje kamatne stope. Na račun ne stavljate više nikakav novac niti ga povlačite (banka ne računa nikakvu naknadu). Koliko će na računu biti novaca nakon jedne godine nakon što je uplaćena kamata?	111	91,74	10	8,26
Investicija s velikim povratom je najvjerojatnije visokorizična.	108	89,26	13	10,74
Ulaganje u samo jednu dionicu je sigurnije nego ulaganje u nekoliko različitih dionica.	106	87,60	15	12,40
Visoka inflacija znači da se životni troškovi ubrzano povećavaju.	100	82,64	21	17,36
Zamislite da je neka osoba dobila poklon od 1.000 kn, ali treba čekati godinu dana prije nego može koristiti novac, pri čemu je stopa inflacije 5 posto. Za tih godinu dana bit će u mogućnosti kupiti:	99	81,82	22	18,18
Manje je vjerojatno da ćete izgubiti sav novac ako štednju stavite na više od jednog mjesta.	93	76,86	28	23,14
Iznos od 5.000 kuna koji dobijete danas manje će vrijediti za 2 godine.	75	61,98	46	38,02
Obveznica s dospijanjem za 15 godina u pravilu će jamčiti niži prinos od obveznice koja dospijeva za 5	75	61,98	46	38,02

godina.				
Ako cijena proizvoda iznosi 1.000 kuna, a u tu cijenu je uračunat PDV od 25%, iznos PDV-a jednak je:	48	39,67	73	60,33
Ukoliko tečaj EUR/HRK padne, to znači:	25	20,66	96	79,34

Izvor: izrada autora

Temeljem rezultata provedenog testiranja utvrđena je najveća razina znanja na tvrdnju „Posudili ste prijatelju 100 kn jedne večeri i on vam idući dan vraća 100 kn. Koliku je kamatu vaš prijatelj platio za ovu pozajmicu?“ gdje je 118 ispitanika (97,52%) ponudilo ispravan odgovor, dok je najmanji broj ispitanika odabrao ispravan odgovor na tvrdnju „Ukoliko tečaj EUR/HRK padne, to znači:“ gdje je ispravan odabir imalo 25 ispitanika (20,66%).

Temeljem distribucije frekvencija točnih i netočnih odgovora, može se zaključiti da je u prosjeku 73,90% ispitanika točno odgovorilo na postavljena pitanja. Navedeni podaci pokazuju da je razina financijskog znanja financijsko obrazovanih studenata na zadovoljavajućoj razini. Stoga, može se zaključiti kako razina financijskog obrazovanja utječe na razinu financijske pismenosti. U nastavku su nalazi deskriptivne statistike za varijable stavovi i uvjerenja te ponašanja ispitanika. U sklopu deskriptivne statistike računati su pokazatelji srednjih vrijednosti, varijabilnosti i oblika distribucije (Tablica 9. i tablica 10.)

Tablica 9. Deskriptivna statistika varijable stavovi i uvjerenja

Pokazatelji – varijabla stavovi i uvjerenja ispitanika u kontekstu financijske pismenosti

Mean	2,83553719
Standard Error	0,048643578
Median	2,8
Mode	2,5
Standard Deviation	0,535079356
Sample Variance	0,286309917
Kurtosis	1,053921182
Skewness	0,589973461
Range	3,1
Minimum	1,4
Maximum	4,5
Sum	343,1
Count	121

Izvor: izrada autora

Temeljem rezultata deskriptivne statistike uočava se da je prosječna vrijednost konstrukta stavovi i uvjerenja prema odgovorima ispitanika 2,84, što znači da su ispitanici u prosjeku odgovarali ocjenama nižima od srednje vrijednosti skale. Standardna devijacija iznosi 0,54, prema čemu se može zaključiti da je pokazatelj prosječne vrijednosti reprezentativan, obzirom da udio odstupanja u srednjoj vrijednosti ne prelazi 30%. Prema pokazatelju asimetrije može se zaključiti da je distribucija konstrukta stavovi i uvjerenja desnostrano odnosno pozitivno asimetrična (Skewness >0).

U nastavku su prikazani rezultati deskriptivne statistike varijable 'ponašanje' u kontekstu financijske pismenosti (tablica 10).

Tablica 10. Deskriptivna statistika varijabla ponašanje

Pokazatelji – varijabla ponašanje ispitanika u kontekstu financijske pismenosti

Mean	3,314049587
Standard Error	0,068597779
Median	3,4
Mode	3,7
Standard Deviation	0,754575574
Sample Variance	0,569384298
Kurtosis	-0,660067963
Skewness	-0,110663505
Range	3,4
Minimum	1,7
Maximum	5,1
Sum	401
Count	121

Izvor: izrada autora

Temeljem dobivenih rezultata obrade, zaključuje se da je vrijednost aritmetičke sredine veća od prosjeka skale (3,31), ali i da su ispitanici kod konstrukta ponašanja davali veće ocjene nego kod konstrukta stavova i uvjerenja.

Prosječno odstupanje od prosječne vrijednosti iznosi 0,75, što je i dalje manje od 30% udjela u aritmetičkoj sredini, pri čemu se može zaključiti da je pokazatelj prosječne vrijednosti reprezentativan. Za razliku od varijable stavovi i uvjerenja, kod varijable ponašanja uočava se negativan koeficijent asimetrije, obzirom da je distribucija negativna, odnosno ljevostrana.

U nastavku je proveden niz t-testova o testiranju statistički značajnih razlika među ispitanicima ovisno o njihovim socio-demografskim karakteristikama.

Inicijalno su testirane statistički značajne razlike među spolovima kod ispitivanja konstrukta „stavova i uvjerenja“ (tablica 11).

Tablica 11. Testiranje statistički značajnih razlika među spolovima obzirom na stavove i uvjerenja u sklopu financijske pismenosti

	<i>Muški</i>	<i>Ženski</i>
Mean	2,91702128	2,78378378
Variance	0,3940518	0,21534987
Observations	47	74
Hypothesized Mean Difference	0	
df	78	
t Stat	1,2537139	
P(T<=t) one-tail	0,10684535	
t Critical one-tail	1,66462464	
P(T<=t) two-tail	0,2136907	
t Critical two-tail	1,99084707	

Izvor: izrada autora

Nakon provedenog testiranja statistički značajnih razlika iz tablice 11, utvrđeno je da ne postoje statistički značajne razlike po spolovima kada se ispituje percepcija stavova i uvjerenja u kontekstu financijske pismenosti ($t=1,25$; $p>0,05$).

Drugim riječima, neovisno o tome je li student muškog ili ženskog spola, on će u prosjeku imati podjednake stavove i uvjerenja po pitanju financijske pismenosti.

U nastavku analize rezultata ispitanici su testirani i ovisno o preferencijama ponašanja u kontekstu financijske pismenosti, a rezultati provedenog testiranja, obzirom na spol ispitanika nalaze se u tablici 12. u nastavku.

Tablica 12. Testiranje statistički značajnih razlika među spolovima obzirom na ponašanja ispitanika u sklopu financijske pismenosti

	<i>Muški</i>	<i>Ženski</i>
Mean	3,39574468	3,26216216
Variance	0,67476411	0,50375417
Observations	47	74
Hypothesized Mean Difference	0	
df	88	
t Stat	0,91822474	
P(T<=t) one-tail	0,18050556	
t Critical one-tail	1,66235403	
P(T<=t) two-tail	0,36101111	
t Critical two-tail	1,98728986	

Izvor: izrada autora

Također, niti kod testiranja statistički značajnih razlika među spolovima s obzirom na ponašanje ispitanika zaključuje se da nije utvrđeno postojanje statistički značajne razlike između ponašanja u kontekstu financijske pismenosti. Odnosno, ispitanici se podjednako ponašaju u kontekstu financijske pismeno bez obzira na spol ($t=0,92$; $p>0,05$).

U nastavku je provedeno testiranje između ispitanika koji imaju radno iskustvo i ispitanika koji nemaju prethodno radno iskustvo.

Inicijalno je proveden test o detekciji potencijalnih statističkih razlika u domeni uvjerenja i stavova u sklopu financijske pismenosti (tablica 13).

Tablica 13. Testiranje statistički značajnih razlika među ispitanicima s iskustvom i bez iskustva obzirom na stavove i uvjerenja ispitanika u sklopu financijske pismenosti

	<i>Imaju radno iskustvo</i>	<i>Nemaju radno iskustvo</i>
Mean	2,85089286	2,64444444
Variance	0,28035956	0,36027778
Observations	112	9
Hypothesized Mean Difference	0	
df	9	
t Stat	1,00102069	
P(T<=t) one-tail	0,17148445	
t Critical one-tail	1,83311293	
P(T<=t) two-tail	0,34296889	
t Critical two-tail	2,26215716	

Izvor: izrada autora

Provedbom testiranja statistički značajnih razlika promatranih varijabli te dobivenim rezultatom analize utvrđuje se nepostojanje statistički značajnih razlika između ispitanika s i bez radnog iskustva. Odnosno, neovisno o tome ima li ili nema ispitanik radnog iskustva, on će u prosjeku imati podjednaku percepciju o stavovima i uvjerenjima u kontekstu financijske pismenosti ($t=1,00$; $p>0,05$).

Također, nastavno je obrađen statistički t-test u svrhu testiranja statistički značajnih razlika ispitanika s i bez radnog iskustva u kontekstu ponašanja u sklopu financijske pismenosti. Rezultati analize prezentirani su u tablici 14.

Tablica 14. Testiranje statistički značajnih razlika među ispitanicima s iskustvom i bez iskustva obzirom na ponašanja ispitanika u sklopu financijske pismenosti

	<i>Variable 1</i>	<i>Variable 2</i>
Mean	3,34464286	2,93333333
Variance	0,57294402	0,415
Observations	112	9
Hypothesized Mean Difference	0	
df	10	
t Stat	1,81727499	
P(T<=t) one-tail	0,0496087	
t Critical one-tail	1,81246112	
P(T<=t) two-tail	0,09921741	
t Critical two-tail	2,22813885	

Izvor: izrada autora

Ispitivanjem ponašanja ispitanika s obzirom na prethodno radno iskustvo, također nisu detektirane statistički značajne razlike. Drugim riječima, nevezano na to imaju li ispitanici radnog iskustva ili ne, imat će podjednaku percepciju o ponašanju u kontekstu financijske pismenosti ($t=1,82$; $p>0,05$).

Nastavno na prethodno, u svrhu dobivanja uvida o dinamici između stavova i uvjerenja i ponašanja ispitanika u kontekstu financijske pismenosti napravljena je regresijska analiza. Korišten je u sklopu inferencijalne statistike model jednostavne linearne regresije kako bi se vidjelo utječu li stavovi i uvjerenja ispitanika na ponašanje u kontekstu financijske pismenosti.

Jednadžba modela jednostavne linearne regresije prikazana je u nastavku:

$$\hat{y} = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 * x_1$$

pri čemu je:

\hat{y} = procjena zavisne varijable (ponašanje)

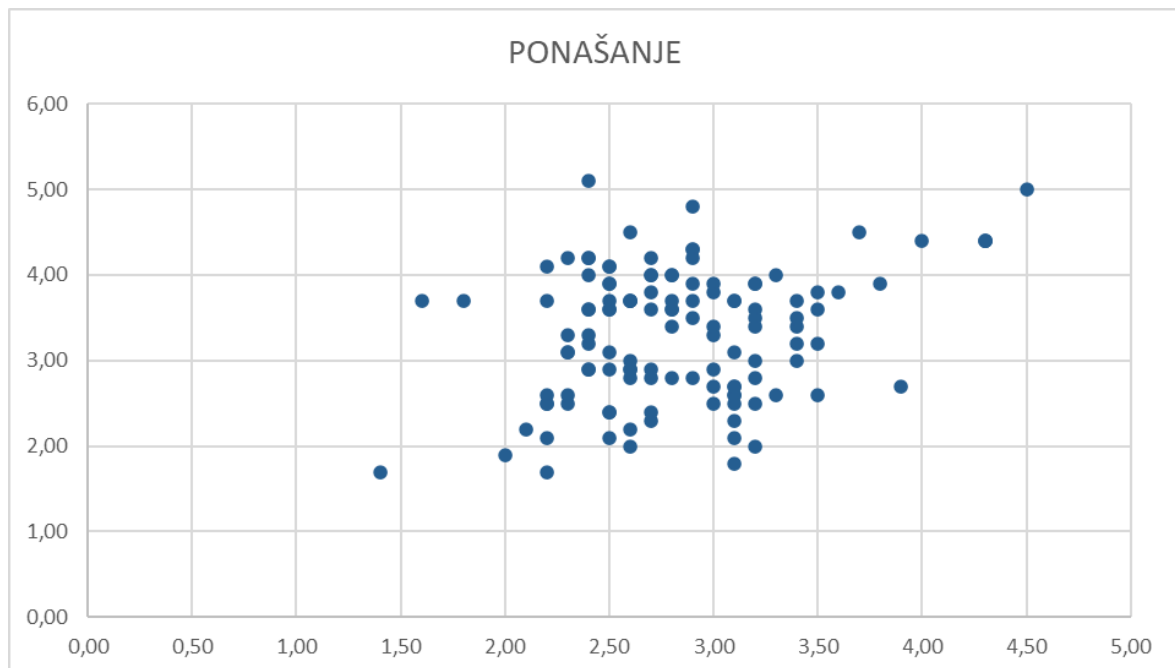
$\hat{\beta}_0$ = procjena koeficijenta uz zavisnu varijablu

$\hat{\beta}_1$ = procjena koeficijenta uz nezavisnu varijablu

x_1 = vrijednost nezavisne varijable

Vrijednosti koeficijenata dobivene su metodom najmanjih kvadrata, a za potrebe vizualizacije odnosa između x i y varijabli prikazan je dijagram rasipanja (grafikon 6.)

Grafikon 6. Dijagram rasipanja odnosa konstrukata 'uvjerenja i stavovi' i 'ponašanja' u kontekstu financijske pismenosti

Izvor: izrada autora

Temeljem dijagrama rasipanja, zaključuje se da je povezanost između varijabli stavovi i uvjerenja i ponašanja ispitanika u kontekstu financijske pismenosti pozitivnog smjera. Takav zaključak implicira da ukoliko se vrijednost nezavisne varijable poveća za određeni iznos, to će utjecati na povećanje zavisne varijable za određeni iznos.

Budući da se radi o linearnoj povezanosti s visokim odstupanjima od regresijskog pravca u nastavku je obrađeno testiranje regresijskog modela kako bi se utvrdilo je li utjecaj nezavisne varijable na zavisnu statistički značajan.

Prvenstveno je obrađena statistika regresijskog sažetka s pokazateljima povezanosti i reprezentativnosti regresijskog modela (tablica 15).

Tablica 15. Regresijski sažetak

<i>Regression Statistics</i>	
Multiple R	0,2769727
R Square	0,07671387
Adjusted R Square	0,06895517
Standard Error	0,72809499
Observations	121

Izvor: izrada autora

Ispitivanjem statističke značajnosti i utjecaja promatranih varijabli jedne na drugu, zaključuje se da je koeficijent korelacije između konstrukata „stavovi i uvjerenja“ i „ponašanja“ prema smjeru pozitivan, a prema čvrstoći slab ($r=0,28$).

Koeficijent determinacije čija je svrha ukazati na postotak odstupanja koji je prouzročen modelom ukazuje na reprezentativnost regresijskog modela.

Temeljem rezultata, može se zaključiti da regresijski model nije reprezentativan jer je protumačeno 7,67% ukupnih odstupanja ($R\text{-square}=0,0767$). Standardna devijacija regresije je 0,73 (Standard Error =0,728).

Nadalje obrađena je u sklopu rezultata regresijske analize i tabela analize varijance, kako bi se testirao regresijski model, a na temelju F-testa može se zaključiti da je regresijski model reprezentativan ($F=9,89$; $p < 0,05$) (Tablica 16).

Tablica 16. Analiza varijance promatranog regresijskog modela

ANOVA

	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>
Regression	1	5,24156105	5,24156105	9,8874561	0,00210166
Residual	119	63,0845547	0,53012231		
Total	120	68,3261157			

Izvor: izrada autora

Nastavno su testirani i pojedinačne nezavisne varijable u modelu (x1), te je shodno tome proveden i t-test (tablica 17).

Tablica 17. Koeficijenti i t-testovi o statističkoj značajnosti

	<i>Standard</i>					
	<i>Coefficients</i>	<i>Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>
Intercept	2,20651613	0,35838586	6,156817	1,0364E-08	1,49687634	2,91615592
X Variable 1	0,39059035	0,12421648	3,14443256	0,00210166	0,14462931	0,63655138

Izvor: izrada autora

Rezultati analize pokazuju da je varijabla 'stavovi i uvjerenja' statistički značajna u modelu ponašanja u kontekstu financijske pismenosti ($t=3,14$; $p<0,05$). Primjerice, ukoliko pojedinci posjeduju stav da je isplativije uložiti u portfelj različitih dionica nego u samo jednu dionicu, navedeno će rezultirati i prikladnim financijskim ponašanjem koje je u skladu sa stavovima i uvjerenjima te će sukladno tome uložiti u više različitih dionica.

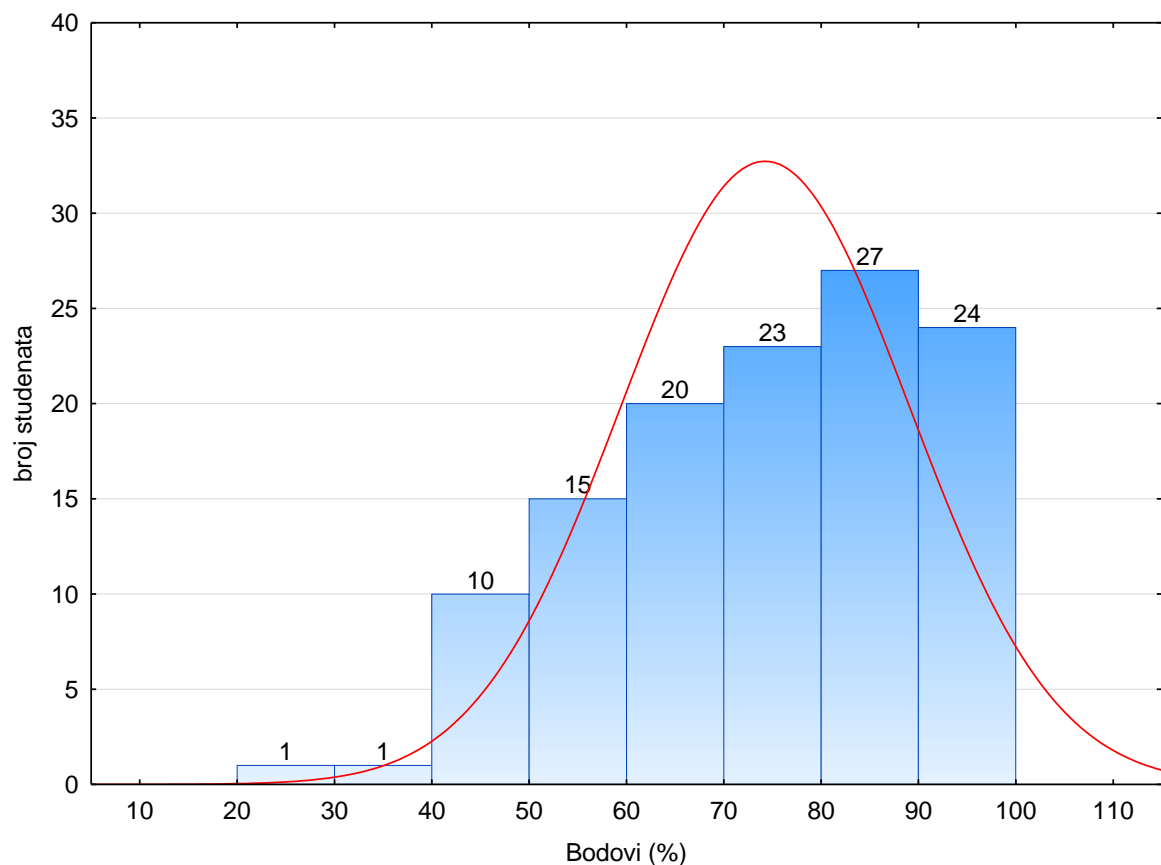
Ukoliko se konstrukt stavova i uvjerenja poveća za jednu jedinicu, tada će se konstrukt ponašanja kod ispitanika u prosjeku povećati za 0,39.

Nadalje, testirane su brojne hipoteze o povezanosti financijskog obrazovanja sa razinom financijske pismenosti, ispituje se razina financijske pismenosti studenata EFZG-a i EFST-a, kao i utjecaj godine studija na razinu financijske pismenosti. Nadalje, bit će ispitana korelacija

i povezanost između financijske pismenosti i prosjeka ocjena studenata. Također, u sklopu posljednje postavljene hipoteze definirat će utječe li čitanje poslovnih vijesti te zainteresiranost za financijske teme na razinu financijske pismenosti.

Kako bi ispitali povezanost financijskog obrazovanja s razinom financijske pismenosti, hipotezom se pretpostavlja da će studenti ekonomskih usmjerenja imati visoku razinu financijske pismenosti budući da u tijeku fakultetskog obrazovanja pohađaju kolegije koji ih educiraju o financijskim temama. Visoka razina financijske pismenosti podrazumijeva uspješno rješavanje dijela anketnog upitnika kojim se ispituje financijsko znanje. Razdioba razine znanja među ispitanim studentima prikazana je histogramom s razredima veličine deset postotnih bodova. Razdioba razine znanja prikazana je na grafikonu 7. u nastavku.

Grafikon 7. Razdioba razine znanja među ispitanim studentima

Izvor: izrada autora

Prikazanim histogramom vidljivo je da je tek 12 ispitanih studenata EFZG imalo do 50% ispravno riješenog testa. Hipoteza se testira T-testom za jedan promatrani nezavisan uzorak te

se uspoređuje aritmetička sredina uspješnosti rješavanja testa znanja u odnosu na odabranu referentnu vrijednost. Kao referentne vrijednosti se koriste vrijednosti od 50 bodova, 60 bodova, te 70 bodova.

Tablica 18. T-test za jedan nezavisan uzorak

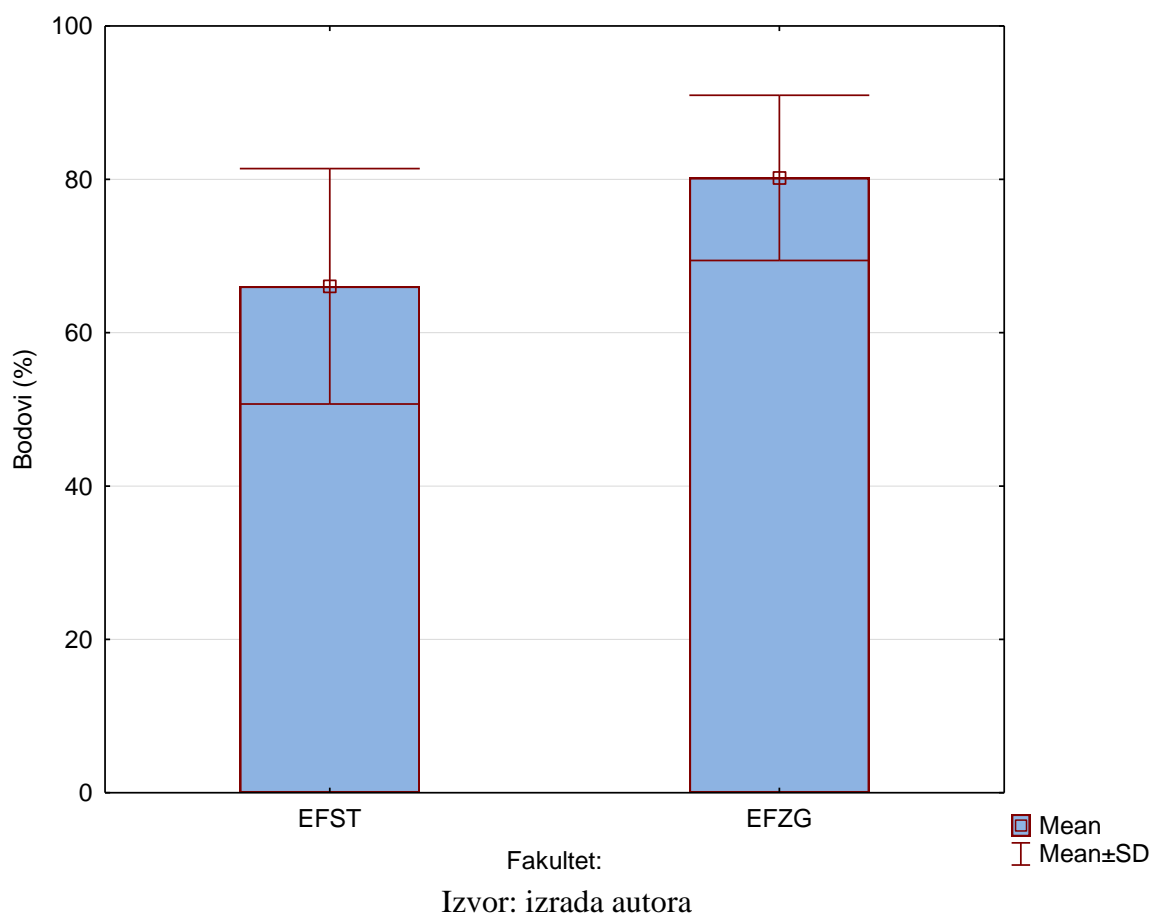
	Prosjek	SD	N	Referentna vrijednost	t-value	df	p*
Bodovi (%)	73,90	14,75	121	70,00	2,91	120	0,004

Izvor: izrada autora

Prosječna vrijednost razine znanja je 73,90 bodova, te je statistički značajno veća od referentne vrijednosti od 70,00%. Temeljem empirijske p vrijednosti (0,004) donesen je zaključak. Budući da je razina znanja statistički značajno veća od 70%, može se utvrditi da je i razina znanja veća od graničnih vrijednosti 50%, te 60%. Hipoteza se prihvaća kao istinita.

Nastavno na provedeno ispitivanje, u nastavku će se ispitati razlika u razini financijske pismenosti među ispitanicima EFZG-a i EFST-a. Hipotezom se pretpostavlja da postoji razlika u kvaliteti studijskih programa promatrana dva fakulteta, slijedom čega se pretpostavlja da će jedan fakultet pohađati studenti koji su bolje usvojili financijska znanja u odnosu na drugi fakultet. Prosječna razina znanja oba promatrana fakulteta prezentira se Box-plot grafičkim prikazom (grafikon 8.) gdje okomite linije ukazuju na raspon standardne devijacije.

Grafikon 8. Prosječna razina znanja studenata EFZG-a i EFST-a

Na temelju prikazanog grafikona, može se utvrditi veća uspješnost u rješavanju testa znanja među studentima EFZG u odnosu na studente EFST. Postojanje statistički značajne razlike ispituje se T-testom.

Tablica 19. T-test statistički značajne razlike u znanju među studentima EFZG-a i EFST-a

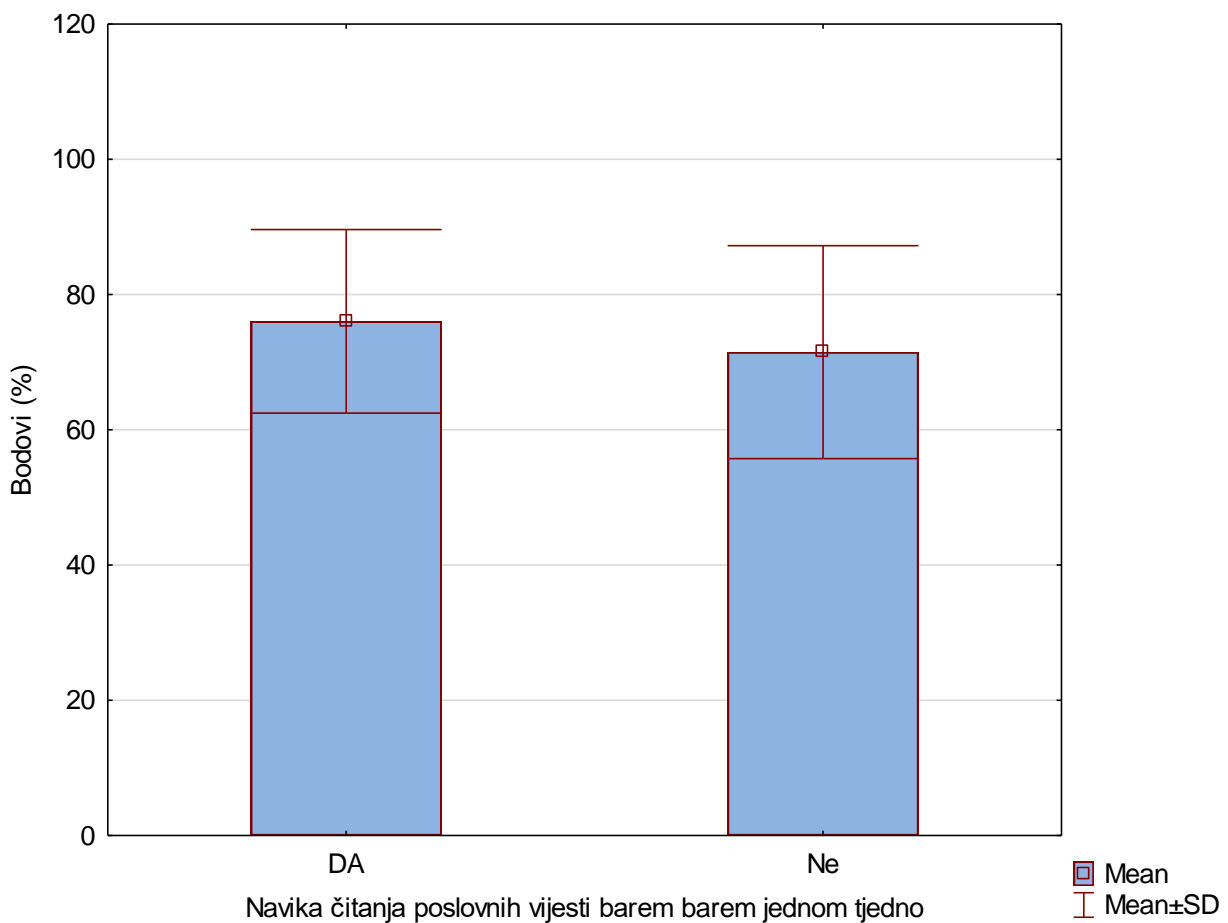
T-tests; Grouping: 3. Fakultet: (Spreadsheet1) Group 1: EFST Group 2: EFZG							
	Prosjek- EFST	Std.Dev. - EFST	Prosjek - EFZG	Std.Dev. - EFZG	t- vrijednost	Stupnjevi slobode	p*
Bodovi (%)	66,05	15,34	80,19	10,78	5,77	113	<0,001

Izvor: izrada autora

Prosječna razina uspješnosti rješavanja testa financijskog znanja je 14,14 postotnih bodova veća kod ispitanih studenata EFZG u odnosu na razinu uspješnosti rješavanja testa financijskog znanja ispitanih studenata EFST-a. Razlika u razini financijskog znanja između studenata EFST-a i studenata EFZG-a je statistički značajna. Zaključak je donesen temeljem empirijske razine signifikantnosti $<0,001$. S obzirom na rezultate provedenog testa zaključuje se kako se postavljena hipoteza prihvaća kao istinita.

Nadalje, pretpostavlja da će veća razina financijskog znanja biti prisutna kod studenata koji čitaju poslovne vijesti te su proaktivni i pokazuju višu razinu zainteresiranosti u području financija. U nastavku se nalazi grafički prikaz iz kojeg se jasno može iščitati veća razina financijskog znanja kod ispitanih studenata koji imaju naviku čitanja poslovnih vijesti barem jednom tjedno u odnosu na ispitanike koji navedenu naviku nemaju.

Grafikon 9. Razina financijskog znanja u međuovisnosti s čitanje poslovnih vijesti

Izvor: izrada autora

Hipoteza se ispituje T-testom.

Tablica 20. Definiranje razine financijske pismenosti u korelaciji s čitanjem poslovnih vijesti pomoću T-testa

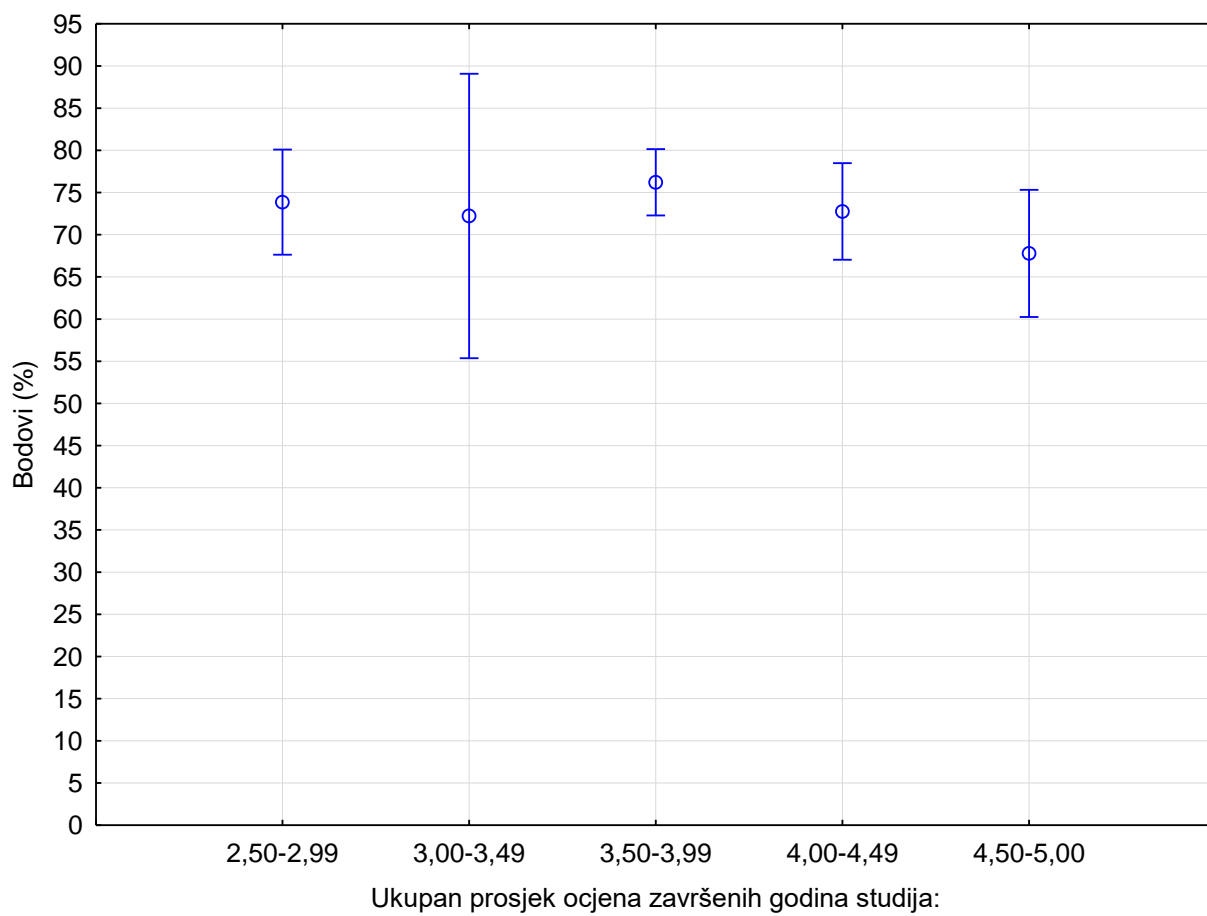
T-tests; Grouping: Imate li naviku barem jednom tjedno čitati poslovne vijesti?							
	Prosjek - DA	Std.Dev. - DA	Prosjek - Ne	Std.Dev. - Ne	t- vrijednost	Stupnjevi slobode	p
Bodovi (%)	76,04	13,57	71,49	15,74	1,71	119	0,040

Izvor: izrada autora

Prosječna razina financijske uspješnosti je za 4,55 bodova veća kod ispitanika koji imaju naviku barem jednom tjedno čitati poslovne vijesti u odnosu na ispitanike koji navedenu praksu nemaju. Nakon provedenog testa utvrđeno je postojanje statistički značajne razlike. Zaključak je donesen temeljem empirijske p vrijednosti 0,040 pa se iz tog razloga navedena hipoteza prihvaća kao istinita.

Studenti koji u pravilu ostvaruju bolje uspjehe na ispitima te imaju visok prosjek ocjena pokazuju višu razinu znanja. Iz tog razloga, posljednjom definiranom hipotezom se pretpostavlja da studenti koji postižu bolji uspjeh na fakultetu imaju i veću razinu financijskog znanja. U nastavku se nalazi grafički prikaz iz kojeg se može utvrditi postojanje oscilacija razine znanja s obzirom na ukupan prosjek ocjena završenih godina studija.

Grafikon 10. Razina financijskog znanja u međuovisnosti s prosjekom ocjena studenata

Izvor: izrada autora

Tablica 21. Uspješnost rješavanja testa znanja prema uspjehu

	Bodovi (%)		
	N	Prosjek	SD
Ukupan prosjek ocjena završenih godina studija:	121	73,90	14,75
3,00-3,49	22	73,86	15,49
2,50-2,99	3	72,22	4,81
3,50-3,99	55	76,21	13,17
4,00-4,49	26	72,76	15,38
4,50-5,00	15	67,78	18,60

Izvor: izrada autora

Hipoteza se testira ANOVA testom.

Tablica 22. Analiza varijance promatranog modela

	stupnjevi slobode	SS	MS	F	p
Ukupan prosjek ocjena završenih godina studija:	4	898,7	224,7	1,034	0,393
Error	116	25204,4	217,3		
Total	120	26103,1			

Izvor: izrada autora

Temeljem empirijske p vrijednosti 0,393 se može donijeti zaključak da ne postoji razlika u razini financijskog znanja između studenata s različitim uspjehom. Temeljem rezultata provedenog testiranja, zaključuje se da se hipoteza odbacuje kao neistinita.

4.4. Rasprava i analiza rezultata istraživanja

Za potrebe ovog istraživanja proveden je anketni upitnik na uzorku od sto dvadeset jednim ispitanikom. Anketni upitnik se sastojao od četiri dijela. U prvom dijelu ispitano je financijsko znanje ispitanika kroz 12 tvrdnji, a ispitanici su trebali ponuditi ispravan odgovor. Navedeno zahtijeva adekvatnu razinu znanja o financijskim izračunima, kamatama, doprinosima, izračunavanju iznosa PDV-a, vrstama ulaganja i slično. Rezultati istraživanja pokazali su zadovoljavajuće rezultate te je utvrđena visoka razina financijskog znanja među ispitanim studentima.

Drugi dio anketnog upitnika odnosio se na stavove i uvjerenja koje posjeduju ispitanici. Stavovi i uvjerenja ispitani su upotrebom seta od deset konstatacija, a u svrhu istraživanja korištena je Likertova mjerna skala. Ispitanici su iskazali nisku razinu stavova i uvjerenja.

Nadalje, treća komponenta anketnog upitnika odnosila se na financijsko ponašanje ispitanika. Naime, upotrebom seta od 10 tvrdnji uz pomoć Likertove mjerne skale ispitano je financijsko ponašanje studenata. Provedenom analizom, rezultati su iskazali visoku razinu glede adekvatnosti financijskog ponašanja. U radu je također ispitana i međuovisnost stavova i uvjerenja s financijskim ponašanjem studenata u kontekstu financijske pismenosti, a navedeno je obrađeno testiranjem hipoteze H3.

Posljednji dio anketnog upitnika odnosi se na opće podatke o ispitanicima (dob, spol, radno iskustvo, godina na fakultetu, naziv fakulteta).

Spol studenata je sociodemografsko obilježje koje nije bitna determinanta znanja, odnosno pretpostavlja se da će na testu znanja studenti i studentice iskazati jednaku razinu znanja. Ispitivanjem razlike u razini znanja prema spolu između studenata i studentica analizom financijskog ponašanja, kao i stavova i uvjerenja koje posjeduju ispitanici nije utvrđeno postojanje razlike u razini znanja, odnosno spol nije relevantna determinanta razine znanja.

S obzirom na prikazane rezultate u tablici 11 i tablici 12, može se prihvatiti hipoteza H1, odnosno može se zaključiti da nisu detektirane statistički značajne razlike između studenata muškog i ženskog spola u stavovima, uvjerenjima i ponašanju u kontekstu financijske pismenosti. Nastavno na prethodno, zaključuje se da nisu detektirane statistički značajne razlike između ispitanika u stavovima i uvjerenjima u kontekstu financijske pismenosti obzirom na radno iskustvo. Također zaključuje se da ne postoje statistički značajne razlike

među ispitanicima vezano za ponašanje u kontekstu financijske pismenosti obzirom na radno iskustvo, čime se odbacuje pretpostavka H2.

Temeljem provedene regresijske analize u sklopu diferencijalne statistike, može se prihvatiti hipoteza H3, s obzirom na to da konstrukt stavova i uvjerenja u kontekstu financijske pismenosti utječe statistički značajno na ponašanje ispitanika u kontekstu financijske pismenosti. Sukladno primjeru iz anketnog upitnika, iz navedenog proizlazi da će studenti u skladu sa svojim stavovima i uvjerenjima o važnosti štednje adekvatno donositi financijske odluke odnosno prilagoditi financijsko ponašanje te odvajati određeni dio novčanih sredstava u svrhu osiguranja financijskog blagostanja u budućnosti.

Nadalje, budući da ispitanici studiraju na ekonomskim fakultetima hipotezom je pretpostavljeno da je stupanj financijske pismenosti ekvivalentan i u međuovisnosti s razinom financijskog obrazovanja. Naime, činjenica da pojedinac studira fakultet ekonomskog usmjerenja rezultira višom razinom financijske pismenosti. Navedeno je potvrđeno testiranjem te se može zaključiti da ekonomski fakulteti pružaju studentima adekvatna financijska znanja koja ih kvalitetno pripremaju za izazove u budućnosti s kojima će se suočavati, a to se prvenstveno odnosi na donošenje kvalitetnih financijskih odluka s ciljem uspješnog upravljanja osobnim financijama. Iz svega navedenog, početna postavljena hipoteza H4 se prihvaća.

Ekonomski fakulteti provode nastavne programe koji se dijelom definiraju autonomno, slijedom čega se studentima prenose različita znanja, iskustva i pristupi prilikom usvajanja gradiva. Nastavno na navedene činjenice, pretpostavljeno je postojanje razlike u razini financijske pismenosti među studentima EFZG-a i EFST-a. Također, nakon provedenog ispitivanja utvrđena je veća razina financijske pismenosti među studentima EFZG-a u odnosu na studente EFST-a. Slobodno vrijeme troši se na različite načine sukladno osobnim ciljevima, preferencijama i odlukama. Za očekivati je da ispitanici koji odluče ulagati u svoje znanje te slobodno vrijeme iskoriste za čitanje poslovnih vijesti te dodatnu edukaciju imaju višu razinu financijskog znanja. Nakon provedene analize utvrđeno je postojanje razlike u financijskoj pismenosti studenata koji imaju naviku čitanja poslovnih vijesti iz područja financija imaju i višu razinu financijskih znanja, te se hipoteza H5 prihvaća kao istinita.

Ispitujuću postavljenu hipotezu H₆, hipoteza se odbacuje. Naime, studenti koji su uspješniji na studiju kvalitetnije savladavaju gradivo u odnosu na studente s nižom razinom uspješnosti, zbog čega je hipotezom pretpostavljeno da financijska pismenost ovisi o prosjeku ocjena studenata. Nakon provedenog testiranja nije utvrđeno postojanje razlike u razini znanja s obzirom na studijski uspjeh, slijedom čega je hipoteze H₆ odbačena kao neistinita te se ne prihvaća.

5. ZAKLJUČAK

Financijska pismenost relativno je novija tema koja je nedovoljno istražena. Također, ne postoji općeprihvaćena definicija financijske pismenosti. Međutim, može se definirati kao kombinacija vještina, znanja, stavova i uvjerenja te ponašanja nužnih za donošenje adekvatnih financijskih odluka s ciljem postizanja financijskog blagostanja, kako za samog pojedinca, tako i za cijelu zajednicu. Donošenje odgovarajuće financijske odluke zahtijeva specifična financijska znanja, stavove i vještine pojedinaca, a naročito u današnje vrijeme globalizacije, dinamičnih promjena i trendova na tržištu te sve složenijeg i dinamičnijeg financijskog sustava.

Pojavu financijskih poteškoća najčešće karakteriziraju manjak financijskog znanja, problemi u neadekvatnom financijskom ponašanju i stavovima pojedinaca. Najveća važnost financijske edukacije nastala je pojavom financijske krize 2008. godine koja je naglasila potrebu za financijskom edukacijom zbog nedovoljne razine financijskog znanja.

Mnogobrojne institucije i udruge u Republici Hrvatskoj prepoznale su važnost financijske pismenosti te njezin pozitivan doprinos na živote pojedinaca. Sukladno tome, sve brojnije su inicijative navedenih institucija s ciljem financijskog opismenjavanja hrvatskih građana.

U ovom diplomskom radu analizirao se stupanj financijske pismenosti mladih osoba, odnosno studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu budući da se u posljednje vrijeme sve više naglašava važnost financijske edukacije mladih. Primarna svrha istraživanja je ispitivanje i prikazivanje direktnog utjecaja i doprinosa financijskog obrazovanja na razinu financijske pismenosti. Provedeno je online anketiranje studenata ekonomskog usmjerenja. U anketnom istraživanju sudjelovao je 121 ispitanik.

Primarni cilj ovog rada bio je analizirati značaj financijske pismenosti u odgovornom planiranju i upravljanju osobnim financijama. Također, u svrhu prikazivanja direktnog utjecaja i doprinosa financijskog obrazovanja na razinu financijske pismenosti analiziran je stupanj financijske pismenosti ispitanika. Provedenim istraživanjem dokazana je međuovisnost i povezanost između razine financijske pismenosti i financijskog obrazovanja. Naime, pojedinci koji studiraju na ekonomskim fakultetima posjeduju zadovoljavajuću razinu financijskog znanja, a to je potvrđeno postotkom točnih odgovora na pitanja koja ispituju razinu financijskog znanja (73,90%).

Nadalje, zaključeno je da financijska edukacija u sklopu fakultetskog obrazovanja nije jedini relevantan faktor razine financijskog znanja. Naime, osim pohađanja fakulteta, od iznimne je važnosti i informalno financijsko obrazovanje ili samoobrazovanje koje se odnosi na učenje koje pojedinac organizira za sebe izvan institucijskih okvira, primjerice putem medija, financijskih i ekonomskih knjiga. Naime, provedenim istraživanjem dokazano je da studenti koji pokazuju zainteresiranost za financijskim temama, primjerice čitanjem poslovnih vijesti pokazuju višu razinu financijske pismenosti.

Prosjek ocjena studenata, radno iskustvo te spol pojedinaca nisu signifikantne determinante razine financijskog znanja.

Doprinos ovog diplomskog rada sa znanstvenog stajališta je višestruk, a naročito zbog razloga što je veoma malo dosadašnjih provedenih empirijskih istraživanja na zadanu temu. Primarni cilj provedenog istraživanja bio je ukazati na razinu financijske pismenosti, vještina i stavova financijskih obrazovanih mladih osoba u Republici Hrvatskoj te ispitati direktan utjecaj i važnost financijskog obrazovanja na razinu financijske pismenosti. U radu su naglašene najvažnije prednosti financijske pismenosti za pojedince te prijedlozi za povećanje razine financijske pismenosti koje je potrebno implementirati u praksu. Dobiveni rezultati od značajne su koristi raznim financijskim institucijama, a posebno obrazovnim ustanovama koje će na temelju provedenog istraživanja uvidjeti razinu financijske pismenosti mladih osoba u Republici Hrvatskoj. Također, prepoznat će se područja na kojima treba provoditi dodatne edukacije, kontinuirano učenje kroz sustavan rad te u konačnici osmisliti nove strategije s ciljem financijskog opismenjavanja pojedinaca. Naravno, postoje i određena ograničenja provođenja ovakve vrste empirijskog istraživanja. Ograničenja se prvenstveno odnose na provođenje anketnog upitnika, kao jedne od metoda prikupljanja podataka te pitanja integrirana u istom. Naime, velik broj zabilježenih odgovora ispitanika subjektivne je prirode. Nadalje, teško je definirati pojam financijske pismenosti te koja specifična znanja nosi sa sobom. Iz tog razloga, teško je i ispitati razinu financijske pismenosti pojedinaca. Svakako bi se trebalo češće provoditi slične vrste istraživanja u budućnosti, a mjerenje razine financijske pismenosti trebalo bi se ispitivati i ostalim metodama prikupljanja podataka, a jedna od relevantnijih metoda je studija slučaja.

U Republici Hrvatskoj sve se ozbiljnije i intenzivnije pristupa povećanju razine financijske pismenosti i znanja o financijama. Ukoliko se financijsko opismenjavanje i pokrenute

inicijative pravovremeno i smisleno implementiraju u praksu, za očekivati je poboljšanje razine financijske pismenosti pojedinaca u Republici Hrvatskoj, a naročito mladih osoba.

Inicijativom državnih institucija te ostalih profitnih i neprofitnih organizacija, osvještavanjem pojedinaca o važnosti financijske edukacije te usklađenim radom svih institucija u Republici Hrvatskoj orijentiranih na proces financijskog opismenjavanja jedini je ispravan put ka porastu razine financijske pismenosti pojedinaca. Shodno tome, porast znanja o upravljanju osobnim financijama rezultirat će boljim financijskim blagostanjem samih pojedinaca, a posljedično i cijele zajednice.

POPIS LITERATURE

1. Agencija za odgoj i obrazovanje (2020), Opće obavijesti: Javni poziv za sudjelovanje u projektu Mala akademija financija. Dostupno na:
<https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=7909&naziv=javni-poziv-za-sudjelovanje-u-projektu-mala-akademija-financija>. (pristupljeno 01.rujna 2020.)
2. Aronson, E.; Wilson, T. D.; Akert, R. M.: Socijalna psihologija, Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb, 2005.
3. Anđelinović, M., Pauković, A., Mišević D. (2016) „Mjerenje financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu“. Hrčak, EFZG working paper series, No. 10. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/169662> (pristupljeno 25. veljače 2020.)
4. Anić, V. (2003), Veliki rječnik hrvatskog jezika. Zagreb: Novi Liber.
5. Altmann, M. (2012) *Implications of behavioural economics for financial literacy and public policy*. The Journal of Socio-Economics, 41(5), str. 677–690.
6. Atkinson, A., Messy, F. (2012): Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/ International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15, OECD Publishing. Dostupno na: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k9csfs90fr4-en.pdf?expires=1594676647&id=id&accname=guest&checksum=EA048B9EAD10FE9F7F8969B7E5F254B2>. (pristupljeno 23. lipnja 2020.)
7. Balen, M. (2017) „Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj“, *Političke analize*, 8 (32), str. 22-26.
8. Balen, M.; Sinković, M.; Tomaš, S. (2016) *Financijska pismenost za nastavak obrazovanja*. (ur)Tomaš, S., Vranešević Marinić, N. Institut za razvoj obrazovanja, Zagreb
9. Barbić, D. (2018) „Uloga različitih izvora financijskog obrazovanja u stvaranju financijski pismenih građana“ u: Filipović, J.; Brečić,R. (ur.) *Financijska pismenost i socijalizacija djece kao potrošača*, Zagreb: Ekonomski fakultet
10. Barbić, D., Lučić, A. (2018) *Financijska pismenost i odgovorna potrošnja u svakodnevnom životu*. Zagreb: Narodne novine.

11. Bentler, P. M. (1988) Causal modeling via structural equation systems. Nesselroade, J.R., Cattell, R.B. (ur.), Handbook of Multivariate Experimental Psychology. Second edition. New York.
12. Bentler, P. M. 8L Bonnet, DG (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. Psycholl. 88:588-606. University of California, Los Angeles, CA.
13. Bongini, P., Trivellato, P. i Zenga, M. (2012): Measuring financial literacy among students: an application of Rasch analysis. EJASA, Electron. Vol 5 (3). str. 425-430. Universita del Salento: Italija. Dostupno na: <http://sibaese.unisalento.it/index.php/ejasa/article/view/12170/11128>. (pristupljeno 15. lipnja 2020.)
14. Braš Roth, M. i dr. (2014) PISA 2012.: Financijska pismenost. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja - PISA centar, Zagreb.
15. Braunstein, S.; Welch, C. (2002) Financial Literacy: An Overview of Practice, Federal Reserve Bulletin, str. 445–457.
16. Brečić, R. (2016) Priručnik za male ekonomiste: financijska pismenost za djecu. Zagreb: Naklada Ljevak.
17. Byrne, B. M. (2010). Multivariate applications series. Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming (2nd ed.). Routledge/Taylor & Francis Group.
18. Chlouba, T., Šimkova, M., Nemcova, Z. (2011.) Application for education of financial literacy, Procedia- Social and Bihevioral Sciences, 28, str. 370-373.
19. „*Ciljevi udruge*„ (2020) Hrvatski institut za financijsku edukaciju. Dostupno na: <https://www.hife.hr/ciljevi-udruge> (pristupljeno: 25. veljače 2020.)
20. Cvrlje, D. (2014) Povezanost koncepta financijske pismenosti s uspješnošću upravljanja osobnim financijama, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet, Zagreb.
21. Danes, S.M. i Hira, T.K. (1987): Money Management Knowledge Of College Students. Journal of Student Financial Aid, 17 (1). Dostupno na: <https://pdfs.semanticscholar.org/d569/8c90bc5f374cf51e7b9ee80135c000ec7cdb.pdf>. (pristupljeno 16. lipnja 2020.)

22. Dwiastanti, A. (2015) „Financial Literacy as the Foundation for Individual Financial Behavior“ u: *Journal of Education and Practice*, 6 (33), str. 99–105.
23. Erceg, N., Vehovec, M. (2018) „Što određuje financijsku pismenost? U potrazi za relevantnim odrednicama. Izvorni znanstveni rad, Zagreb
24. *Financijska pismenost* (2020) Hrvatska gospodarska komora, str. 1-39. Zagreb, Intergrafika TTŽ
25. *Financijska pismenost* (2020) Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (2020). Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-potro%C5%A1a%C4%8Di/financijska-pismenost/> (pristupljeno: 26. veljače 2020.)
26. „Financijska pismenost“ (2020) Hrvatski ured za osiguranje. Dostupno na: <https://www.huo.hr/hrv/financijska-pismenost/91/> (pristupljeno 14. lipnja 2020)
27. Hayduk, L. A. (1987) *Structural equation modeling with LISREL: Essentials and advances*. Jhu Press.
28. Hilgert, M., Hogarth, J., i Beverley, S. (2003) *Household financial management: The connection between knowledge and behavior*, str. 309-322. Washington: Federal Reserve Bulletin. Dostupno na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=7AB599FE0CA09BE9CA4412858E1FFC78?doi=10.1.1.379.9686&rep=rep1&type=pdf> (pristupljeno 21. lipnja 2020.)
29. *Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga* (2020) „Brošura: financijska pismenost“. Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/1459/fin-pismenost-bro%C5%A1ura.pdf> (pristupljeno: 26. veljače 2020.)
30. Hrvatski ured za osiguranje (2011) *Financijska pismenost/Bilten br. 6*, Zagreb
31. Huston, S.J. (2010). *Measuring Financial Literacy, The Journal of Consumer Affairs*, 44 (2), str. 296-316.
32. Institut za razvoj obrazovanja (2016) *Financijska pismenost za nastavak obrazovanja*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
33. *Istraživanje OECD-a: porasla razina financijske pismenosti u Hrvatskoj* (2020) Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Dostupno na:

<https://hanfa.hr/vijesti/istra%C5%BEivanje-oecd-a-porasla-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj/> (datum objave: 14. svibnja 2020.)

34. Ivanov, M., Barbić, D., Lučić, A., (2019) „Moj novac, moja budućnost“, 3. izmijenjeno izdanje. Štedopis, Institut za financijsko obrazovanje, Vincenta iz Kastva 12. Zagreb.
35. Jolić, B., Miškić, T. and Erak, M. (2016) 'Financijska ponašanja dobnih skupina. Conference Proceedings International Scientific & Professional Conference Contemporary Issues in Economy & Technology, CIET, p. P-130. Dostupno na: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&site=eds-live&db=edb&AN=120683568> (Pristupljeno: 10. lipnja 2020).
36. Krković, A., Momirović, K., & Petz, B. (1966) Selected chapters from psychometrics and nonparametric statistics. Zagreb: Croatian Society of Psychologists, 120.
37. Leko, V. (2012) Financijske institucije i tržišta. Pomoćni materijali za izučavanje; Zagreb: Ekonomski fakultet
38. Leko, V. (2014) *Suvremena financijska tržišta. Prezentacije - pomoćni materijali za izučavanje; diplomski studij*. Zagreb: Ekonomski fakultet
39. Lusardi, A., Mitchell, O.S., Curto, V. (2009): Financial literacy among the young: Evidence and implications for consumer policy, CFS Working Paper (9). Dostupno na : <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/43224/1/630563187.pdf> (pristupljeno 10. lipnja 2020.)
40. Mason, C.L.J. i Wilson, R.M.S. (2000): *Conceptualising financial literacy. Research series. Occasional paper*. Loughborough: Business School, Loughborough University.
41. Mandell, L. (2007) *Financial literacy of high school students*. Handbook of Consumers Finance Research (str. 163-183.), New York., NY: Springer
42. Ministarstvo uprave Republike Hrvatske: <https://uprava.gov.hr/> (pristupljeno 10. lipnja 2020.)
43. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2017) Nacionalni kurikulum međupredmetne teme Poduzetništvo. Prijedlog nakon javne rasprave. Zagreb: MZOS
44. „Mjerenje financijske pismenosti i financijske uključenosti u Hrvatskoj“ (2015) Hrvatska narodna banka, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga i IPSOS

- Puls (2015). Dostupno na: http://www.hnb.hr/documents/20182/499482/hp04022016_prezentacija.pdf/120e9a61-eb20-4410-8efe-372a6e27afde (pristupljeno: 26. veljače 2020.)
45. Mišević, D., Pavković, A., Anđelinović, M. (2016): „Mjerenje financijske pismenosti studenata Sveučilišta u Zagrebu.“ EFZG Working Paper Series. Broj 16-10. EFZG.
46. *Narodne novine* (2015) „Zaključak Vlade Republike Hrvatske o prihvaćanju Nacionalnog strateškog okvira financijske pismenosti potrošača za razdoblje od 2015. do 2020. godine“. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_01_11_224.html (datum objave: 29. siječnja 2015.) (pristupljeno 24. veljače 2020.)
47. *Narodne novine* (2019) „Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Poduzetništvo za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj“. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_157.html (datum objave: 14. siječnja 2019.) (pristupljeno 24. veljače 2020.)
48. OECD (2007): *Education and Training Policy: Qualifications Systems – Bridges to lifelong learning*. Paris: OECD.
49. OECD (2014) *Financial Education for Youth: The Role of Schools*. Pariz: OECD.
50. OECD (2005) *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*. Pariz: OECD.
51. OECD INFE (2011) *Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for Conducting an Internationally Comparable Survey of Financial Literacy*. Pariz: OECD
52. OECD INFE (2015) *Toolkit for Measuring Financial Literacy and Financial Inclusion*. Pariz: OECD
53. „O financijskoj stabilnosti“ (2020) Hrvatska narodna banka. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/temeljne-funkcije/financijska-stabilnost/o-financijskoj-stabilnosti> (objavljeno 1. siječnja 2016.)
54. „O nama“ (2020) *Hrvatski institut za financijsku edukaciju*. Dostupno na: <https://www.hife.hr/onama> (pristupljeno: 25. veljače 2020.)

55. „*O nama*“ (2020) Hrvatska udruga banaka. Dostupno na: <https://www.hub.hr/hr/o-nama>(pristupljeno 28. svibnja 2020.).
56. Pastuović, N. (2008) Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju. *Odgojne znanosti*, 10 (2), str.253-267
57. Petz, B. (1981). *Basic statistical methods for non-mathematicians*. SNL, Zagreb.
58. *Predstavljeni rezultati istraživanja Mjerenje financijske pismenosti* (2016) Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga. Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/> (pristupljeno: 26. veljače 2020.)
59. Remund, D.L. (2010): *Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy*. *The Journal of Consumer Affairs* 44 (2), str.276-295. Dostupno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x> (pristupljeno 1. srpnja 2020.)
60. Sakar, V. (2011) *Upravljanje novcem u malom prstu: novčani tijek i kako izbjeći zamke nelikvidnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
61. Servon, L.J. i Kaestner, R. (2008) Consumer Financial Literacy and the Impact of Online Banking on the Financial Behavior of Lower-Income Bank Consumers. *Journal of Consumer Affairs*, 42(2), str. 271-305
62. *Svjetska banka* (2010): HRVATSKA: Dijagnostički pregled zaštite potrošača i financijske pismenosti. Svezak I. Glavni nalazi i preporuke, veljača 2010. Svjetska banka: Sektor za razvoj privatnog i financijskog sektora. Washington DC. Dostupno na: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/517171468029063791/pdf/697510v10ESW0C0a0CPFL0Vol10Croatian.pdf>. (pristupljeno 14.lipnja 2020.)
63. Štedopis, Institut za financijsko obrazovanje Zagreb: <http://www.stedopis.hr/> (pristupljeno 5.lipnja 2020.)
64. Šubić, R. (ur.) (2019) *Jesu li mladi danas dovoljno financijski pismeni?* Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.

65. "The new literacy set" Project 2015-2017 (2017) Erasmus+. C.S.A. – Consulta Sviluppo Aziende e Professioni, Italija. Dostupno na: http://newliteracyset.eu/moodle/pluginfile.php/74/coursecat/description/NLS_O3_Kurikulum_Financijske_Pismenosti.pdf (objavljeno siječanj 2017.)
66. Topolovec, V., Marinović, M., Pavlić, M. (2006) Informacijske i komunikacijske tehnologije i transformacija procesa učenja i poučavanja za 21. stoljeće. Rad predstavljen na XIII. međunarodnom znanstvenom skupu Društvo i tehnologija, 28.-30. lipnja 2006. g., Zadar.
67. Vrbošić, A.; Princi Grgat, D. (2014) *Osobne financije: kako biti i ostati u plusu*. Zagreb: Školska knjiga.
68. Vrkić Dimić, J. (2014) Kompetencije učenika i nastavnika za 21. stoljeće; str. 49-60. Sveučilište u Zadru, odjel za pedagogiju, Zadar
69. Vehovec, M., Rajh, E., Kirbiš Škrebilin, I. (2015) „Financijska pismenost građana u Hrvatskoj“ u: Privredna kretanja i ekonomska politika, 24 (1). Zagreb: Ministarstvo financija Republike Hrvatske, Ekonomski institut.
70. Volpe, R. P., Chen, H. i Pavlicko, J.J. (1996): Personal investment literacy among college students. Dostupno na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.476.6325&rep=rep1&type=pdf>. (pristupljeno 26. lipnja 2020.)

POPIS ILUSTRACIJA

SLIKE

Slika 1. <i>Sastavnice financijske pismenosti</i>	6
Slika 2. <i>Korelacija između financijske, matematičke i čitalačke pismenosti</i>	8
Slika 3. <i>Proces upravljanja osobnim proračunom</i>	12
Slika 4. <i>Rizik financijske nepismenosti</i>	16
Slika 5. <i>Model ponašanja u kontekstu financijske pismenosti</i>	50

TABLICE

<i>Tablica 1. Prednosti financijske pismenosti za pojedince</i>	9
<i>Tablica 2. Elementi koji utječu na donošenje financijskih odluka</i>	11
<i>Tablica 3. Glavni pokretači potreba za financijskom pismošću</i>	13
<i>Tablica 4. Znanja i vještine potrebne u 21. stoljeću</i>	22
<i>Tablica 5. Pristupi provođenju projekata financijske pismenosti</i>	30
<i>Tablica 6. Rezultati financijske pismenosti u Republici Hrvatskoj</i>	39
<i>Tablica 7. Rezultati financijske pismenosti PISA 2012.</i>	44
<i>Tablica 8. Financijsko znanje studenata prema tvrdnjama</i>	54
<i>Tablica 9. Deskriptivna statistika varijable stavovi i uvjerenja</i>	56
<i>Tablica 10. Deskriptivna statistika varijabla ponašanje</i>	57
<i>Tablica 11. Testiranje statistički značajnih razlika među spolovima obzirom na stavove i uvjerenja u sklopu financijske pismenosti</i>	58
<i>Tablica 12. Testiranje statistički značajnih razlika među spolovima obzirom na ponašanja ispitanika u sklopu financijske pismenosti</i>	59
<i>Tablica 13. Testiranje statistički značajnih razlika među ispitanicima s iskustvom i bez iskustva obzirom na stavove i uvjerenja ispitanika u sklopu financijske pismenosti</i>	60
<i>Tablica 14. Testiranje statistički značajnih razlika među ispitanicima s iskustvom i bez iskustva obzirom na ponašanja ispitanika u sklopu financijske pismenosti</i>	61
<i>Tablica 15. Regresijski sažetak</i>	63
<i>Tablica 16. Analiza varijance promatranog regresijskog modela</i>	64
<i>Tablica 17. Koeficijenti i t-testovi o statističkoj značajnosti</i>	64
<i>Tablica 18. T-test za jedan nezavisan uzorak</i>	66
<i>Tablica 19. T-test statistički značajne razlike u znanju među studentima EFZG-a i EFST-a</i>	67
<i>Tablica 20. Definiranje razine financijske pismenosti u korelaciji s čitanjem poslovnih vijesti pomoću T-testa</i>	69

<i>Tablica 21. Uspješnost rješavanja testa znanja prema uspjehu.....</i>	<i>71</i>
<i>Tablica 22. Analiza varijance promatranog modela.....</i>	<i>71</i>

GRAFIKONI

Grafikon 1. <i>Struktura ispitanika prema spolu</i>	46
Grafikon 2. <i>Raspodjela ispitanika prema dobi</i>	47
Grafikon 3. <i>Distribucija ispitanika po godinama na fakultetu</i>	48
Grafikon 4. <i>Struktura ispitanika prema prosjeku ocjena</i>	48
Grafikon 5. <i>Struktura vrste smještaja ispitanika</i>	49
Grafikon 6. <i>Dijagram rasipanja odnosa konstrukata 'uvjerenja i stavovi' i 'ponašanja' u kontekstu financijske pismenosti</i>	62
Grafikon 7. <i>Razdioba razine znanja među ispitanim studentima</i>	65
Grafikon 8. <i>Prosječna razina znanja studenata EFZG-a i EFST-a</i>	66
Grafikon 9. <i>Razina financijskog znanja u međuovisnosti s čitanje poslovnih vijesti</i>	68
Grafikon 10. <i>Razina financijskog znanja u međuovisnosti s prosjekom ocjena studenata</i>	70

PRILOZI

Prilog 1. ANKETNI UPITNIK

ANKETNI UPITNIK

*ANALIZA FINANCIJSKOG ZNANJA, VJEŠTINA I STAVOVA FINANCIJSKI
OBRAZOVANIH STUDENATA U REPUBLICI HRVATSKOJ*

OPIS: Anketa se sastoji od četiri dijela. U prvom dijelu ispitat će se razina znanja studenata ekonomskog usmjerenja. U drugom dijelu ankete, ispitat će se stavovi i uvjerenja koje dijele studenti. Nadalje, treći dio anketnog upitnika odnosi se na ponašanje studenata prilikom donošenja financijskih odluka. Posljednji dio ankete odnosi se na određene nominalne vrijednosti, kao što su dob, spol, prosjek ocjena, godina studija

Komponenta ZNANJE

1. Zamislite da je neka osoba dobila poklon od 1000 kn, ali treba čekati godinu dana prije nego može koristiti novac, pri čemu je stopa inflacije 5 posto. Za tih godinu dana bit će u mogućnosti kupiti:

- a) manje nego se može kupiti danas
- b) isto koliko se može kupiti danas
- c) više nego danas

2. Posudili ste prijatelju 100 kn jedne večeri i on vam idući dan vraća 100 kn. Koliku je kamatu vaš prijatelj platio na ovu pozajmicu?

- a) 0 kn
- b) 10 kn

c) 100 kn

3. Pretpostavimo da 1000 kuna stavite na štedni račun uz garanciju od 2 posto godišnje kamatne stope. Na račun ne stavljate više nikakav novac niti ga povlačite (banka ne računa nikakvu naknadu). Koliko će na računu biti novaca nakon jedne godine nakon što je uplaćena kamata?

a) 1020 kn

b) 1100 kn

c) 800 kn

4. Koliko će na tom računu biti novaca na kraju pet godina?

a) 1000 kn

b) više od 1100 kn

c) manje od 1020 kn.

5. Ukoliko tečaj EUR/HRK padne, to znači:

a) Kunom će se moći kupiti više eura

b) Eurom će se moći kupiti više kuna

c) Eurom će se moći kupiti jednako kuna

6. Ako cijena proizvoda iznosi 1000 kuna, a u tu cijenu je uračunat PDV od 25%, iznos PDV-a jednak je:

a) 100

b) 200

c) 250

d) 300

7. Investicija s velikim povratom je najvjerojatnije visokorizična.

TOČNO NETOČNO

8. Visoka inflacija znači da se životni troškovi ubrzano povećavaju.

TOČNO NETOČNO

9. Manje je vjerojatno da ćete izgubiti sav novac ako štednju stavite na više od jednog mjesta.

TOČNO NETOČNO

10. Iznos od 5000 kuna koji dobijete danas manje će vrijediti za 2 godine.

TOČNO NETOČNO

11. Ulaganje u samo jednu dionicu je sigurnije nego ulaganje u nekoliko različitih dionica.

TOČNO NETOČNO

12. Obveznica s dospeljećem za 15 godina u pravilu će jamčiti niži prinos od obveznice koja dospijeva za 5 godina.

TOČNO NETOČNO

Komponenta: STAVOVI I UVJERENJA (Likertova skala 1-5)

1. Nastojim živjeti za danas, a sutra kako bude.

1. U potpunosti se slažem, 5. u potpunosti se ne slažem

2. Nalazim veće zadovoljstvo u trošenju novca negoli u dugoročnoj štednji.

1. U potpunosti se slažem, 5. u potpunosti se ne slažem

3. Novac postoji da bi se trošio.

1. U potpunosti se slažem, 5. u potpunosti se ne slažem

4. Smatram da sam štedljiva osoba te sam svjestan važnosti uloge štednje:

1. U potpunosti se slažem, 5. u potpunosti se ne slažem

5. Smatram da trebam dati sve od sebe kako bih svojoj obitelji, jednog dana, priuštio/la što bolji život.

1. U potpunosti se slažem, 5. u potpunosti se ne slažem

6. Jeste li zabrinuti zbog svojih osobnih financija

1. U potpunosti se slažem, 5. U potpunosti se ne slažem

7. Smatram da samim studiranjem na Ekonomskom fakultetu imam dovoljnu razinu financijskog obrazovanja i pismenosti

1. U potpunosti se slažem, 5. U potpunosti se ne slažem

8. Zadovoljan sam zastupljenošću financijskih programa i kolegija na fakultetu

1. U potpunosti se slažem, 5. U potpunosti se ne slažem

9. Najviše financijskog znanja stekao sam čitajući financijske časopise i knjige

1. U potpunosti se slažem, 5. U potpunosti se ne slažem

10. Smatram da je potrebno provoditi financijsko obrazovanje osoba još od najranije dobi

1. U potpunosti se slažem, 5. U potpunosti se ne slažem

Komponenta PONAŠANJE (Likertova skala 1-5)

1. Prije kupovine pažljivo razmatram mogu li to sebi priuštiti.

1 2 3 4 5

2. Ne pridajem previše pozornosti podmirivanju svojih dugova na vrijeme.

1 2 3 4 5

3. Kada sam u mogućnosti, pridonosim plaćanju troškova u svome smještaju.

1 2 3 4 5

4. Dio svoga dohotka uvijek odvajam za štednju.

1 2 3 4 5

5. Kada se zaposlim, namjeravam odvojiti određeni dio svoje zarade za dugoročnu štednju jer ju smatram bitnom

1 2 3 4 5

6. Kada sam u mogućnosti, svoje troškove plaćam kreditnom i/ili debitnom karticom.

1 2 3 4 5

7. Kada odabirem neki financijski proizvod ili uslugu (npr. studentski kredit ili štednju), u pravilu ne razmatram ponude većeg broja financijskih institucija.

1 2 3 4 5

8. Ukoliko bih imao/la viška novca, uložio/la bih u dionice ili obveznice.

1 2 3 4 5

9. Jako sam zainteresiran/na za proširenje svog financijskog znanja.

1 2 3 4 5

10. Postavljam dugoročne financijske ciljeve i nastojim ih dostići

1 2 3 4 5

Komponenta OSOBNI PODACI

1. Spol: M Ž

2. Dob:

3. Fakultet:

4. Godina studija: 1 2 3 4 5 6

5. Ukupan prosjek ocjena završenih godina studija:

a. 2,00 - 2,49

b. 2,50 - 2,99

c. 3,00 - 3,49

d. 3,50 - 3,99

e. 4,00 - 4,49

f. 4,50 - 5,00

6. Vaš smještaj u mjestu studija:

a. s obitelji

b. u studentskom domu

c. u stanu/kući u najmu

7. Jeste li ikada radili neki plaćeni posao? DA NE

8. Ima li netko u vašoj obitelji visoku ili višu stručnu spremu? DA NE

9. Imate li naviku barem jednom tjedno čitati poslovne vijesti? DA NE

Biografija autora

Dario Tomčić rođen je 28. prosinca 1994. godine u Zagrebu. Osnovnu školu završava u Zagrebu, a srednjoškolsko obrazovanje stječe u Trećoj ekonomskoj školi u Zagrebu koju uspješno završava 2013. godine. Nakon položene državne mature, u akademskoj godini 2013./2014. upisuje Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom fakultetskog obrazovanja proaktivno sudjeluje u brojnim radionicama, pohađa seminare i programe u sklopu organizacije fakulteta. Akademski naziv sveučilišnog prvostupnika stekao je 2018. godine na preddiplomskom sveučilišnom studiju Poslovne ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Iste te godine upisuje diplomski sveučilišni studij Poslovne ekonomije, smjer Analiza i poslovno planiranje. Aktivno se služi engleskim jezikom te posjeduje B razinu znanja njemačkog jezika. Izvrsno se služi alatima MS Office paketa (Word, Excel, Powerpoint). U vrijeme pisanja ovoga rada zaposlen je kao asistent u računovodstvu u konzultantskom poduzeću TP Prime d.o.o gdje radi od travnja 2019. godine.